Редакційна колегія:
БАКАЄВ Л.О.,
доктор економічних наук, професор,
заступник директора Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України;
БІЛОУСОВ М.М.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії
України при Міністерстві закордонних справ України;
ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу
всесвітньої історії та міжнародних відносин
Інституту історії НАН України;
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГОРІН О.О.,
кандидат історичних наук,
заступник Міністра закордонних справ України;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України,
ректор Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, ректор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;
КОПЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних
відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових
наук України,член-кореспондент НАН України, директор
Інституту законодавства Верховної Ради України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом
Інституту історії України НАН України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту
міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
МОТИЛЬ О.Дж.,
професор політології, заступник директора Університету
Рутгерс (Нью-Джерсі, США);
ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН
України, академік Української академії політичних наук;
ПОТАШНИК С.І.,
професор, Герой України, голова Правління
ВАТ "Укргідроенерго"
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор
Дипломатичної академії України при Міністерстві
закордонних справ України;
ШКЛЯР Л.Є.,
доктор політичних наук, професор, заступник голови ВАК.

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України протокол № 01 від 13.10.2010 р.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:
Ольга Таукач, Володимир Семенов, Леся Савчин,
Лариса Аврамчук, Валерій Гришаков, Ірина Роговенко.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції.
Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання
на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе
відповідальності за зміст рекламних оголошень.

"Зовнішні справи", науковий журнал
2010, № 5–6. Виходить щомісяця.
Засновники – Міністерство закордонних справ України,
Дипломатична академія України при Міністерстві
закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал
Міністерства закордонних справ України "Політика і час".
Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18
Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua
www.uaforeignaffairs.com
Видавець: ДП "Політика і час"
Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР
від 29 грудня 2008 р.
Друк: ТОВ "Вістка".
Тираж 1000 примірників.
Відпускна ціна редакції – 10 гривень.
Передплатний індекс: 74402.
"Зовнішні справи", 2010.

На наших обкладинках:
1 стор. – малюнок Михайла Шлафера, керівника Міжнародного конкурсу карикатуристів "Карлюка" (м. Полтава)

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Війна – незмінна супутниця історії людства. Практично кожне суспільство використовувало військові дії для розв'язання зовнішніх чи внутрішніх конфліктів. За підрахунками вчених, наша історична пам'ять зберігає інформацію про майже 14500 воєн, у яких загинуло понад 3,5 мільярда осіб.

Поворотним моментом у військовій історії стало розповсюдження вогнепальної зброї у XV ст. Відтоді рівень військової техніки та, відповідно, розвиток військової промисловості, став визначальним у вирішенні результату військових дій. Прогрес військової техніки за три століття пройшов шлях від мушкета до атомних підводних човнів і надзвукових літаків. Нові види озброєння посилили дистанційний характер військового протистояння. Війна стає дедалі масовішою. У Першій світовій війні брали участь 70 мільйонів людей, у другій – понад 110 мільйонів. Безпрецедентного масштабу досягли людські втрати – якщо у XVII ст. вони становили 3,3 мільйона осіб, у XIX–початку XX ст. 5,7 мільйона, то в Першій світовій війні загинуло понад 9 мільйонів осіб, а в другій – більш як 20 мільйонів. Окрім людських втрат, війни супроводжувалися грандіозним знищенням матеріальних багатств і культурних цінностей.

Кінець XX ст. ознаменувався появою так званих «асиметричних воєн», характерна особливість яких – різка нерівність сторін військового конфлікту. В ядерну епоху це не тільки несе величезну небезпеку, а й ставить під питання саме існування людської цивілізації. Історично провідну роль у збереженні миру 65 років поспіль відіграє Організація Об'єднаних Націй, яка проголосила своїм завданням «врятувати майбутні покоління від жахів війни». У 1974 році Генеральна Асамблея ООН кваліфікувала військову агресію як міжнародний злочин. У конституції деяких країн були внесені статті про безумовну відмову від війни (Японія) або про заборону утворення армії (Коста-Ріка).

Чи означає це, що людство розумнішає та відмовляється від війни, як споконвічного інструменту вирішення будь-яких конфліктів? Чи просто змінює поле військових дій, скажімо, на інформаційне?

Одна давня осучаснена притча розповідає про історію однієї Черепахи, якій набридло тягати на своїй спині важкий панцир, що надійно оберігав її від хитромудрої Лисиці. Здолавши багато небезпек, довірлива Черепаха стала жертвою телевізійної трансляції, яка переконала її відмовитися від панцира в обмін на можливість вільно літати над полями та лісами. «Яка легкість! Яка швидкість! Яка граціозність!» – коментував диктор-Дятел польоти черепашок без панцира. І Черепаха зробила свій перший і останній крок до Свободи. Щоправда, вона так і не довідалася, що інформаційна війна – це цілеспрямоване навчання ворога того, як знімати захисний панцир із самого себе.

Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити „Зовнішні справи" ви можете у наших партнерів:

- **ДП „Преса" Тел./факс: +38 (044) 289-07-74;**
- **ТОВ „НВП „Ідея", вул. Артема, 84, м. Донецьк. Тел. +38 (062) 304-20-22;**
- **ООО Фірма „Періодика" Тел.+ 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термінали самообслуговування мережі "24 nonstop" та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com;**
- **АТЗТ „Саміт" (Київ, 044), 521-40-50 (багатокан.), 521-23-75;**
  ТОВ „Саміт-Кременчук" (Кременчук, 0536(6)), 5-69-27, 777-971, 779-755;
  філія ТОВ «Саміт-Кременчук" (Полтава, 0532), 63-68-40;
  ДП „Саміт-Дніпропетровськ" (Дніпропетровськ, 056), 370-44-23, 370-45-12;
  АТЗТ „Саміт-Харків" (Харків, 0577), 142-260, 142-261;
  ДП „Саміт-Крим", (Сімферополь, 0652), 516-355, 516-356;
  філія ДП „Саміт-Крим" (Ялта, 0654), 32-41-35,

або придбати вроздріб у редакції журналу „Зовнішні справи" за адресою: 01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18. Відпускна ціна видання – 10 гривень.

ЗМІСТ

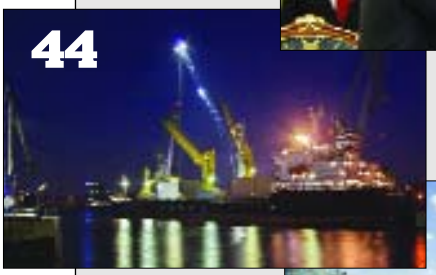

5 Дорожня карта українсько-французьких відносин підписана на 2011–2012 роки

ПОЛІТИКА. ДО 65-РІЧЧЯ ООН

6 Наша країна має честь бути однією з держав-засновниць ООН

9 Україна в Організації Об'єднаних Націй

12 Геннадій Удовенко: «На сьогодні не існує альтернативи Організації Об'єднаних Націй...»

15 Україна в ООН: історичний екскурс

18 UN–Ukraine: 65 years of partnership and cooperation

22 At 65, UN's vitality and dynamism remain untouched

24 ООН у політиці України: реалії сучасності

29 Буш, Боно, світовий тероризм і Цілі розвитку тисячоліття

СУСПІЛЬСТВО

32 Місцеве самоврядування: історія та сучасність

БЕЗПЕКА

35 Європейська безпека в умовах багатополярного світу

ЕКОНОМІКА

40 Стан і перспективи відносин України з країнами Центральної Азії

44 Співробітництво України з Іраном в енергетичній галузі в контексті політики провідних країн світу

КОНФЛІКТОЛОГІЯ

48 Афганська проблема в сучасних міжнародних відносинах

ДОСЛІДЖЕННЯ

52 Інформаційний ресурс України – використати самим чи віддати іншим?

ЕКОЛОГІЯ

56 «Zero emissions race» – за 80 днів навколо Земної кулі з нульовими викидами

5 o`clock

58 Вечір у Посольстві України в Республіці Корея

59 Інтернет-вікторини «КІПРіада-50» та «All'italiana!»

КУЛЬТУРА

60 Чи потрібний Україні окремий державний орган із мовних питань?

62 «Дочекатися музики»

Дорожня карта українсько-французьких відносин підписана на 2011–2012 роки

7 жовтня у Парижі в Єлисейському палаці відбулася церемонія підписання українсько-французьких двосторонніх документів. У присутності Президента України Віктора Януковича та Президента Французької Республіки Ніколя Саркозі була підписана Дорожня карта українсько-французьких відносин на 2011–2012 роки. Від України у підписанні документів брав участь Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко.

Президент України Віктор Янукович провів зустріч із Президентом Франції Ніколя Саркозі. «Вважайте, що ми друзі», – такими словами Ніколя Саркозі розпочав зустріч із Віктором Януковичем, підкресливши, що «як друзі французи готові підтримати Вас у всіх ваших пріоритетних напрямах». Президент України відповів взаємністю і сказав, що Україна і Франція стали ще більше схожими після того, як 1 жовтня Україна наблизилася до такої самої форми правління, як у Франції. Президенти відразу заговорили про конкретику в активізації двосторонніх відносин, про зняття бар'єрів у торгівлі, про шляхи зміцнення енергетичної безпеки.

Обговорювалася популярна нині в Європі ідея Саркозі про створення єдиного безпекового та економічного простору між ЄС та Росією. Глави держав накреслили план співпраці на найближчу перспективу.

Президент України також запросив свого французького колегу взяти участь у наступному році в міжнародній конференції, присвяченій 25-річчю Чорнобильської трагедії. Як відомо, Україна виступила з ініціативою проведення цієї конференції під егідою ООН.

Президент України Віктор Янукович та Президент Франції Ніколя Саркозі відзначили важливість модернізації української газотранспортної системи. «Безумовно, ми торкнулися цього питання. Ми обговорили необхідність проведення такої роботи, яка піде на користь і постачальникам, і споживачам енергоносіїв», – сказав Глава держави.

Президент особливо наголосив, що Україна як транзитна держава завжди буде надійним партнером і Європи, і Росії. «Це питання обов'язково треба розглядати у трикутнику: Європа–Росія–Україна», – переконаний Віктор Янукович.

Під час зустрічі з Ніколя Саркозі були обговорені інтеграційні процеси, які наразі тривають на євразійському просторі. «І сьогодні, безумовно, неможливо від цих процесів відлучити Україну чи Росію», – наголосив Президент. У цьому контексті Віктор Янукович зауважив: останні п'ять років продемонстрували, що будь-яке загострення українсько-російських відносин негативно позначається на економічному стані Європи. «Тому процеси євроінтеграції України відповідають сьогодні прагненням Європи подолати наслідки економічної кризи, побудувати дійсно єдиний економічний простір», – підкреслив Президент Української держави.

Відповідаючи на запитання, Віктор Янукович зазначив, що попередня ініціатива Президента Франції стосувалася створення нової системи європейської безпеки. «Це також питання, яке лежить у цій площині, – переконаний Віктор Янукович. – Адже сьогодні неможливо відокремити економіку від існуючих безпекових проблем». Щодо майбутньої європейської системи безпеки, Президент наголосив: безперечно, Україна, яка має позаблоковий статус, має знайти у ній своє місце.

«Франція є для України найважливішим партнером. Ми на двосторонньому рівні відпрацьовуємо широкий спектр питань наших відносин, в тому числі – торговельно-економічних», – сказав Глава держави.

Віктор Янукович окремо наголосив, що Україна розглядає Францію як партнера у питаннях нашої євроінтеграції, а це, насамперед, створення зони вільної торгівлі, безвізовий режим, підготовка «Угоди про асоціацію».

Президент висловив переконання, що саміт Україна–ЄС, який незабаром відбудеться, вимагає від нас ретельної підготовки з найбільшими партнерами у Євросоюзі – країнами, які відіграють у його політиці визначальну роль.

«Ми дуже цінуємо наші відносини з Францією, і ми їх активізовуватимемо. Ми домовилися з Президентом Саркозі, що активізація наших взаємин буде, умовно кажучи, починатися з підписання Дорожньої карти, яку ми виконуватимемо та розширюватимемо», – підкреслив Віктор Янукович.

Наша країна має честь бути однією з держав-засновниць ООН

Інтерв'ю Постійного представника України при ООН Посла Юрія СЕРГЄЄВА журналу «Зовнішні справи»

«З.С.»: Упродовж чотирьох років (2003–2007 рр.) Ви представляли Україну при ЮНЕСКО і вже практично три з половиною маєте можливість спостерігати за роботою Штаб-квартири ООН у Нью-Йорку. Які функції має виконувати ООН на початку XXI століття – через 65 років після свого утворення?

– Наша країна має честь бути однією з держав-засновниць ООН, підписавши 26 червня 1945 року разом із іншими 50 країнами Статут Організації. Сьогодні, через шістдесят п'ять років після цієї видатної події, Україна є однією з найактивніших з-поміж 192 країн-членів ООН, відданих цілям і принципам її Статуту. Серед таких цілей творцями ООН було викарбовано позбавлення прийдешніх поколінь від лиха війни, відновлення довіри до основних прав людини та непорушності міжнародного права, утвердження соціального прогресу та поліпшення умов життя за більшої свободи. Ці цілі та принципи залишаються як ніколи актуальними й сьогодні. Незмінною є також повна відданість їм України.

Попереду в нас ще амбітніші завдання, які випливають з необхідності подолання таких нових чи видозмінених глобальних викликів, як зміна клімату, фінансова та продовольча кризи, внутрішньодержавні конфлікти, бідність, морське піратство та збройні пограбування на морі тощо.

Безсумнівно, світ сьогодні відрізняється від того, яким він був на момент народження Організації. Проте за нових глобальних реалій нам слід пам'ятати уроки минулого, адже кожна буква Статуту ООН – це досвід цілих поколінь.

«З.С.»: На Вашу думку, наскільки ефективно Україні вдається використовувати ООНівську трибуну й для затвердження свого авторитету у світі, виступаючи з ініціативами загальнолюдського значення, і для досягнення власних політичних, економічних, гуманітарних і соціальних цілей?

– Не буде перебільшенням сказати, що трибуна ООН – це, насамперед, унікальний майданчик для інформування світової спільноти про досягнення і можливості України, роз'яснення позиції керівництва нашої держави, висвітлення наших «слабких місць» (повірте, вони є в кожної країни), залучення, у разі потреби, допомоги як міжнародних організацій, так і окремих країн чи їх угруповань.

До порядку денного, скажімо, нинішньої 65-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН внесено 165 питань із проблематики підтримання міжнародного миру та безпеки, роззброєння, сприяння поступальному економічному зростанню та сталому розвитку, заохочення прав людини, координації зусиль із надання гуманітарної допомоги, сприяння правосуддю і розвитку міжнародного права, контролю над наркотиками і попередження злочинності в усіх формах і проявах тощо.

Хотів би зупинитися лише на кількох питаннях, які мають пріоритетне значення для зовнішньої та внутрішньої політики нашої держави.

У ході загальних дебатів Генасамблеї ООН Президент України наголосив на непересічному внеску України в процес загального та повного роззброєння. У розвиток нещодавньої ініціативи Президента України Віктора Януковича щодо вивезення з території нашої держави усіх запасів високозбагаченого урану, 7 жовтня ц.р. делегація України разом із Мексикою та Чилі представила в рамках роботи Першого комітету ГА ООН текст Спільної декларації трьох держав – країн, які на добровільній основі доклали зусиль з метою зведення до мінімуму використання високозбагаченого урану для цивільних цілей. У декларації підкреслюється необхідність здійснення всіма державами чітких та зрозумілих додаткових кроків, які сприяли б надійному запобіганню незаконного розповсюдження ядерних матеріалів і, врешті-решт, створенню без'ядерного світу.

У гуманітарній сфері пріоритетом України є прийняття під час 65-ї сесії ГА ООН резолюції з Чорнобильської проблематики «Зміцнення міжнародного співробітництва та координація зусиль у справі вивчення, пом'якшення та мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи», яка спільно ініціюється Україною, Республікою Білорусь та Російською Федерацією та традиційно приймається консенсусом. Попередньою резолюцією з Чорнобильської тематики, яка була прийнята у 2007 році, Організація Об'єднаних Націй проголосила 2006–2016 роки Декадою відродження та сталого розвитку постраждалих регіонів. Цього року пройдено майже половину шляху до досягнення проголошеної у Декаді мети повного відродження і сталого розвитку. Повернення до нормального життя уражених від Чорнобиля територій і населення – це мета, яку ставлять перед собою найбільш потерпілі від аварії на ЧАЕС країни – Україна, Білорусь та Росія, і досягнення якої широко підтримується міжнародним співтовариством.

В ООН Україна має реноме активної країни-учасниці миротворчих зусиль Організації. Відтак було б дивним, якби українська делегація не була помітною і в цій галузі діяльності ООН. Так наразі наші зусилля спрямовані на вирішення двох комплексних питань: створення привабливіших умов участі в операціях ООН із підтримання миру (ОПМ ООН) країн-контрибуторів вертолітних підрозділів (на сьогодні Україна на другому місці в світі за цим показником) та посилення механізмів правового захисту «блакитних шоломів». Саме на вказаних моментах наголосив Президент України В.Янукович у своєму виступі під час загальнополітичної дискусії 65-ї сесії ГА ООН 23 вересня ц.р.

До речі, на обох вказаних напрямах ми вже заклали непогану основу для подальших дій. Головне – наші підходи по-

Фотографії з фондів галузевого Державного архіву МЗС України. Фонд №5, опис №9

Делегація Української РСР на 1-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, м. Лондон, 1946 р. Зліва направо: (перший ряд) професор Петровський, начальник політвідділу МЗС УРСР Волна, помічник Міністра закордонних справ УРСР Тарасенко, заступник голови Ради Міністрів УРСР М.Бажан, Міністр закордонних справ УРСР Д.Мануїльський; (другий ряд) академік М. Корецький, помічник Міністра Пархоменко

Д.Мануїльський, А.Вишинський в Раді Безпеки. Париж, 04.09. 1948 р.

Д.Мануїльський, керівник делегації УРСР, Голова в Раді Безпеки. Нью-Йорк, липень 1949 р.

діляють країни-члени ООН. Зокрема, цього року на своїй 64-й сесії Генеральна Асамблея ООН, за ініціативи України, вперше в історії Організації визнала прямий зв'язок між потребою у збільшенні внеску країн, що надають військові вертольоти, та переглядом системи відшкодувань. Своїми іншими рішенням – також за наполяганням делегації України – Генасамблея ООН звернулася до Генерального секретаря ООН із проханням представити їй до кінця 2010-го року всеохоплюючу доповідь про шляхи вдосконалення механізмів розслідування злочинів, скоєних проти життя та здоров'я персоналу ООН, зокрема більшого залучення до розслідувань країн-контрибуторів такого персоналу.

Варто згадати зусилля нашої делегації в ООН на напрямі протидії морському піратству та збройним пограбуванням на морі. Ця проблематика набуває особливої актуальності для нашої держави з огляду на те, що велика кількість наших громадян працює за наймом у галузі міжнародного морського торговельного судноплавства та захист їх прав та інтересів завжди був нашим пріоритетом.

Україна займає послідовну активну позицію з цього питання. Так, у грудні 2009 року нами було забезпечено включення до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Світовий океан і морське право» положення про посилення захисту моряків, які зазнали атак піратів, і членів їхніх сімей. Власне за нашої ініціативи Генасамблея закликала Міжнародну морську організацію, Міжнародну організацію праці, а також усіх членів ООН ужити заходів з метою пошуку вирішень проблем, з якими стикається ця категорія осіб у контексті активізації піратської активності, в тому числі біля узбережжя Сомалі, де проходить один із ключових глобальних морських торговельних маршрутів. Україна була першою державою, яка винесла питання захисту моряків міжнародного комерційного флоту на рівень Генасамблеї. Це лідерство було визнано нашими партнерами в ООН, і ми маємо намір його зберегти.

Наразі компетентні міжнародні організації, а також держави-члени на національному рівні вживають заходів на виконання зазначеного положення резолюції Генасамблеї. Наша робота спрямована на поглиблення та розвиток цієї ініціативи в ході 65-ї сесії ГА ООН.

У травні 2010 року за нашої ініціативи відбулося також неформальне пленарне засідання Генеральної Асамблеї ООН, присвячене протидії морському піратству. Воно було першим в історії ООН тематичним засіданням Генасамблеї з цієї проблематики та стало важливим кроком у напрямі пошуку міжнародним співтовариством найефективніших шляхів протидії цьому глобальному виклику. Безпрецедентно високий для тематичних дискусій ГА ООН представницький рівень учасників засідання як з боку держав-членів Організації, так і керівництва Секретаріату ООН та спеціалізованих установ її системи засвідчив слушність і вчасність цього заходу. Україна також активно використовує свою участь у Контактній групі з протидії піратству біля узбережжя Сомалі та залучається до обговорення в рамках цього формату питань, пов'язаних з міжнародно-правовим режимом протидії морському піратству, передусім проблеми забезпечення притягнення піратів до відповідальності.

Щодо проблематики дотримання прав людини, ми можемо сміливо стверджувати, що наша країна не «пасе задніх» і завжди виступає як активний, відповідальний і передбачуваний партнер, коли треба підняти голос щодо захисту прав людини, недопущення тортур, жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поведінки та покарання, проявів расизму, расової дискримінації, ксенофобії, будь-якої

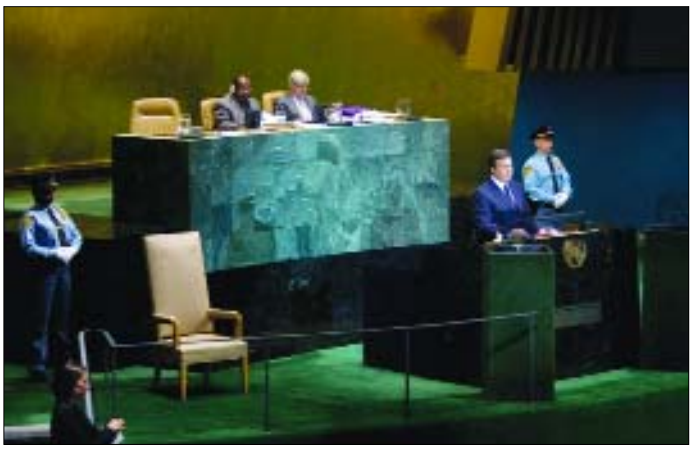
нетерпимості, боротьби з торгівлею людьми, тероризмом, організованою злочинністю, незаконним розповсюдженням наркотиків, мораторію на застосування смертної кари, ліквідації дискримінації та насильства щодо жінок, покращення становища дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів, родин, мігрантів, найуразливіших верств населення.

«З.С.»: У вересні розпочала роботу ювілейна 65-та сесія Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Яку оцінку в кулуарах отримала робота української делегації, зокрема, звернення Президента України В.Януковича з високої трибуни? Чи є вже певна реакція на національну доповідь «Цілі розвитку тисячоліття. Україна–2010», офіційно передану Віктором Януковичем до ООН?

– Безсумнівним є те, що виступ Президента України В.Януковича у ході загальних дебатів 65-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН – який, хотів би окремо зазначити, відбувся фактично під час їх відкриття, тобто поруч із промовами Голови Генасамблеї Й.Дайса, Генерального секретаря ООН Бан Кі Муна, Президента США Б.Обами та інших світових лідерів – сприяв привернення уваги міжнародного співтовариства до активної позиції нашої держави з найбільш актуальних питань на порядку денному ООН. Оприлюднені Главою Української держави ініціативи з огляду на їх слушність та відповідність нагальним інтересам і потребам світової спільноти, були сприйняті делегаціями та керівництвом ООН із значною зацікавленістю, поставивши Україну в один ряд із найбільш відданими Організації та креативними країнами-членами.

Національна доповідь України «Цілі розвитку тисячоліття. Україна–2010» була позитивно сприйнята серед держав-членів ООН і самою Організацією. Наразі, Україна серед третини держав-членів ООН, які ініціативно підготували у 2010 році національні доповіді з досягнення цілей тисячоліття. Наші успіхи та визнання тих сфер, у яких треба подвоїти, а то й потроїти зусилля, почуті міжнародним співтовариством. Висока оцінка виконанню Україною ЦРТ була дана Генсекретарем ООН Бан Кі Муном та Головою 65-ї сесії ГА ООН Йозефом Дайсом під час їхньої зустрічі з Президентом України В.Януковичем.

«З.С.»: Україна запропонувала себе світовому співтовариству в ролі надійного та відповідального партнера – виробника сільськогосподарської продукції, який має надзвичайний потенціал. За Вашим прогнозом, чи скористається цими можливостями України світова спільнота? В яких програмах ООН у цьому напрямі Україна могла б брати активнішу участь? Які перспективи розширення такої співпраці?

– Сьогоденний потенціал нашої держави у сфері виробництва сільськогосподарської продукції є добре відомим і визнаним міжнародним співтовариством. Незважаючи на зміну клімату, примхи природи, Україна володіє важливим аграрним ресурсом – чорноземом.

У своєму виступі Президент України В.Янукович, наголошуючи на масштабності та глобальності продовольчої кризи, запропонував міжнародному співтовариству розглянути перспективність розвитку сільськогосподарського потенціалу України й скористатися його можливостями. Україна з розумінням ставиться до глобальної проблеми голоду й минулого року вперше стала донором Всесвітньої продовольчої програми ООН (ВПП), ініціативно надаючи допомогу народам країн, які потерпають від нестачі продовольства. Тим самим наша держава ствердилася як надійний партнер міжнародної спільноти у подоланні глобальних викликів, а також виконання першої цілі розвитку тисячоліття – подолання бідності та голоду, який вважається найгіршим і найекстремальнішим проявом бідності.

Даючи відповідь на другу частину Вашого запитання, я хотів би зазначити, що наразі у системі ООН діють три основні спеціалізовані установи, які тією чи іншою мірою займаються питаннями сільськогосподарського розвитку в міжнародному вимірі. Це вже названа ВПП, донором якого стала Україна, Продовольча і сільськогосподарська організація (ФАО) та Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (ІФАД) – так звані Римські інституції через їхнє місцезнаходження в Римі. Очевидно, що наразі механізмів для співпраці є достатньо. Не виключається створення окремого механізму залучення України до глобальних ініціатив у рамках встановлення продовольчої стабільності. Україна, зі свого боку, про що було заявлено главою держави, готова до конструктивної співпраці та обговорення можливих шляхів подальшого співробітництва заради досягнення продовольчої стабільності. Відповідь має бути за міжнародним співтовариством.

«З.С.»: Кожна сесія Генеральної Асамблеї – дуже зручний майданчик для двосторонніх переговорів для глав держав, урядів, керівників зовнішньополітичних відомств країн-учасниць. Як оцінює ефективність своєї роботи під час 65-ї сесії Генеральної Асамблеї українська сторона?

– Варто зазначити, що понад 25 дво- та багатосторонніх зустрічей, проведених під час візиту Президента України та Міністра закордонних справ до Нью-Йорка у вересні ц.р., засвідчили позитивне сприйняття у світі сучасного розвитку України.

Наша держава сприймається як послідовний і передбачуваний партнер, дієвий контрибутор міжнародної та регіональної безпеки, який значно сприяє роботі ООН на головних напрямах діяльності Організації, прагне до покращення світової економічної та соціально-гуманітарної ситуації.

Українській делегації вдалося привернути посилену увагу міжнародного співтовариства до Чорнобильської проблематики. Участь світових лідерів у майбутній Міжнародній конференції високого рівня «Двадцять п'ять років Чорнобильської катастрофи. Безпека майбутнього», яких особисто запросив Президент України, сприятиме завершенню остаточного вирішення проблеми ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

65-та сесія ГА ООН лише розпочалася і перед делегацією України стоїть багато амбітних завдань. Ми переконані в тому, що як і впродовж 65-ти років існування ООН українська дипломатія гідно представлятиме свою державу при вирішенні найбільш болючих питань сьогодення.

Україна в Організації Об'єднаних Націй

У 1945 р. Україна стала однією з держав-співзасновниць ООН. Делегація України взяла активну участь у конференції в Сан-Франциско, зробивши вагомий внесок у розробку Статуту ООН.

До 1991 р., перебуваючи у складі Радянського Союзу, Україна мала в ООН власне представництво на рівні де-юре незалежної країни. Проте де-факто діяльність Української РСР в ООН була обмежена рамками проведення єдиної радянської зовнішньої політики. Попри це, фактор багаторічного членства України в ООН позитивно вплинув на процес міжнародного визнання її незалежності в 1991 р.

З моменту проголошення Україною незалежності розпочався якісно новий період її діяльності в ООН, яку було визначено одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики.

Діяльність України в ООН знаходиться в полі постійної уваги керівництва держави. За роки незалежності делегації нашої держави на чолі з Президентом України брали участь у Спеціальному урочистому засіданні Генеральної Асамблеї (ГА) ООН з нагоди 50-річчя заснування Організації (1995 р.), у роботі 49-ї (1994 р.) та 52-ї (1997 р.) сесій ГА ООН, 19-й спеціальній сесії ГА ООН з питань екології, присвяченій питанням п'ятирічного огляду рішень «Саміту планети Земля» (т.зв. «Ріо+5», 1997 р.), Саміті тисячоліття ООН (м. Нью-Йорк, 2000 р.), Всесвітньому саміті зі сталого розвитку (м. Йоганнесбург, ПАР, 2002 р.), 58-й сесії ГА ООН та засіданні високого рівня з огляду прогресу в здійсненні Декларації про відданість справі боротьби з ВІЛ/СНІДом (м. Нью-Йорк, 2003 р.), Всесвітньому саміті 2005 (м. Нью-Йорк, 2005 р.), 63-й сесії ГА ООН (2008 р.), 64-й сесії ГА ООН (2009), Саміті з питань цілей розвитку тисячоліття та 65-й сесії ГА ООН (2010).

За час членства України в ООН генеральні секретарі ООН відвідували Україну п'ять разів: У Тан (1962 р.), Курт Вальдхайм (1981 р.), Перес де Куельяр (1987 р.), Бутрос Бутрос-Галі (1993 р.), Кофі Аннан (2002 р.).

У 1997 р. колишнього Міністра закордонних справ України Геннадія Удовенка було обрано на посаду Голови 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН – найвищу керівну посаду в ООН.

Наша країна була ініціатором проведення Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН з питань ВІЛ/СНІДу (червень 2001 р.), яка визначила пріоритетні напрями активізації боротьби світової спільноти з цією епідемією.

За час свого членства в ООН Україна тричі обиралася непостійним членом Ради Безпеки (1948–1949, 1984–1985, 2000–2001 рр.), шість разів – членом Економічної і Соціальної Ради (у ході 64-ї сесії ГА ООН Україну було обрано до складу ЕКОСОР – на період 2010–2012 рр.). Наша держава прагне набути непостійного членства у складі РБ ООН на період 2016–2017 рр.

Наразі Україна є членом таких органів ООН, як Економічна і соціальна рада, Рада з прав людини, Комісія з наркотичних засобів, Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комісія зі сталого розвитку, Комісія ООН з міжнародного торговельного права та Комітет із програми і координації. Упродовж останнього часу представник України практично на постійній основі переобирається до складу Комітету з внесків. Також представники України неодноразово обиралися на керівні посади головних комітетів сесій Генеральної Асамблеї.

Наша держава надає важливого значення питанню зміцнення ООН як центру багатосторонніх зусиль у подоланні складних та комплексних викликів нового тисячоліття. Україна виходить із необхідності належної реалізації Декларації тисячоліття ООН (2000 р.), Підсумкового документа Всесвітнього саміту 2005 (представник України був одним із десяти посередників переговорного процесу з підготовки документа) та Підсумкового документа Саміту з питань Цілей розвитку тисячоліття (2010 р.), подальших зусиль з реформування ООН, підвищення ефективності її діяльності, забезпечення реформи Ради Безпеки ООН (за загальним визнанням, наша країна є «двигуном» усієї Східноєвропейської групи в цьому питанні), а також посилення ролі Генеральної Асамблеї.

Виходячи з нагальної необхідності розробки світовою спільнотою ефективних заходів боротьби з тероризмом, Україна приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції, підтвердила свою готовність докласти максимальних зусиль до спільної боротьби з міжнародним тероризмом, насамперед у рамках ООН. Наша держава є стороною всіх 13 універсальних антитерористичних договорів ООН.

Україна, як країна, що займає третє місце за кількістю моряків, зі всією гостротою відчуває наслідки ескалації кількості актів піратства та збройних нападів в районі Африканського Рогу та інших регіонах. Саме тому в минулому році в рамках 64-ї сесії ГА ООН делегація України виступила з ініціативою щодо необхідності надання державами соціального захисту постраждалим від нападів піратів морякам та членам їхніх сімей.

Водночас, на сьогодні окрім соціального аспекту боротьби з піратством Україну турбує проблема безкарності за вчинення цього злочину. Незважаючи на антипіратські морські операції в Індійському океані та Аденській затоці, дедалі більша кількість піратів і осіб, підозрюваних у скоєнні злочину морського піратства, відпускається на волю. З огляду на ситуацію, що склалася, Україна розробила проект Всеосяжної конвенції з боротьби зі злочинами морського піратства та збройного пограбування на морі. Наразі ведуться переговори з країнами-членами ООН щодо підтримки проекту документа.

Україна надає особливого значення діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. Починаючи з липня 1992 р. Україна виступає активним контрибутором військових підрозділів і персоналу до операцій ООН з підтримання миру (ОПМ). Станом на сьогодні майже 370 «блакитних шоломів» (62 цивільних поліцейських, 27 військових спостерігачів і 279 військовослужбовців) представляють Україну в 7-ми миротворчих операціях ООН: у Демократичній Республіці Конго, на Кіпрі, у Косово, Кот д'Івуарі, Ліберії, Судані та Тиморі-Лешті.

Наша держава активно долучилася до процесу реформування миротворчості, щоб зробити її більш ефективною та адекватною сучасним викликам. У 1994 р. Україна стала ініціатором Конвенції з безпеки персоналу ООН, а у вересні 2006 р. Міністр закордонних справ України підписав Факультативний протокол до Конвенції ООН 1994 року з захисту персоналу ООН та зв'язаного з нею персоналу. На 57-й сесії Генеральної Асамблеї ООН (грудень 2002 р.) була одностайно схвалена внесена Україною резолюція, якою 29 травня було проголошено Міжнародним днем миротворців ООН. Наразі зусилля України в галузі реформи ОПМ ООН спрямовані на просування низки ініціатив, зокрема щодо розширення юрисдикції держав-контрибуторів миротворчого персоналу в частині розслідування злочинів, скоєних проти їх громадян-учасників ОПМ, а також стосовно підвищення Секретаріатом ООН ставок відшкодувань країнам-постачальницям вертолітних підрозділів.

Україна використовує трибуну ООН для вшанування пам'яті жертв Голодомору на міжнародному рівні, маючи на меті привернути якнайширшу увагу до цієї трагедії українського народу, аби уникнути подібних катастроф у майбутньому. Конкретними здобутками на цьому напрямі стало розповсюдження як офіційних документів ООН, за ініціативи України, на 58-й сесії ГА ООН (2003 р.) Спільної заяви з нагоди 70-ї річниці Голодомору 1932–1933 рр. та на 63-й сесії ГА ООН (2008 р.) Декларації щодо 75-ї річниці Голодомору 1932–1933 рр. в Україні.

Україна є активним учасником діяльності органів системи ООН у правозахисній сфері. Наша держава є стороною всіх основних міжнародно-правових документів ООН із прав людини. Як свідчать результати розгляду в конвенційних органах доповідей про виконання Україною цих договорів, у цілому досягнуто суттєвого прогресу в приведенні національного законодавства у відповідність до міжнародних норм та стандартів, посиленні засобів правового захисту на національному рівні, реформуванні судової системи, забезпеченні гендерної рівності, захисту біженців, зміцненні ролі правозахисних організацій, підвищенні рівня правової культури.

Україна бере активну участь у міжнародній співпраці у сфері сталого розвитку, спрямованій на комплексне вирішення завдань охорони навколишнього середовища, соціального розвитку та економічного зростання на глобальному та національному рівнях.

Завдяки послідовній та виваженій позиції України в ООН та інших міжнародних організаціях наша країна отримує значну технічну, консультативну та фінансову допомогу з боку спеціалізованих установ ООН, її фондів та програм, зокрема, у сферах демократичного врядування, подолання бідності, досягнення національних Цілей розвитку тисячоліття, підтримки державного управління, забезпечення гендерної рівності, боротьби з ВІЛ/СНІДом та інши-

Фотографії з фондів галузевого Державного архіву МЗС України. Фонд №5, опис №9

Міністр закордонних справ УРСР Л.Паламарчук на 14-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, Нью-Йорк, вересень 1959 р.

Міністр закордонних справ УРСР Л. Паламарчук, М.Тищенко, Ю.Заруба (члени делегації УРСР) на засіданні в Першому Політичному комітеті, Нью-Йорк, жовтень 1959 р.

М.Корецький, К.Забигайло на 2-й сесії Конференції ООН з морського права (Женева), 1960 р.

Фотографії з фондів галузевого Державного архіву МЗС України. Фонд №5, опис №9

Л.Є.Кизя, постійний представник УРСР при ООН на засіданні в Спеціальному політичному комітеті, Нью-Йорк, 1961 р.

П.Недбайло на засіданні у Комісії ООН по правах людини на 18-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, Нью-Йорк, березень 1962 р.

Представники Української РСР С.Кирилова та І. Грищенко (за спиною) в 3-му Комітеті Генеральної Асамблеї ООН, Нью-Йорк, жовтень 1962 р.

ми важкими хворобами, захисту довкілля, які відповідають основним пріоритетам розвитку Української держави.

Свідченням позитивних зрушень в українській державі, а також готовності Об'єднаних Націй до підтримки зусиль керівництва країни, стало схвалення у 2006 році нових програм співпраці України з ПРООН та ЮНФПА на 2006–2010 рр., які у червні ц.р. були продовжені до 2011 р. Сумарний бюджет було передбачено в обсязі понад 90 млн. дол. США.

Одним з найважливіших напрямів співпраці між урядом України та Об'єднаними Націями є співробітництво з метою пом'якшення та мінімізації довготермінових наслідків Чорнобильської катастрофи. Починаючи з 45-ї сесії Генасамблея за ініціативою України (у співавторстві з РФ та Білоруссю) регулярно ухвалює резолюції з Чорнобильської проблематики. Зокрема, резолюцією 62-ї сесії ГА ООН «Зміцнення міжнародного співробітництва та координація зусиль у справі вивчення, пом'якшення та мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи», схваленою 20 листопада 2007 р., ГА ООН проголосила розробку нового Десятирічного плану дій ООН для Чорнобиля на період 2006–2016 рр., що є вкрай важливим для розвитку уражених територій та постраждалого населення. На виконання резолюції згаданий План був розроблений ПРООН та затверджений у листопаді 2008 року. У 2010 році Україна є координатором Чорнобильської проблематики у рамках ООН та під час 65-ї сесії ГА ООН від імені трьох держав – України, Білорусі та Росії – ініціюватиме чергову резолюцію з питань Чорнобиля.

Україна бере активну участь у зусиллях ООН, спрямованих на подолання зміни клімату, про що свідчить, передусім, активна позиція щодо дії Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (Україна є стороною Конвенції з 11 серпня 1997 року) та її Кіотського протоколу (підписано Україною у 1999 р., ратифіковано у 2004 р.). Постійний представник України при ООН з 2008 року входить до «Групи друзів проти зміни клімату», діяльність якої спрямована на сприяння процесам консенсусного вироблення рішень на переговорах з нового «пост-Кіотського» документа та визначення конкретних заходів у рамках Організації. На найвищому політичному рівні надається підтримка зусиллям Генерального секретаря ООН з цього питання.

Водночас, попри відсутність очікуваного результату (юридично зобов'язуючого документа, який має прийти на зміну Кіотському протоколу), реальністю стала політична декларація «Копенгагенська згода» (Copenhagen Accord), ініційована США, Бразилією, Індією, Китаєм та ПАР, яка тепер вважається відправним пунктом у подальших міжурядових переговорах, зокрема під час Боннської зустрічі (31 травня–11 червня 2010 р.) та в наближенні до 16-ї конференції Сторін РКЗК ООН (м.Канкун, Мексика) 29 листопада – 10 грудня 2010 року.

Україна приєдналася до «Копенгагенської угоди» 21 квітня 2010 року, визначивши для себе за мету скорочення до 2020 р. викидів на 20% порівняно з 1990 р.

Матеріал надано департаментом ООН та інших міжнародних організацій МЗС України

Геннадій УДОВЕНКО: «На сьогодні не існує альтернативи Організації Об'єднаних Націй...»

Уже 65 років, попри звинувачення у недемократичності та нездатності оперативно реагувати на виклики сучасності, ООН продовжує відігравати важливу роль у зміцненні миру та розвитку співробітництва між державами. Цьогорічна сесія Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку зібрала за високою трибуною 139 лідерів держав та урядів для обговорення та вирішення спектру проблем і питань, які постали перед світовою громадськістю. У тому числі й актуальної теми реформування ООН. Своїми думками щодо цього, про місце та роль України в ООН, участь української делегації на чолі з Президентом України Віктором Януковичем на саміті тисячоліття поділився з «З.С.» один із перших представників України в ООН, багаторічний Постійний Представник України при ООН у Нью-Йорку Геннадій Удовенко.

«З.С.»: Геннадію Йосиповичу, як Ви оцінюєте початок роботи 65-ї Сесії Генеральної Асамблеї ООН? Чи можна говорити про певні особливості цьогорічних засідань?

– Безумовно, головною подією цьогорічної 65-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН став дводенний саміт, присвячений аналізу виконання програми «Цілі розвитку тисячоліття». Я причетний до цього документа особисто. Адже саме за період мого головування на 52-й сесії Генасамблеї, яка увійшла в історію як «сесія реформ», було схвалено всеосяжну програму реформування ООН, запропонована її Генеральним Секретарем Кофі Аннаном. Перед Організацією та її членами-державами постало важливе питання – яка роль ООН у новому тисячолітті? Тоді ми запланували провести у вересні 2000 року саміт глав держав та урядів у штаб-квартирі ООН в Нью-Йорку, на якому було прийнято Декларацію тисячоліття ООН. До неї приєдналися 189 країн, у тому числі й Україна. Виконання «Цілей розвитку тисячоліття» – заплановане до 2015 року. Чи впоралися країни та сама Організація з покладеними на них завданнями, нині не можна казати однозначно. Є як досягнення, так і нові проблеми. Важливою перепоною у виконанні програми стала світова фінансова криза. Але найголовніше те, що ООН об'єднала світових лідерів для подолання існуючих перешкод. І цьогорічний саміт ООН підтвердив це, укотре зібравши міжнародну спільноту для оцінки досягнутого прогресу.

«З.С.»: Наскільки успішною, на Вашу думку, була участь нашої делегації на чолі з Президентом України Віктором Януковичем у роботі сесії? Яких конкретних результатів можна очікувати від цієї поїздки?

– У світлі останніх подій, які відбуваються в Україні, інтерес міжнародної спільноти до нас особливо підвищений. У центрі уваги світових лідерів перебуває і зовнішньополітичний курс України. Тому на приїзд українського Президента очікували. І Віктор Янукович виправдав сподівання учасників саміту, якщо можна так сказати. Я виступав з трибуни ООН у різних іпостасях. Тому добре знаю, як під час цього «тремтять коліна». Віктор Янукович виступив впевнено, показав, що він головний у своїй державі, і у колі світових лідерів почувається рівним серед рівних.

У своїй короткій промові Президент торкнувся всіх важливих проблем, які турбують світове суспільство. У його виступі було підтверджено прагнення України до активізації співробітництва в рамках ООН. Важливо, що Глава Держави підкреслив роль ООН у відповідь на нові вимоги сьогодення. У сфері головного завдання ООН – не допустити нової світової війни – Віктор Янукович порушив важливе питання ядерного роззброєння. Він нагадав, що Україна добровільно відмовилася від третього у світі за потужністю ядерного потенціалу та неухильно дотримується взятих на себе зобов'язань як без'ядерна держава. Нагадав В.Янукович і про недавню відмову від запасів високозбагаченого урану. І це дуже вважливо, щоб такий мужній крок світове товариство гідно оцінило.

Важливою тезою у виступі Президента було підтвердження намірів України боротися за членство в Раді Безпеки ООН в 2016–2017 рр. Обрання будь-якої держави членом Ради Безпеки свідчить про її визнання, її потенціальні можливості у вирішенні світових проблем. За час свого членства в ООН Україна тричі обиралася непостійним членом Ради Безпеки (1948–1949 рр., 1984–1985 рр., 2000–2001 рр.). Україна головувала в Раді Безпеки у березні 2001 року. В цей час РБ розглянула ряд найактуальніших світових проблем. Зокрема, кризові ситуації на Балканах та на Близькому Сході.

На сьогоднішній день В. Янукович має підняти наш авторитет у світі. І тут важливо не тільки, щоб нас почули, а потрібно продемонструвати конкретні результати. Порушуючи глобальні проблеми сьогодення, слід пропонувати й шляхи їхнього вирішення. Можливо, одним зі шляхів розв'язання проблем довкілля стала б розробка світової екологічної конституції. Останні роки ООН приділяє вели-

Фотографії з фондів галузевого Державного архіву МЗС України. Фонд №5, опис №9

Делегація УРСР на 28-й сесії Генеральної Асамблеї ООН. На першому плані (праворуч) Міністр закордонних справ УРСР Г.Шевель, В.Мартиненко, постійний представник УРСР при ООН, Ю.Мацейко; (другий ряд) Г.Удовенко, М.Решетняк, Нью-Йорк, 19.09.1973 р.

Г.Удовенко вручає повноваження Постійного представника УРСР при ООН Генеральному секретарю ООН Пересу де Куельяру, Нью-Йорк, 1985 р.

ку увагу боротьбі з морським піратством. Українська делегація внесла на розгляд країн-членів Організації Об'єднаних Націй проект Всеосяжної конвенції з боротьби з піратством. І це – важливий крок.

Крім того, участь у форумі – надзвичайно зручний майданчик для двосторонніх контактів і перемовин. У перший день перебування в Нью-Йорку В.Янукович провів двосторонні зустрічі з керівниками делегацій Австрії, Ізраїлю та В'єтнаму, а також Генсеком ООН Пан Гі Муном. Генсек підтримав ініціативу України гідно відзначити 25-ту річницю аварії на Чорнобильській АЕС, пообіцявши відвідати Київ у квітні наступного року. Відбулася й незапланована зустріч – з Генеральним секретарем НАТО паном Расмуссеном. Усе це свідчить про налаштованість нашого Президента на активне міжнародне співробітництво.

Слід обов'язково сказати й про те, що Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко взяв участь у Конференції з роззброєння та підписав угоду про встановлення дипломатичних відносин із Гаїті. Це означає, що тепер у нас буде форпост у Карибському морі.

«З.С.»: Сьогодні у бік ООН лунає чимало закидів щодо її неспроможності вирішувати велику кількість проблем. Зокрема, і на відкритті 65-ї сесії Генеральної Асамблеї її Президент Йозеф Дайс заявив про необхідність підняття авторитету ООН у світі. Ви поділяєте думку колеги?

– Піднімати авторитет організації потрібно, особливо Генеральної Асамблеї. Але не треба забувати, що діяльність ООН повністю залежить від її країн-членів, від їх готовності йти назустріч інтересам одна одної. Дуже важко прийняти єдине правильне рішення, коли існують різні країни, різні підходи, різні системи. Кожна держава виносить на засідання Генеральній Асамблеї чи Ради Безпеки, чи інших органів свої пропозиції, і вилучити будь-яке питання з порядку денного просто неможливо. Накопичується дуже багато питань, по кожному з яких щороку приймають резолюцію. Та проблема в тому, що резолюції Генеральної Асамблеї ООН не є обов'язковими для виконання. Невдачі ООН, якщо можна їх так назвати, є лише свідченням того, якою складною та багатогранною є її місія. І вони не мають бути підставою для критики чи сумніву в її ефективності. Тому що здобутки ООН є численними та безцінними. Наприклад, Універсальна декларація прав людини, яка захищає та сприяє правам людини в усьому світі.

Ми маємо визнати, що на сьогодні не існує альтернативи Організації Об'єднаних Націй, покликаній бути фокусом скоординованих дій держав у створенні та підтриманні світового порядку.

«З.С.»: На Вашу думку – як людини реформатора ООН, коли завершиться процес реформування організації, і, зокрема, Ради Безпеки? Це вже багато років є стрижневим питанням порядку денного та предметом інтенсивних дискусій…

– Ви правильно сказали – процес. І він триває. А щодо реформування Ради Безпеки, яке є основним, то тут дебатується два питання. По-перше, багато держав незадоволені, насамперед, її складом. Постійні місця та право вето залишають за собою п'ять держав. Вони проти жодних змін у комітеті, який має величезну вагу й найбільший вплив на діяльність ООН. Це США, Велика Британія, Франція, Китай і Росія. Найбільшими претендентами на постійне членство є Японія та Німеччина. Щодо постійного членства завжди гостро виступає й Італія. Інші держави також дедалі гучніше вимагають збільшення кола постійних членів Ради Безпеки, мовляв, міжнародна реальність змінилася, тож потрібні й зміни в органі. По-друге, необхідно врегулювати застосування права вето. На адресу постійних країн-членів лунає багато критики, що ніхто не давав їм права вето, а вони самі узурпували владу. Інститут права вето не відповідає сучасним міжнародним реаліям.

Коли я закінчував своє головування в Раді Безпеки, то на останньому засіданні сказав таку фразу: «Футбольний матч 176 проти 5 закінчився на користь 5». Тобто, ніякого реформування не відбулося і, вважаю, що не відбудеться. Бо для цього необхідно змінювати Статут Організації. А на це країни не підуть. Тому моє кредо роботи в ООН, посилаючись на колишнього Президента Мексики Луіса Ечеверріа, було таке: «The better to talk, then to war». («Краще розмовляти, ніж воювати»).

«З.С.»: Геннадію Йосиповичу, Ви належите до того покоління дипломатів, які власноруч творили зовнішню політику України, у тому числі, і її діяльність в ООН. Що являла собою Україна як член ООН раніше? Чи змінилося ставлення до нас після проголошення незалежності?

– Я розпочинав свою роботу Постійним представником України в ООН при одній державі, а завершив, коли Радянський Союз розвалився і Україна стала незалежною. За ці роки можу сказати, що українські дипломати розгорнули в ООН активну діяльність. Ми намагалися спрямовувати свої зусилля на те, щоб ця Організація відчула, що наша країна є повноправним її членом. Мене називали «Mister Chairman». Я там очолював різні групи, комітети.

У 1987 році мене обирають головою Другого економічного комітету. В ті часи економічним питанням країни-члени приділяли більше уваги, ніж політичним. У 1989 році мене вдруге обрали головою спеціального політичного комітету. Таким чином, я двічі обирався на посаду голови комітетів Генасамблеї. Також був виконуючим обов'язки голови спеціального комітету ООН проти апартеїду. У ті часи це була найактуальніша проблема на порядку денному ООН. Працював у Комітеті з невід'ємних прав палестинського народу, був три роки поспіль віце-головою Економічної та соціальної ради (ЕКОСОР). Але не це головне. Основне, що, працюючи постпредом, я міг пропагувати Україну як велику державу, підтримувати активні контакти з американськими бізнесовими та політичними колами, закликати їх до встановлення прямих контактів із Києвом.

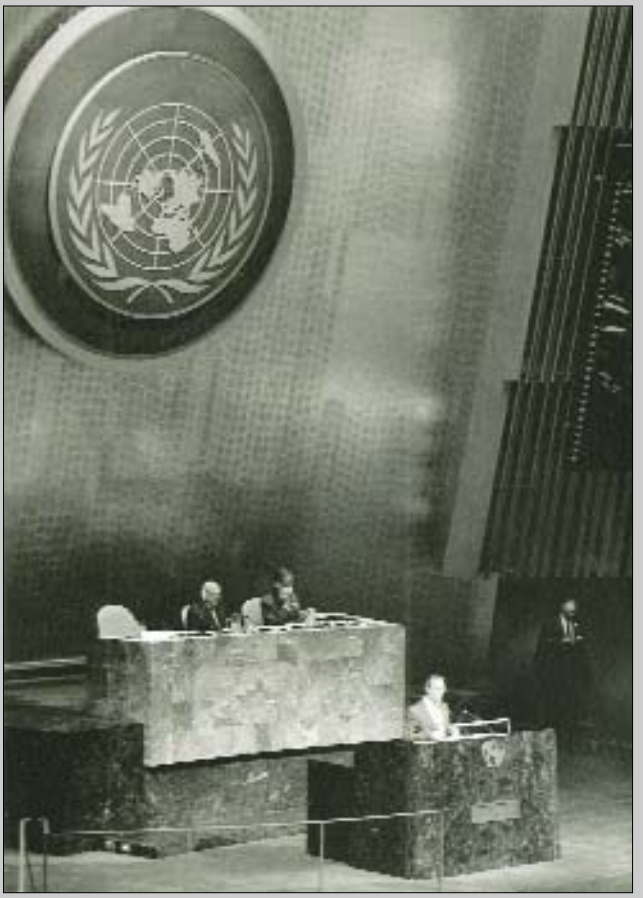
Найкраще роль і місце України в ООН характеризує той факт, що вперше представника України, Міністра закордонних справ УРСР Дмитра Мануїльського обрали головою спеціального політичного комітету ще 1945 року. Цей комітет готував преамбулу Статуту ООН. Стаття перша була викладена в українській редакції: одна з цілей ООН: «підтримувати міжнародний мир та безпеку й задля цього вживати ефективних колективних заходів для попередження та усунення загроз миру». Це наша українська фраза.

Проте були й труднощі. Україна, будучи країною-засновником ООН, на той час була «невід'ємною і складовою частиною СРСР». У цьому полягав парадокс. Нам доводилося виступати з такими глобальними ініціативами в ООН, які привертали би увагу до України і, водночас, проти яких би не заперечував СРСР.

Коли Верховна Рада проголосила незалежність України, я хотів проінформувати світове товариство якомога швидше про це історичне рішення. Я був її єдиним послом за кордоном на той момент. Були ще представники у Парижі, Женеві та Відні. Вони називалися постійними представниками УРСР при міжнародних організаціях у Франції, Швейцарії та Австрії. Але числилися радниками радянських диппредставництв. Вони не мали власного бюджету, штату працівників. А в мене було повнокровне представництво, ми мали власний кошторис. Це давало мені певну свободу дій. Я накидав план: по-перше, поінформувати Генсека ООН; по-друге, спрямувати йому ноту з проханням поширити новину про українську незалежність серед всіх країн-членів ООН; по-третє, підготувати окрему ноту постійним представництвам країн при ООН; провести прес-конференцію для журналістів з усього світу. Я сказав тодішньому Генеральному секретарю ООН Хав'єру Пересу де Куельяру про те, що Україна проголосила Незалежність. Той каже мені: «Геннадію, це ж не змінює Ваш статус в ООН: ви як були членом ООН, так і залишаєтеся. Ви ж країна-засновник». На це я йому відказав: «Так, я згодний. Формально нічого не змінюється, крім назви, але ж змінюється сама суть нашого членства». Я вручив йому ноту й попросив, щоб її поширили як офіційний документ Ради Безпеки та Генасамблеї. Тепер ми виступали як держава абсолютно самостійна в прийнятті рішень. І дуже важливо, щоб такий статус був у нас й надалі.

І нинішня українська влада, й наступні мають пам'ятати, що Україна є незалежною державою. І вищим принципом керманичів цієї держави має стати принцип колись проголошений ще Черчіллем: «Немає вічних друзів, немає вічних ворогів. Вічними є національні інтереси».

Фотографії з фондів галузевого Державного архіву МЗС України. Фонд №5, опис №9

В.Кравець, Міністр закордонних справ УРСР на трибуні 40-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, Нью-Йорк, жовтень 1985 р.

Генеральний секретар ООН Бутрос Бутрос Галі (праворуч) під час зустрічі з Анатолієм Зленком, Міністром закордонних справ України, Нью-Йорк, березень 1993 р.

Україна в ООН: історичний екскурс

Перемога прогресивних сил у Другій світовій війні надала поштовх ідеям утворення світової організації, яка захищала б мир, сприяла співробітництву, забезпечувала стабільність. Після війни сформувалися два протилежні ідеологічні табори, утворилася біполярна система міжнародних відносин, що увійшла в історію під назвою Ялтинсько-Потсдамська. Певна стабільність за умов біполярного існування могла б гарантувати паритетність розподілу влади над світом, територіями, озброєннями тощо між радянським і американським блоками. Дві супердержави – СРСР і США – розпочали реалізовувати цей план утворенням світової організації для всіх держав – Об'єднаних Націй, яка мала замінити потерпілу фіаско Лігу Націй. Після зламу фашистської нищівної машини народи більшості країн повірили в можливість припинення кровопролиття, встановлення миру на землі та активно долучилися до цього процесу.

На початку 1942 р. 26 країн підписали Вашингтонську декларацію, де розробили стратегію запобігання світовим катаклізмам у майбутньому. Декларація сприяла об'єднанню учасників антигітлерівської коаліції в майбутню організацію. Остання мала втілювати в життя демократичні принципи післявоєнного устрою. Ініціаторами створення організації були провідні держави антигітлерівської коаліції – СРСР, США, Велика Британія. Питання про заснування нової організації з підтримки миру та міжнародної безпеки замість збанкрутілої Ліги Націй обговорювалося цими державами неодноразово. Створенню Організації Об'єднаних Націй передували вже згадувана Вашингтонська декларація 26 держав від 1 січня 1942 р., Московська декларація 1943 р. міністрів закордонних справ СРСР, США, Великої Британії та Китаю, Тегеранська декларація 1943 р. глав урядів СРСР, США та Великої Британії, пропозиції Думбартон-Окс (місто поблизу Вашингтона) конференції, а також рішення Кримської конференції 1945 року.

Проект створення ООН існував ще на папері, а глави держав протилежних ідеологій розпочали боротьбу за зони впливу в світі. Уряд СРСР висунув пропозицію про прийняття в міжнародну організацію всіх радянських республік. Ця пропозиція була категорично відкинута західними державами, і у першу чергу США, які апелювали до відсутності правової основи зовнішньої політики радянських республік. Тиск західних союзників примусив СРСР погодитися на три місця в організації тільки для тих республік, які найбільше постраждали під час війни. Такими виявилися Україна та Білорусь, і один голос – для СРСР в цілому. Щоб мати підстави для такого рішення, радянське керівництво було змушене надати союзним республікам умовних ознак незалежності, у т. ч. і права безпосередньої участі в зовнішній політиці. З цією метою Верховна рада СРСР у 1944 р. прийняла закон «Про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин і про перетворення у зв'язку з цим Народного Комісаріату Закордонних справ із загальносоюзного в союзно-республіканський народний комісаріат». Відповідні зміни були внесені до ст. 14, 18, 60 Конституції СРСР: а) ст.14 – представництво Союзу в міжнародних зносинах, укладання і ратифікація договорів з іншими державами, встановлення загального порядку у взаємовідносинах союзних республік із іноземними державами; б) ст.18,а – кожна союзна республіка має право вступати в безпосередні зносини з іноземними державами, укладати з ними угоди та обмінюватися дипломатичними та консульськими представниками; в) ст.60, пункт «д» встановлює представництво Союзної республіки у міжнародних зносинах.

Отже, Закон надавав можливість союзним республікам встановлювати безпосередні відносини з іноземними державами і укладати з ними угоди, а Народний комісаріат закордонних справ СРСР із загальносоюзного був перетворений на союзно-республіканський Комісаріат.

5 лютого 1944 р. питання про утворення НКЗС України було розглянуто на Політбюро ЦК КП(б) України, а 4 березня 1944 р. Верховна Рада Української РСР прийняла Закон «Про утворення Народного Комісаріату закордонних справ УРСР». Відповідні зміни було внесено до статей 15, 19, 30, 43, 45 і 48 Конституції УРСР. Главою НКЗС УРСР було призначено О. Корнійчука, відомого письменника, який виступив ініціатором встановлення широких дипломатичних відносин України.

У структурі НКЗС УРСР передбачалося створити десять відділів. Один мав працювати з сусідніми державами – Польщею, Румунією, Чехословаччиною, другий – зі США і Великою Британією, третій – з Болгарією, Югославією, Угорщиною, Грецією та Туреччиною, четвертий – з Німеччиною. Планувалося створити також протокольний, правничий, консульський та інші підрозділи. Загальний штат співробітників мав становити 75 осіб. Влітку 1944 р. апарат складався із 40 працівників, які виконували певні доручення союзного НКЗС та уряду республіки. Було підготовлено історичні довідки щодо українських земель та етнографічні карти розселення українців, аналітичні матеріали про становище української еміграції в США та інших країнах. У липні 1944 р. за прямою вказівкою Й. Сталіна О. Корнійчука було замінено досвідченим більшовиком, діячем Комінтерну Д. Мануїльським.

Прийняття закону про міжнародну правосуб'єктність республік не викликало особливих перемін в загальній системі та порядку роботи Наркомзаксправ СРСР, за виключенням надання права керівникам республіканських наркоматів можливості участі в роботі колегії союзного Наркомату закордонних справ. Водночас, заява про правосуб'єктність УРСР мала позитивний резонанс у міжнародних колах. Упродовж 1945–1948 рр. Україну відвідали Президент Чехословацької Республіки Е. Бенеш з делегацією, голова Ради Міністрів Югославії маршал Й. Броз-Тіто, польська урядова делегація на чолі з прем'єр-міністром, делегація депутатів Законодавчих Національних Зборів Чехословацької Республіки, делегація представників Республіканської партії США, делегація депутатів Великих Народних Зборів Болгарії, Президент Угорщини Т. Золтан та угорська урядова делегація тощо.

Після внесення відповідних змін до конституції, СРСР мав юридичні підстави для включення до списку засновників майбутньої світової організації Українську і Білоруську республіки.

Установча конференція ООН відкрилася в м. Сан-Франциско (США) 25 квітня 1945 р. Наступного дня її учасники ознайомилися із зверненнями урядів УРСР і БРСР, які висловлювали бажання взяти участь у роботі конференції. У заяві уряду УРСР обґрунтовувалось, зокрема, юридичне право України посісти належне їй місце на конференції та в міжнародній організації. «Уряд УРСР, – йшлося в заяві, – впевнений, що Україна, яка відіграла велику роль у розгромі агресора і має значні людські й матеріальні ресурси, буде спроможна зробити гідний внесок у справу зміцнення миру і загальної безпеки, що український народ, який зазнав таких великих втрат у цій війні і віддав усі свої матеріальні ресурси для розгрому ворога, український народ, солдати якого становлять не менше одної п'ятої Збройних Сил СРСР, життєво заінтересований, щоб його зусилля і зусилля усіх народів, які борються зі спільним ворогом, закінчились тривалим миром і привели після переможного закінчення війни до створення умов, які убезпечать український народ і інші миролюбні нації від нових випробувань війни».

Українська делегація на чолі з Народним комісаром закордонних справ УРСР Д. Мануїльським 6 травня 1945 р. прибула в Сан-Франциско. До складу української делегації увійшли провідні учені – віце-президент АН УРСР академік О. Палладін, ректор Київського університету професор В. Бондарчук, директор Інституту історії АН УРСР професор М. Петровський та ін. Делегація УРСР взяла найактивнішу участь у створенні ООН. Д. Мануїльський очолив Комісію Першого комітету конференції, який підготував текст преамбули та першого розділу Статуту «Цілі і принципи». О. Палладін працював в комітеті, який розглядав питання членства держав в ООН. В. Бондарчук і М. Петровський стали членами комітетів, які визначали повноваження Генеральної Асамблеї та Економічної і Соціальної Ради.

У розробленій Першим комітетом преамбулі Статуту зазначається, що головною метою ООН є порятунок людства від лиха війни. Усі держави зобов'язуються розв'язувати конфлікти мирними засобами, утримуватися від застосування сили, поважати територіальну недоторканість, внутрішню та зовнішню незалежність, тобто суверенітет усіх країн.

Українська делегація внесла чимало пропозицій до Статуту ООН, закріплюючи його демократичні принципи, виступила з пропозиціями і внесла відповідні поправки до багатьох рішень організації. Представники України рішуче виступили проти намагання деяких країн залучити до організації колишні профашистські країни, внесли доповнення до Статуту про гарантію права на працю, підтримали пропозицію представників США щодо назви організації Об'єднаних Націй, яку запропонував свого часу американський президент Ф. Рузвельт. Було внесено пропозиції уряду України з питань про мирний договір з Німеччиною. Зазначимо, що Україна виступала за єдину Німеччину без будь-яких її поділів.

УРСР набула членства у багатьох структурах ООН, у тому числі Комісії з прав людини, Всесвітній організації охорони здоров'я (1946), Всесвітньому поштовому союзі (1948), Всесвітній метеорологічній організації (1948), Міжнародному союзу електрозв'язку (1948), Міжнародній організації праці (1954), ЮНЕСКО (1954), Європейській Економічній Комісії (1956), Міжнародному бюро вина (1956), МАГАТЕ (1957). УРСР сприяла створенню Міжнародного Надзвичайного фонду ООН допомоги дітям (1958) тощо. Таким чином Українська РСР своєю участю в ООН користувалася правом представництва в міжнародних організаціях.

Яскравою сторінкою міжнародного демократичного життя України, про що дізнаємось з книги професора Леоніда Лещенка «Україна на міжнародній арені. 1945–1949», стала діяльність ЮНРРА (United Nations Relief and Rehabilitation Administration, UNRRA). Завданням ЮНРРА було надання допомоги країнам, економіка яких була зруйнована війною. У 1945 р. СРСР звернувся по світову допомогу на відновлення зруйнованої війною економіки республік. Угодою про допомогу ЮНРРА Україні від 18 грудня 1945 р. було визначено суму допомоги в розмірі 189 млн. дол. США. ЮНРРА створила в Україні свою місію на чолі з полковником М. Мак-Даффі, яка 20 березня 1946 р. прибула в Київ. Перший корабель з товарами ЮНРРА прийшов в Одесу в листопаді 1945 р. Вантажі надходили також у Миколаїв, Новоросійськ, Поті, Ленінград, Мурманськ, Архангельськ, Клайпеду. Товари, закуплені на кошти ЮНРРА, надходили з 15 країн світу: зі США, Великої Британії та Канади – переважно насіння, консерви, сушена риба, устаткування для пеніцилінових заводів, з Індії – перець і джут, з африканських країн – какао, з Аргентини – вершкове масло, льняна олія; з Австралії – чай, свинець, насіння конюшини, вовняні товари та ковдри. Населення отримувало допомогу з великою вдячністю. Головна штаб-квартира ЮНРРА була розташована в Києві. Її співробітниками були американці, канадці, англійці та українці. В Україні, Білорусії було знято фільм про діяльність ЮНРРА в СРСР під назвою «Росіяни, яких ніхто не знає». Вийшли друком і книжки про допомогу ЮНРРА. 30 червня 1948 р. діяльність ЮНРРА в Україні завершувалась. На 1 квітня 1948 р. 211 вітчизняних та іноземних суден завезли в Україну товарів на суму 189,3 млн. доларів. Більшість із них становили продукти харчування (на душу населення України припадало з цих поставок продовольства на суму 2 долари 83 центи). Чимало було і промислових товарів. Надійшла сировина і обладнання: кольорові метали, рудничні електровози, 26 електростанцій, парові машини тощо. З початком «холодної війни» в американській пресі з'явилися закиди щодо радянської політики. 1947 р. місія припинила своє існування. Допомога Українській РСР з боку інших країн через ЮНРРА – особлива сторінка міжнародної солідарності і співробітництва народів антигітлерівської коаліції.

Допомогу Україні також надавали прогресивні організації української діаспори США і Канади. Товариство канадських українців зібрало за роки війни півмільйона доларів, відправило подарунки дітям-сиротам. Чверть мільйона доларів зібрала Ліга американських українців. Допомога надходила із Уругваю, Парагваю, Аргентини, де існувало понад 50 українських організацій.

Від перших днів існування ООН УРСР брала безпосередню участь у формуванні структури Організації, створенні її органів і спеціалізованих установ. Це – ЮНЕСКО, МОП, ЮНКТАД, ЮНІДО, ПРООН, ЮНІСЕФ, ЄЕК, МАГАТЕ та ін. Особливу відповідальність на республіку покладало членство в структурах ООН, де СРСР не брав участі, а саме в Комітеті із здійснення невід'ємних прав палестинського народу і Спеціальному комітеті ООН проти апартеїду. Більшість українських ініціатив стосувалась проблем захисту прав людини, інтересів відсталих країн, а

Фотографії з фондів галузевого Державного архіву МЗС України. Фонд №5, опис №9

Л.Кизя (праворуч), постійний представник УРСР при ООН вручає п. К.Ставропулосу ратифіковану Української РСР Віденську конвенцію про дипломатичні зносини. В центрі – Ю.Кочубей – 3-й секретар Постійного представництва УРСР при ООН, Нью-Йорк, 12.06.1964 р.

Вручення пам'ятної медалі на честь 150-річчя від дня народження Т.Шевченка та вибраних творів великого українського поета Генеральному секретарю ООН У Тану, 1965 р.

Міністр закордонних справ УРСР Д.З.Білоколос на 21-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, Нью-Йорк, 11.10.1966 р.

також проблем війни і миру. У 50–60-ті рр. минулого століття представники УРСР внесли низку пропозицій і поправок до текстів міжнародних документів. Керівництво в Москві відносини з розвиненими країнами і соціалістичним табором вважало справою центральних органів. Українському зовнішньополітичному відомству під контролем МЗС СРСР було доручено становлення відносин переважно з країнами, що розвиваються.

Українська РСР двічі – з 1946 по 1971 р. і з 1983 до 1985 р. – обиралася членом Комісії ООН з прав людини. За ініціативи і наполегливої позиції української делегації комісією підготовлено проекти таких міжнародних актів, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН, як Загальна декларація прав людини, Міжнародні пакти про права людини, Декларація прав дитини, Декларація ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про незастосування терміну давності до воєнних злочинців і злочинів проти людства тощо.

Українська РСР активно користувалася правом посольства. Республіка мала свої постійні представництва при ООН у Нью-Йорку, при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві, а також при ЮНЕСКО в Парижі. На території УРСР функціонували консульства десяти іноземних держав: у Києві – генеральні консульства Болгарії, НДР, Польщі, Румунії, Угорщини, Чехословаччини, Монголії та Югославії, а також представництво Посольства Республіки Куба; в Одесі – генеральні консульства Індії, Куби і Болгарії. У 1976–1980 роках в Києві перебували американські дипломати, які намагалися відкрити генеральне консульство США. Однак на знак протесту проти введення радянських військ в Афганістан американське керівництво не реалізувало згадану ініціативу.

Набутий досвід роботи в дипломатичних представництвах при установах ООН було використано МЗС України вже в сучасній Україні. Активну роботу в межах ООН проводять українські дипломати й сьогодні: у 2008–2009 рр. Україна була членом більшості функціональних комісій ЕКОСОР: Комісії з народонаселення і розвитку, Комісії з наркотичних засобів, Комісії із запобігання злочинності та карного правосуддя, Комісії сталого розвитку, Комісії соціального розвитку (членство в останній завершено 13 лютого 2009 р.). Упродовж 2004–2007 рр. Україна входила до складу Статистичної комісії. Наша країна також представлена у складі Комітету з програми й координації та Комітету по внесках. Міністр закордонних справ України Г. Удовенко головував 52-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН від групи Східноєвропейських країн (з вересня 1997 р.). За його діяльності в ООН було порушено досить важливе питання про розширення складу Ради Безпеки; про реалізацію міжнародної миротворчої функції України у системі Операцій з підтримання миру ООН: в результаті наша держава увійшла в десятку основних контрибуторів миротворчого контингенту організації, запрошена до врегулювання криз на просторі СНД. Була відкрита для підписання ініційована Україною міжнародна конвенція про заборону протипіхотних мін тощо.

Попри всі обмеження дипломатичної, а отже й політичної сфери України в радянський період, характерною позицією республіки на міжнародній арені завжди була і є боротьба за забезпечення позитивних зовнішньополітичних умов для розвитку, боротьба за мир і міжнародну безпеку, захист прав людини.

Людмила ЧЕКАЛЕНКО,
доктор політичних наук

UN—Ukraine: 65 years of partnership and cooperation

2010 marks the 65th Anniversary of the signing of the United Nations (UN) Charter as well as 65 years of Ukraine's contribution to and involvement in the United Nations Organization, its governing bodies, agencies, programmes and funds. From the day, in 1945, Ukraine was elected Chair of the First Committee to lead the process of drafting the "Purposes and Principles" of the UN Charter, to Ukraine's present day involvement in the Summit on the Millennium Development Goals and the 65th Session of the General Assembly, Ukraine has played a pivotal role in the formation and transformation of the UN as a global governance body, a guarantor of human rights and of international peace and security.

While Ukraine continues to be a member of UN bodies, in the span of these 65 years, Ukraine led various governing bodies of the UN, having been elected, on many occasions as a member of the Security Council as well as a member of the Economic and Social Council. Most notably, in 1997, under the presidency of Ukraine's Foreign Minister, the UN General Assembly adopted a comprehensive program of UN reform which continues to serve as one of the pillars of the UN reform today.

As noted by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, a UN House was inaugurated in Kyiv in 2000 in the framework of the UN Reform Program and "for the purpose of streamlining coordination of activities of UN system institutions in Ukraine". Such coordination has proven to be an important aspect of Ukraine's membership and involvement in the UN and the UN system's partnership and support provided to Ukraine.

When working to shape the management and governance structures of the UN, Ukraine was actively involved in the decision making/executive bodies of most if not all UN agencies, programmes and funds, which, over the past 65 years of Ukraine's involvement, contributed to the evolution of international law, the protection of human rights, socio-economic development and the furthering of the UN's mandate as such. In so doing, Ukraine not only provided resources and expertise to the UN but also benefited from the expertise and resources provided by the UN. This mutually reinforcing modality has been used as a basis for the UN System's strategic partnership with the Government of Ukraine since 1993, the year the UN established an office in Ukraine – Ukraine contributes to the work of the UN globally through, for example, its involvement in 20 UN peacekeeping operations, while, at the same time, the UN provides support to the Government of Ukraine locally through dozens of reform and capacity building initiatives implemented by the UN at the country level.

With over 600 UN staff members, the UN Country Team in Ukraine (UNCT) consists of 13 UN funds, programmes, specialized agencies, including 3 Bretton Woods institutions (the IMF, the World Bank and the IFC). In 2009 UNCT delivery totaled around $ 50 million while the projected 2010 volume of UN technical assistance amounts to $ 64 million while the Bretton Woods institutions are planning to deliver over 7.5 billion in loans and investments.

To ensure interagency coordination and decision making at the country level the UNCT is led by the UN Resident Coordinator (UN RC) who is appointed by the UN Secretary General. As noted by the President of Ukraine in a recent address to the General Assembly of the UN, "the United Nations should not be an observer but an architect of events". While it has been maintained that progress has been made in the past 65 years to elaborate legal norms, policies, standards through the UN as a cooperation platform, many UN member states recognize that the 'magnitude of challenges has yet to be met by the measure of actions'. As such, Ukraine has, together with and through the UN System identified and formulated hundreds of

27–28 травня 2010. Учасники Рамкової програми допомоги ООН Україні (УНДАФ)

challenges the world is faced with including poverty, international security and climate change. Having pledged its commitment to achieving the Millennium Development Goals (MDGs), having given up its nuclear arsenal and most recently its stocks of highly enriched uranium, and having declared, in 2010, its "non-bloc" status, Ukraine has set an example for other countries both in the region and beyond, on how priorities formulated within the framework of the UN, can be transposed locally.

As part of his 1997 reform agenda to make the UN an effective and efficient institution for world peace and development in the 21st century, the Secretary-General stressed the strong inter-linkages between peace and security, poverty reduction and sustainable human development and the promotion and respect for human rights. Such inter-linkages have served as a basis for UN System-Government of Ukraine cooperation, and, starting in 2005, a UN Development Assistance Framework (UNDAF) has been identified as the mechanism for such cooperation across all thematic areas identified by both the UN System and the Government of Ukraine.

The first UNDAF in Ukraine was signed in August 2005 and enumerated several areas of cooperation for the period 2006-2011. Having held a series of consultations throughout 2010, the United Nations System and the Government of Ukraine have agreed to sign an UNDAF for the period 2012-2016. Through a process of alignment with the Economic Reforms Programme for 2010-2014 of the Government of Ukraine, the national Millennium Development Goals (MDGs) and other national policies and strategies the UN System its agencies, funds and programmes identified a range of priorities which have been translated into a common operational framework for the UN development activities in Ukraine. There are four interrelated thematic areas within which the UN system and the Government of Ukraine have agreed to cooperate on in 2012-2016: sustained economic growth and poverty reduction, governance, social development, environment and climate change.

The UN System will, in partnership with civil society provide advice, expertise and support to the Government of Ukraine in the realm of human rights protection. In so doing, the UN will, in the period of 2012-2016, focus on several dimensions related to the human rights of the most deprived children, refugees, stateless persons, migrants, victims of trafficking, violence, abuse, exploitation and neglect, people living with, affected by and at risk of HIV/AIDS and people living with tuberculosis residing in Ukraine.

Ukraine and the UN System, have, as a result, attached importance to synchronizing and aligning their programming and priorities. In a recent meeting between the UN Secretary General and the President of Ukraine, several key issues were discussed in this regard, and in particular the Millennium Development Goals.

First agreed at the UN Millennium Summit in September 2000, the eight MDGs set worldwide objectives for reducing extreme poverty and hunger, improving health and education, empowering women and ensuring environmental sustainability by 2015. While pledging its commitment to the UN Millennium Declaration, the Government of Ukraine recognized the importance of achieving the MDGs as basic human rights – the rights of each person to health, education, equality, security as embodied in the Universal Declaration of Human Rights.

For over a decade Ukraine has focused on each of the eight goals as a matter of national priority and has made dramatic progress in achieving several MDGs. It is through such commitment to the MDGs that the Government of Ukraine and the UN System forged an even stronger strategic partnership in Ukraine.

During the course of 2010 the Ministry of Economy of Ukraine, in cooperation with the UN System, reviewed the national MDGs and prepared an updated system of national MDG targets and indicators. It resulted in the National Report, "Millennium Development Goals Ukraine – 2010".

The President of Ukraine in his speech at the High-level Plenary Meeting of the 65th UN General Assembly, reaffirmed the Government of Ukraine's commitment to achieving the MDGs and its commitment to the broadest possible international cooperation under the auspices of the UN in this regard.

The MDGs are a unique undertaking and in the last decade, Ukraine, together with other countries has shown that it is possible, to eradicate extreme poverty while at the same time increasing access to health, education and other services.

What will Ukraine look like in 2015 if the MDGs are achieved? This is a question posed by both the UN System and the Government of Ukraine. Essentially, several millions of individuals will be lifted out of poverty, men and women in Ukraine will enjoy equal access to rights, maternal and child health will be improved and access to education will be increased. Achieving the MDGs will mean the population of Ukraine can live a healthier and more dignified life, enjoying the benefits of a sustainable environment and a prosperous economy.

One of the issues the UN Secretary General and the President of Ukraine discussed a few weeks ago have featured throughout the past 20 years of the UN's history, and one which continues to have particular importance for Ukraine is the aftermath of the Chornobyl Nuclear Power Station disaster. Ukraine initiated a special plenary meeting to commemorate victims of the Chornobyl disaster that was held in the framework of the 60th session of the UN General Assembly and during the course of the 65th session of the UN General Assembly, the President of Ukraine noted that Ukraine plans to host a High-Level International Conference "Twenty-five years of the Chornobyl Disaster. Security for the Future" in April 2011.

The UN General Secretary has confirmed his intention to travel to Ukraine to take part in this Conference. This will mark the sixth time a UN Secretary-General visits Ukraine – U Thant visited Ukraine in 1962, Kurt Waldheim in 1981, Javier Perez de Cuellar in 1987, Boutros Boutros-Ghali in 1993 and Kofi Annan in 2002.

All programmes of development cooperation involving the UN System and Ukraine revolve around and focus on the realization of human rights and social and economic development and the aim of each of the priorities for action identified for the coming years is to contribute directly to the realizing of one or several human rights, social and economic development, supporting full and meaningful civil society participation and achievement of the Millennium Development Goals. The principles of universality, interdependence and interrelatedness, non discrimination and equality, participation and inclusion, accountability and the rule of law have become an integral part of UN-Government of Ukraine cooperation, and with over 65 years of involvement, Ukraine will continue to play a pivotal role in shaping the future of the UN, as will the UN System in supporting Ukraine in its social and economic advancement.

The article is provided by UN Office in Ukraine

ООН – Україна: 65 років партнерства та співпраці

У 2010 році відзначається 65-та річниця з дня підписання Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) та заснування її керівних органів, спеціальних установ, програм і фондів. Також ми відзначаємо 65 років співпраці України та ООН. З моменту головування у Першому комітеті Генеральної Асамблеї, відповідальному за формування розділу «Цілі та принципи» Статуту ООН у 1945 році до недавньої участі України у саміті з досягнення Цілей розвитку тисячоліття та 65-ї Сесії Генеральної Асамблеї, Україна відіграє важливу роль в діяльності Організації Об'єднаних Націй – всесвітній організації, гаранта дотримання прав людини, підтримки міжнародного миру і безпеки.

Упродовж 65 років членства в ООН Україна головувала в різноманітних органах організації, неодноразово обиралася до складу Ради безпеки, а також Економічної та соціальної ради. Важливо зазначити, що у 1997 році під час головування Міністра закордонних справ України Генеральна Асамблея прийняла комплексну програму з реформування ООН, яка до сьогодні залишається основою для реформування організації.

Як зазначили в Міністерстві закордонних справ, відкриття Представництва ООН відбулося у 2000 році в рамках Програми з реформування організації і «з метою раціоналізації координації діяльності спеціалізованих установ системи ООН в Україні».

Координація роботи спеціалізованих установ є важливим аспектом членства України в ООН, діяльності системи ООН, а також підтримки, яка надається Україні.

Під час роботи над створенням керівних структур організації, Україна брала активну участь у формуванні спеціалізованих установ ООН, програм і фондів, які за останні 65 років зробили вагомий внесок у розвиток міжнародного права, захист прав людини, соціально-економічний розвиток і реалізацію мандату ООН. У відповідь на активну участь в адмініструванні та діяльності ООН, Україна отримує експертну та фінансову допомогу від організації, Ця взаємодоповнююча модальність стала основою для стратегічного партнерства уряду України та системи ООН в Україні, яке розпочалося в 1992 році, коли був заснований офіс ООН в Києві. Україна робить значний внесок у діяльність ООН з підтримки миру, беручи участь у 20-ти миротворчих операціях, у свою чергу, Організація надає підтримку уряду України у здійсненні багатьох реформ та ініціатив, спрямованих на зміцнення потенціалу країни, через систему спеціалізованих установ ООН, акредитованих в Україні.

Анатолій Максюта під час обговорення УНДАФу

Понад 600 співробітників працюють у системі ООН, що складається з 13-ти спеціалізованих агентств, програм, фондів, включно з Бреттон-Вудськими установами (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Міжнародна фінансова корпорація). У 2009 році система ООН спрямувала близько 50 мільйонів доларів на реалізацію проектів в Україні, водночас як у 2010 році заплановано 64 мільйони доларів, а Бреттон-Вудські установи планують надати більш ніж 7,5 мільярдів доларів для позик та інвестицій.

Координатор системи ООН в Україні, призначений Генеральним секретарем, забезпечує ефективну координацію діяльності між агентствами та співпрацю з національними партнерами в країні .

Як зазначив Президент України у нещодавньому зверненні до Генеральної Асамблеї: «ООН має бути не спостерігачем, а архітектором подій». Попри прогрес, досягнутий за 65 років із розробки правових норм, стратегій та стандартів, які стали можливими лише завдяки встановленню платформи ООН для діалогу країн, багато держав-членів організації визнають, що «залишається ще багато проблем, вирішення яких потребує дієвих заходів». Таким чином Україна в співпраці з ООН ідентифікувала сотні викликів, які стоять перед світовою громадськістю сьогодні, серед них: бідність, підтримка міжнародної безпеки, зміна клімату та ін. Зобов'язавшись досягнути Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ), відмовившись від ядерного арсеналу і нещодавно – від запасів високозбагаченого урану, заявивши у 2010 році про свій «позаблоковий» статус, Україна стала яскравим прикладом втілення принципів ООН у реальність для інших країн.

У 1997 році в запропонованій програмі реформ ООН, покликаній забезпечити ефективну діяльність організації з підтримки міжнародного миру та розвитку у XXI столітті, Генеральний секретар наголосив на важливості взаємозв'язків між миром та безпекою, боротьбою з бідністю, забезпеченням стійкого людського розвитку та захисту прав людини. Виконання цих пріоритетних завдань лягло в основу співпраці між системою ООН та урядом України. Починаючи з 2005 року, Рамкова програма допомоги ООН Україні (УНДАФ) окреслює механізм співпраці в усіх тематичних сферах, які були спільно визначені системою ООН та урядом України.

Перша Рамкова програма допомоги ООН в Україні була підписана у серпні 2005 року, вона визначила кілька сфер співпраці на 2006–2011 роки. Провівши серію консультацій упродовж 2010 року, система ООН і уряд України домовилися підписати новий стратегічний документ на період 2012–2016 рр. У рамках узгодження Програми економіч-

них реформ уряду України на 2010–2014 роки, національних Цілей розвитку тисячоліття та інших державних положень і стратегій, система ООН, її агентства, фонди та програми визначили пріоритетні напрями діяльності ООН в Україні. Чотирма тематично взаємопов'язаними сферами, в рамках яких система ООН та уряд України домовилися співпрацювати у 2010–2016 роках, стали: стійке економічне зростання та подолання бідності, соціальний розвиток, захист навколишнього середовища та подолання наслідків зміни клімату.

У партнерстві з громадянським суспільством система ООН продовжуватиме надавати експертні поради та підтримку уряду з дотримання та захисту прав людини в Україні. При цьому, в період з 2012 по 2016 роки організація приділятиме особливу увагу захисту прав найуразливіших груп: дітей, біженців, осіб без громадянства, мігрантів, жертв торгівлі людьми, насильства, жорстокого поводження, експлуатації, людей, які живуть або перебувають у групі ризику зараження ВІЛ/СНІДом, хворих на туберкульоз.

Синхронізація та узгодження програм і встановлених пріоритетів уряду України та системи ООН є важливим завданням для обох сторін. Під час нещодавньої зустрічі Генерального секретаря ООН з Президентом України, було обговорено кілька ключових питань, серед яких досягнення Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ).

У вересні 2000 року на Саміті тисячоліття ООН було вперше погоджено вісім ЦРТ, покликаних скоротити масштаби крайньої бідності та голоду, покращити охорону здоров'я та доступність освіти, розширити права й можливості жінок та забезпечити екологічну стійкість до 2015 року. Підписавши Декларацію тисячоліття ООН, уряд України визнав важливість досягнення ЦРТ для забезпечення основних прав – право кожної людини на здоров'я, освіту, рівність, безпеку, втілених в Універсальній декларації прав людини.

Останнє десятиліття Україна працює над виконанням восьми цілей, які стали національними пріоритетами. Необхідно зазначити, що в досягненні деяких цілей спостерігається значний прогрес. Усвідомлення відповідальності урядом з виконання взятих зобов'язань з ЦРТ, дозволило ще більше зміцнити стратегічне партнерство України та системи ООН.

Упродовж 2010 року Міністерство економіки України у співпраці з системою ООН переглянуло національні ЦРТ та підготувало оновлену систему національних ЦРТ, завдань та індикаторів для їх досягнення. Нові показники представлені у національній доповіді «Цілі розвитку тисячоліття. Україна– 2010».

Президент України у промові на Пленарному засіданні вищого рівня Генеральної Асамблеї ООН 65-го скликання підтвердив прихильність уряду України до досягнення ЦРТ і розширення та зміцнення міжнародної співпраці під егідою ООН.

Досягнення ЦРТ – непросте завдання, проте за останнє десятиліття досвід України та інших країн показує, що викорінення крайньої бідності, розширення доступу до системи охорони здоров'я, освіти та інших соціальних послуг є цілком можливим.

Якою буде Україна у 2015 році у випадку досягнення ЦРТ? Це питання було поставлене як урядом України, так і системою ООН. Очікується, що кілька мільйонів людей вивільняться з бідності, чоловіки та жінки будуть мати рівні права та можливості, покращиться стан здоров'я матерів і новонароджених, освіта стане доступною. Досягнення ЦРТ посприяє зміцненню економіки та захисту навколишнього середовища, а це в свою чергу, забезпечить вищі життєві стандарти для населення України.

Кілька тижнів тому Генеральний секретар ООН і Президент України обговорили одне з питань, яке фігурує в історії ООН упродовж останніх 20 років і є дуже важливим для України – це наслідки вибуху на Чорнобильській атомній електростанції. Під час роботи 60-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Україна ініціювала спеціальне пленарне засідання, щоб вшанувати пам'ять жертв Чорнобильської катастрофи. У цьому році, на 65-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, Президент України зазначив, що Україна планує провести міжнародну конференцію на найвищому рівні «25 років після Чорнобильської катастрофи. Безпека заради майбутнього» під егідою ООН у квітні 2011 року.

Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун підтвердив свій намір відвідати Україну, щоб взяти участь у конференції. Це буде шостий візит Генерального секретаря до України – У Тан відвідав Україну у 1962 році, Курт Вальдхайм – у 1981, Хав'єр Перез де Куельяр – у 1987, Бутрос Бутрос-Галі у 1993 та Кофі Аннан у 2002 році.

Діяльність спеціалізованих установ ООН в Україні спрямована на захист прав людини та соціально-економічний розвиток країни. Робота над встановленими пріоритетами в найближчі роки покликана якісно зміцнити реалізацію прав людини, соціально-економічний розвиток, роль громадянського суспільства та забезпечити досягнення Цілей розвитку тисячоліття. Принципи універсальності, взаємозалежності та взаємопов'язаності, недискримінації та рівності, участі в прийнятті спільних рішень, підзвітності та верховенства закону лягли в основу співпраці між ООН та урядом України. З огляду на 65-річний досвід роботи в ООН, Україна відіграватиме ключову роль у формуванні майбутнього організації, в той час як система ООН в Україні надаватиме допомогу для пришвидшення соціально-економічного розвитку країни.

Стаття надана Відділом інформації Представництва ООН в Україні

3 вересня 2010. Презентація Національної доповіді з досягнення ЦРТ

At 65, UN's vitality and dynamism remain untouched

KIYO AKASAKA, United Nations Under-Secretary-General for Communications and Public Information

As the United Nations gears up to ring in its 65th year on 24 October, the Organization remains as relevant today as it was when it rose from the ashes of the Second World War. "Let us remember: the world still looks to the United Nations for moral and political leadership," Secretary-General Ban Ki-moon said at the opening of the General Assembly's annual debate just weeks ago.

That sentiment was echoed by one world leader after another as they took to the podium at a string of recent high-level gatherings at UN Headquarters in New York to avow the centrality of the world body in addressing challenges ranging from hunger to human rights abuses, and from disarmament to disaster risk reduction.

Sixty-five years ago when the UN Charter came into force, the world had only recently emerged from two devastating world wars. Although today's political landscape differs vastly from when the Organization was founded, the promise of the UN endures. Indeed, in the face of increasingly complex challenges and a sharp upturn in expectations, the UN is as crucial as ever as the world grapples with cross-border threats – such as climate change, financial crises and health pandemics – requiring truly global solutions.

Progress, albeit fragile, has been made in most of the Millennium Development Goals (MDGs), the eight targets agreed upon by world leaders in 2000 to overcome the multiple dimensions of poverty. While strides have been made in halving the proportion of people living on less than $1 a day, boosting school enrolment and expanding access to clean water, the world is lagging behind in the critical fields of maternal and child health.

With five years left until the deadline for realizing the Goals, scores of Heads of State and Government participated in an MDG Summit at the UN last month to reaffirm their political commitment to eliminating extreme poverty. Global leaders also made financial commitments, backed by concrete plans for action and delivery. "There is no global project more worthwhile," the Secretary-General underlined at the start of the gathering, making an impassioned appeal to Member States to provide the necessary investment, aid and political will to meet the MDGs.

Clearly, the UN's vitality lies not just in its ability to exhort nations to take positive action, but also in its ability to continually adapt and renew itself, including by enhancing transparency, accountability and efficiency to meet the challenges of the 21st century.

This July, the General Assembly created a new body – UN Women – consolidating its efforts to work for the elimination of discrimination against women and girls, for the empowerment of women, and for the achievement of equality between women and men as partners and beneficiaries of development, human rights, humanitarian action and peace and security. Former Chilean president, Michelle Bachelet, has taken the reins of UN Women, bringing to the new position her highly-honed political skills and singular ability to harness cooperation among UN agencies and their partners, both in the public and private sector. UN Women is the result of years of negotiations between Member States and advocacy by the global women's movement; it is an example of the UN's constant efforts to keep pace with the needs expressed by global citizens and the issues that shape our world today.

Disarmament is another issue which remains a priority for the United Nations today, and which has been on the UN's agenda since its founding. The past year has witnessed a number of advances in ridding the world of weapons of mass destruction. In April, the United States and Russia reached an agreement on a new START treaty, committing to cut back on their stockpiles by one third. The following month, nations reached a consensus on a final document for the first time in a decade at the successful review conference of the Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT). The Secretary-General and other top UN officials continue to press the world to maintain this hard-won momentum to step up efforts to eliminate weapons of mass destruction. As the British writer Samuel Johnson says, "Great works are performed, not by strength, but by perseverance."

The UN has repeatedly been tested by armed conflict, humanitarian crises and natural disasters since its creation 65 years ago. Time and time again, the Organization has proven its resilience by responding – preventing wars, delivering assistance, improving the lives of the world's most vulnerable, and creating the conditions among nations and peoples for peace. In this effort, the UN relies on the ever-greater participation of a vibrant civil society and private sector to fulfil its mission and work towards a collective global good. The UN also looks to the world's youth, with their creativity, energy and idealism, to participate in the decisions that will affect their future.

The strength of the United Nations lies in the depth of human solidarity, and our common hope for a brighter future. On this historic occasion, let us once again pledge to stand as a united front against the forces of aggression and intolerance to fulfil the promise sought by the UN's founders all those decades ago.

Заступник Генерального Секретаря ООН з питань Комунікацій та Суспільної Інформації КІЄ АКАСАКА в матеріалі, присвяченому 65-річчю з дня заснування ООН спеціально для журналу «Зовнішні справи», каже про життєздатність і високий рівень прийнятих рішень цієї організації

В міру того, як ООН наближається до свого 65-річного ювілею, який відзначається 24 грудня, вона зберігає те важливе значення, яке відігравала, поставши з попелу Другої Світової війни. Як сказав Генеральний Секретар ООН Пан Гі Мун під час відкриття 65-ї сесії Генеральної Асамблеї, «давайте не будемо забувати, що світ як і раніше розцінює Організацію Об'єднаних Націй як морально-політичного лідера».

Ця оцінка була підхоплена багатьма лідерами країн світу, які виходили на трибуну ООН у Нью-Йорку. Вони визнавали, що цей світовий орган відіграє центральну роль у вирішенні нагальних проблем – від голоду до порушення прав людини, від питань роззброєння до зниження ризику катастроф.

65 років назад, коли Хартія ООН вступила в силу, світ лише почав вставати на ноги після двох спустошливих світових воєн. І хоча сьогоднішній політичний ландшафт набагато відрізняється від тієї епохи, обіцянки, які давалися при її створенні як і раніше зберігають свою силу та актуальність. І справді, перед обличчям гострих складних проблем та очікуванням різкої зміни на краще, ООН, як завжди, відіграє ключову роль. Особливо, коли світ зіштовхується з різноманітними транскордонними загрозами, – такими, скажімо, як зміни клімату, фінансова криза, пандемія, – які вимагають прийняття рішень глобального рівня.

Досягнуто певного прогресу у вирішенні більшості питань, які були поставлені у Цілях розвитку тисячоліття (MDGs) – восьми цілях, погоджених світовими лідерами у 2000 році, передовсім спрямованих на подолання численних проявів бідності у світі. І при тому, що майже половину населення планети, яка живе менш, ніж на один долар на день, вдалося вивести з-під цієї загрози, розширити охоплення дітей шкільними освітніми програмами, збільшити доступ до чистих водних джерел, світ ще відстає за темпами розвитку у такій критичній сфері, як здоров'я дітей і молодих матерів.

До кінцевого строку досягнення цих завдань залишилося п'ять років. Минулого місяця глави держав і урядів взяли участь у саміті, присвяченому Цілям розвитку тисячоліття, щоб ще раз підтвердити своє політичне зобов'язання щодо зусиль, спрямованих на покінчення з екстремальними проявами бідності. Світові лідери зробили заяви щодо своїх фінансових зобов'язань, які були підтримані конкретними планами дій та зусиль. «Немає більш глобального проекту за своїм світовим масштабом», – підкреслив Генеральний Секретар ООН Пан Гі Мун, звертаючись до країн-членів ООН із закликом забезпечити необхідні інвестиції, надати допомогу та проявити політичну волю для досягнення Цілей розвитку тисячоліття.

Життєдіяльність ООН полягає не лише у спонуканні народів і країн світу до здійснення позитивних діянь, а й в постійному адаптуванні та оновленні, подальшому підвищенні рівня прозорості, звітності та ефективності задля спроможності вирішувати проблеми XXI століття.

У липні цього року Генеральною Асамблеєю ООН був створений новий орган – Жінки ООН (UN Women) – який консолідує зусилля для роботи у плані ліквідації дискримінації щодо жінок і молодих дівчат. Це відбувається з метою дати більше можливостей для досягнення рівності між жінками та чоловіками як партнерами та бенефіціарами розвитку прав людини, гуманітарних дій, забезпечення миру та безпеки. Цей орган очолила колишній чілійський президент Мішель Башле, знайшовши нове застосування своїм високовідточеним політичним навичкам та унікальній здатності забезпечити співробітництво між різноманітними агенціями ООН та їхніми партнерами як у державному, так і приватному секторах. Організація та становлення органу Жінки ООН була сформована в результаті багаторічних переговорів між державами-членами ООН та дій, спрямованих на захист прав жінок, у рамках глобального феміністичного руху. Цей приклад є результатом зусиль ООН йти в ногу з проблемами, з якими зіштовхуються жителі планети Земля.

Роззброєння – ще одне питання, яке залишається сьогодні пріоритетним. Фактично воно не зникало з порядку денного ООН від дня її створення. Так, минулого року ми стали свідками цілого ряду дій, направлених на визволення світу від зброї масового знищення. Зокрема, Росія та США дійшли угоди щодо нового договору СНВ-3 («Start»). Йдеться про зобов'язання зі скорочення арсеналу озброєнь на третину. У наступні місяці було досягнуто консенсусу відносно кінцевого документа. Вперше за останнє десятиріччя це відбулося під час оглядової конференції в рамках договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Генеральний Секретар ООН та інші вищі посадові особи продовжують докладати чимало зусиль для підтримання цього успіху, здобутого нелегким шляхом, та надалі ефективно вирішувати це питання. Як сказав британський письменник Семюел Джонсон, «великі цілі досягаються не силою, а наполегливістю».

Позиції ООН багаторазово перевірялися міжетнічними збройними конфліктами, гуманітарними кризами та природними катастрофами. Але знову й знову ця організація доводила свою гнучкість і здатність реагувати на ці виклики у плані попередження воєн, надання допомоги, поліпшення рівня життя найбільш незахищених верств населення та створення відповідних умов щодо забезпечення миру між народами. У своїх зусиллях ООН спирається на дедалі масштабнішу участь громадянського суспільства та приватного сектора щодо забезпечення колективного глобального добробуту. Вона також звертає увагу на молодь планети з її творчим началом, енергією та ідеалізмом, та розраховує на участь молоді у прийнятті рішень, які вплинуть на її ж майбутнє.

Сила Організації Об'єднаних Націй полягає у глибині людської солідарності та спільної надії на світле майбутнє. У цей історичний момент давайте ще раз зобов'яжемося об'єднати свої зусилля та зміцнити ряди, щоб єдиним фронтом протистояти силам агресії та нетерпимості для виконання тих обіцянок, які давали засновники ООН усі минулі десятиріччя за час її існування.

ООН у політиці України: реалії сучасності

Складовою зовнішньої політики незалежної України є діяльність у міжнародних структурах, які працюють над питаннями протидії світовим загрозам. Серед таких визначаємо нарощування і розповсюдження озброєнь, несанкціоновану передачу ядерних технологій, тероризм, екологічні проблеми, що призводять до скорочення біоресурсів і забруднення оточуючого середовища, економічні негаразди, які поглиблюють диференціацію між багатими і бідними країнами, загострюють соціальні протиріччя, демографічні проблеми тощо. Така політика визначається стратегічними національними інтересами у сфері безпеки та в процесі переходу країни до стійкого розвитку. Система безпеки на глобальному рівні, дієвою одиницею якої є українська держава, спирається на діяльність універсальної Організації Об'єднаних Націй, яка визнана стрижневою в загальнолюдській конфігурації протистояння викликам сучасності.

За принципом правонаступництва Україна із проголошенням незалежності посіла гідне місце серед суверенних держав – повноправних учасників Організації Об'єднаних Націй. Декларація про державний суверенітет України, текст якої був розповсюджений як офіційний документ ООН 1990 р., зумовила зростання інтересу до України, що сприяло розгортанню активної співпраці з багатьма країнами світу. Для зміцнення авторитету, поширення міжнародних зв'язків Україною зроблено чимало позитивного на міжнародній арені: запропоновано розробити нову програму ООН «Світ XXI століття — без ядерної зброї», посилити дієвість ООН у врегулюванні міжнародних конфліктів, укласти міжнародну конвенцію про захист персоналу організації; реформувати структури ООН тощо. Водночас Україна, яка має значний досвід роботи в цій організації, упродовж своєї незалежної історії (з 1991 р.) змушена була неодноразово звертатися до ООН у пошуку міжнародної підтримки та захисту свого суверенітету й територіальної цілісності. Ці звернення були пов'язані з питаннями про Крим (1992 р.) і м. Севастополь (1993 р.).

Сьогодення ООН позначається різноманітними діями у розв'язанні міжнародних конфліктів, екологічних катастроф, глобальних проблем, які загрожують існуванню людства. Миротворчі зусилля міжнародного співтовариства із запобігання кризам, які названо превентивною дипломатією, полягають у застосуванні будь-яких дій для запобігання виникненню ескалації або поширенню конфліктів.

Враховуючи національні інтереси, Україна бере активну участь у творенні світової і, зокрема, європейської системи безпеки, одним з векторів якої є міжнародні заходи з підтримання миру через діяльність в Операціях з підтримання миру (ОПМ) ООН. Українські миротворці виконують різноманітні функції у межах ОПМ: військові, гуманітарні, поліцейські, спостережницькі тощо. З метою ефективної реалізації цих завдань у Міністерстві оборони України було створено центр координації миротворчих операцій та спеціалізований навчальний центр з підготовки миротворчих сил. Верховна Рада України (1994 р.) прийняла рішення збільшити контингент України в миротворчих силах ООН з 600 до 1200 осіб. У складі миротворчих місій ООН наприкінці 90-х років перебувало більше як 1500 українських миротворців. Географія їх дислокації охоплює Афганістан, Боснію, Демократичну Республіку Конго, Грузію, Ефіопію та Еритрею, Косово, Ліберію, Ліван, Східний Тимор, Сьєрра-Леоне та ін. Після завершення миротворчої діяльності та закриття Місій ООН українські миротворці повертаються на Батьківщину.

Однією зі сторінок миротворчої діяльності України була участь у врегулюванні іракської кризи. Рада Безпеки ООН у травні 2003 р. звернулася до країн-членів організації із закликом надати допомогу іракській стороні у відновленні країни та створенні умов стабільності та безпеки, у тому числі шляхом надання військових підрозділів. Україна долучилася до миротворчої діяльності в розв'язанні іракської кризи ООН і з січня 2004 р. здійснювала посередницькі функції в питанні формування перехідного уряду Іраку. Українські миротворці в Іраку (більш як 1600 осіб) діяли у складі багатонаціональних миротворчих сил за мандатом ООН, як це було в Афганістані, Косові, Гаїті, Кот-д'Івуарі та інших країнах.

Починаючи з липня 1992 р. Україна за рівнем участі у миротворчих операціях ООН є першою серед європейських країн і входить у десятку країн-контрибуторів військ до ОПМ. Тільки в югославському регіоні діяло 1132 українських військовослужбовці, у тому числі у двох батальйонах – по 551 осіб, 9 – у поліції, 10 працювали спостерігачами тощо. Участь України в ОПМ закріплена законодавчо: 16 червня 2005 р. прийнято Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях».

Підраховано, що за 50 років існування ООН під час миротворчих операцій загинуло більш як 100 військовослужбовців, кілька тисяч поранено, але винуватці цих втрат, жоден злочинець не був притягнутий до відповідальності. У зв'язку з зазначеним Україна ініціювала та розробила проект Міжнародної конвенції із захисту миротворчого персоналу ООН. Основною метою пропозиції – відзначити всіх учасників миротворчих операцій під прапором ООН, вшанувати пам'ять загиблих. З 29 травня 2002 р. міжнародне співтовариство відзначає Міжнародний день миротворців ООН, одностайно схвалений на 57-й сесії Генеральної Асамблеї ООН.

Україна надає важливого значення діяльності з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. Міжнародним визнанням здобутків України у сфері міжнародної безпеки стало надання їй у 2000–2001 рр. непостійного членства в РБ ООН від групи країн Східної Європи та запрошення на головування там у березні 2001 р.

Беручи участь у врегулюванні міжнародних конфліктів, надаючи необхідну допомогу бідним країнам для їхнього розвитку (наприклад, збільшення свого внеску в миротвор-

чі операції ООН у Африці), Україна на практиці підтверджує гуманістичні засади своєї зовнішньої політики. В ООН Україна активно виступає прихильницею політики демілітаризації, наполягає на посиленні контролю за виробництвом і продажем зброї. Знайшла підтримку й українська ініціатива щодо розробки нової методики запровадження і скасування санкцій, яка враховувала б інтереси як мирного населення, так і третіх держав. Під час українського головування Радою Безпеки було ухвалено низку важливих рішень, у тому числі й щодо пропозицій з реформування ООН, зокрема, стосовно політичних організацій ООН, її організаційно-бюджетних інституцій. Україну було обрано до складу Комісії ООН з незаконного обігу наркотичних речовин на період 2002–2005 рр.

Україна здійснює підтримку міжнародних антитерористичних заходів, у тому числі підготовку конвенцій ООН, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Саме Україна запропонувала оголосити 11 вересня Днем боротьби з міжнародним тероризмом, створити нову міжнародну структуру, відповідальну за координацію зусиль держав-членів ООН у боротьбі з цим ганебним явищем. Україна дотримується положень Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини, Конвенції ООН про права дитини, Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання тощо. Україна приєдналася до Конвенції ООН зі статусу біженців, чому сприяло прийняття відповідних Законів України. За розмірами внесків до бюджету ООН Україна посідає 11 місце (ставка її внеску з огляду на економічне становище знижена з 1,87 до 1,09 % ВНП).

Україна як член-засновник ООН бере активну участь в основних програмах організації: Програмі ООН з навколишнього середовища, Центрі ООН по населених пунктах, Програмі розвитку ООН, Фонді ООН із народонаселення, Дитячому фонді ООН, Всесвітній продовольчій програмі та ін. Активну роботу здійснює Україна в рамках Комісії ООН із прав людини, до складу якої державу обрано на період 2003–2005 рр. Комісія ООН з прав людини, що створена 1946 р., є функціональною структурою Економічної і соціальної ради ООН (ЕКОСОС) і займається розробкою міжнародно-правових документів у зазначеній сфері. Генеральна асамблея ООН уперше – 9–11 травня 2002 р. – присвятила спеціальну сесію проблемам дітей, у якій активну участь узяла Україна. Учасники форуму схвалили програму заходів щодо захисту дітей від злиднів, голоду, хвороб і війн. Країни ООН переглядатимуть світові стандарти в галузі медичного обслуговування та освіти дітей, а також забезпечення захисту їх від насильства і загрози ВІЛ-інфекції (спеціальну Програму з цих питань було прийнято після подолання спротиву США, Ватикану та деяких мусульманських країн, які виступали проти формулювань щодо абортів і сексуального виховання).

Найважливішою формою практичного співробітництва України в Програмі ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) є реалізація конкретних проектів та участь у глобальних і регіональних конвенціях і програмах екологічної спрямованості. Україна бере активну участь у розробці та реалізації регіональних планів ЮНЕП (захист Чорного моря), механізмів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВОС) для країн СНД, в удосконаленні природоохоронного законодавства, а також здійснює діяльність з виконання низки конвенцій (про біологічне розмаїття; про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою зникнення – СИТЕС; про збереження видів тварин, що мігрують тощо). У межах Програми розвитку ООН (ПРООН) здійснюється низка проектів, у тому числі й щодо оцінки постчорнобильської ситуації в Україні. Місія Програми розвитку відвідала райони, що найбільше постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зібрала відповідну інформацію, провела зустрічі з представниками виконавчої влади (МЗС, МНС, МПР, Мінздоров'я, Мінсільгосп та ін.). За підсумками роботи розроблено нову стратегію щодо допомоги населенню, що постраждало від Чорнобильської катастрофи, на реалізацію якої надаватимуться спеціальні кошти (60–70 млн доларів для Росії, Білорусі та України). Експерти Програми розвитку ООН спільно з Міністерством освіти і науки України, Академією педагогічних наук, громадськими організаціями, спираючись на досвід вітчизняних і зарубіжних освітянських закладів, провели моніторинг якості освіти в Україні (2006 р.). За сприяння ПРООН в Україні ініційовано процес вироблення прогресивної молодіжної політики – Національної доктрини молодіжної політики, яка відповідатиме потребам молодих людей та європейським стандартам, що реалізуються в Україні. Засади такої політики обговорювалися під час Всеукраїнського молодіжного саміту ООН в липні 2005 р. (Харків), в якому взяли участь понад 250 представників усіх регіонів України.

Демографічні проблеми народонаселення перебувають у центрі уваги Фонду ООН з народонаселення (ЮНФПА). Питання скорочення населення, що є загрозою національній безпеці багатьох держав, стоять на порядку денному і в Україні, де кількість населення катастрофічно скорочується. Фонд ООН у сфері народонаселення покликаний сприяти розв'язанню актуальних завдань демографічної політики України, поліпшенню стану здоров'я населення репродуктивного віку, зростанню тривалості життя, зниженню смертності, насамперед серед чоловіків працездатного віку, стимулюванню народжуваності та зміцненню сім'ї.

З 1958 р. Україна бере участь у діяльності Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), який має вирішувати пріоритетні завдання у сфері захисту та розвитку дітей. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) схвалив програму співробітництва Фонду з Україною на 2006–2010 рр., на фінансування якої призначено 12,3 млн. доларів (бюджет програм Фонду на 2006 р. становить 3,6 млн доларів). У програмі визначені пріоритетні напрями роботи й проблеми, на подолання яких спрямовуватимуться кошти. Насамперед це профілактика хвороб серед українських дітей, зокрема профілактика дефіциту йоду; профілактика ВІЛ/СНІД інфікованих і підтримка дітей, уражених цими хворобами; захист дітей, а саме запобігання жорстокому поводженню, проведення реформи системи опіки та піклування; кампанія, спрямована на інформування людей щодо прав дитини, ВІЛ/СНІД; допомога дітям-інвалідам та дітям-сиротам. Серед проектів ЮНІСЕФ на перспективу заплановано створення спеціалізованої дитячої поліклініки в Чернігові, що обслуговуватиме підлітків, які постраждали від наслідків Чорнобильської катастрофи. Дитячий фонд ООН планує також започаткувати в Україні кілька освітніх програм, а також спрямувати кошти на боротьбу з підлітковою наркоманією та алкоголізмом.

Особливу роль у системі мирного співіснування людства відіграє Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ). Україна співробітничає з цією структурою не тільки в рамках безпосередніх ядерних проектів, а й у питаннях ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Позиція України

полягає в тому, що ресурси, надані міжнародним співтовариством, зокрема МАГАТЕ, для розв'язання ядерних проблем, мають бути адекватними обсягу поставлених завдань. На сучасному етапі розвитку суспільства проблема ядерності безпосередньо пов'язана з екстремістськими загрозами. Українська сторона висловилася за нерозміщення ядерної зброї на території держав Центральної та Східної Європи, за вироблення механізму, що надавав би додаткові гарантії безпеки тим державам, які цього потребують і не є учасницями структур колективної оборони, серед яких, зокрема, й Україні.

В Україні за сприяння ООН і Міжнародної організації праці (МОП) проводилося дослідження «Вимір бідності». Результати обстеження 1,1 млн. працюючих (або 32% усіх зайнятих у промисловості) показали, що в країні налічується 79% таких, що проживають за межею бідності. Життєві стандарти цієї категорії населення є дуже низькими, люди не мають можливості задовольнити свої потреби в охороні здоров'я, житлі, одязі та ін. У рамках міжнародної програми «Протидія і ліквідація дитячої праці в Україні», реалізація якої розпочалася 2001 р. в Донецькій, Вінницькій, Київській і Херсонській областях, була надана допомога щодо реабілітації та повернення до системи освіти 1205 соціально незахищеним дітям. У травні 2004 р. в Україні розпочалася реалізація проекту МОП «Протидія торгівлі дітьми з метою трудової та сексуальної експлуатації на Балканах і в Україні», розрахованого на три роки. У межах проекту було реалізовано субрегіональну мережу обміну інформацією, що стала складником регіональних структур у Південно-Східній Європі.

У березні 2006 р. Міністерство праці та соціальної політики України підписало програму співробітництва з МОП на 2006–2007 рр. «Гідна праця в Україні». Документ передбачає вивчення проблем міграції працюючого населення, забезпечення своєчасного соціального захисту, підвищення кваліфікації, а також перекваліфікацію працюючих і введення комплексної системи навчання. Пріоритетними напрямами програми визначено розвиток соціального діалогу в Україні, підтримку рівних можливостей зайнятості для чоловіків і жінок, подальше наближення українського трудового законодавства до європейських стандартів.

Продовольча сільськогосподарська організація ООН (ФАО) реалізує в Україні низку проектів[1]. Серед них – створення інформаційної системи, оснащення лабораторії контролю за якістю сільськогосподарської продукції відповідно до світових вимог і створення екологічної програми для біодизеля. 29 листопада 2003 р. на 32-й сесії Конференції ФАО (Рим) Україну було прийнято в ФАО, до якої входять 184 країни світу.

Плідно розвивається співробітництво з Організацією ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). В рамках організації Україна є членом Виконавчої ради Міжурядової океанографічної комісії, Міжурядового комітету Міжурядової програми з інформатики та Міжурядової ради Міжнародної гідрологічної програми. В Україні діють наукові комітети з цих програм, зокрема «Людина і біосфера», біоетики, науково-технічної інформації тощо. У рамках ЮНЕСКО Україна запропонувала низку проектів щодо розв'язання постконфліктних ситуацій в регіонах конфліктів. Діяльність Національного комітету України з програми «Людина і біосфера» позначилася внесенням Шацького національного природного парку до Всесвітньої мережі біосферних заповідників ЮНЕСКО. Рішенням Генеральної конференції до програмної діяльності ЮНЕСКО внесено також запропонований Україною, Білоруссю і Польщею спільний проект у галузі екології та гідрології регіону Західного Полісся. Конференція затвердила також міжнародний перелік роковин видатних діячів та історичних подій, що відзначалися впродовж 2004–2005 рр. за участі ЮНЕСКО, серед яких і запропоновані Україною: на вшанування 150-річчя українського вченого, культурного та громадського діяча Івана Горбачевського, 100-річчя хореографа та балетмейстера Сержа Лифаря та астронома Сергія Всехсвятського. Під егідою ЮНЕСКО у 2004 р. в Міжнародному центрі відпочинку дітей «Артек» було проведено міжнародний фестиваль дитячої творчості. За час членства в ЮНЕСКО Україна тричі обиралася до Виконавчої Ради організації: 1981—1985 рр., 1995—1999 рр. та 2001—2005 рр.

З грудня 1962 р. в Парижі функціонує Постійне представництво України при ЮНЕСКО, де працювали відомі українські дипломати: Олександр Сліпченко, Юрій Кочубей, Анатолій Зленко. У вищих навчальних та наукових закладах України діють 11 кафедр ЮНЕСКО в галузях лінгвістики, філософії, застосування інформаційних та комунікаційних технологій в освіті, превентивної освіти та соціальної політики, екології техногенних регіонів, кріобіології, клітинної і молекулярної нейробіології, прав людини і демократії. У 1971 р. Україна приєдналася до проекту асоційованих шкіл ЮНЕСКО, яких в Україні нараховується 35. З листопада 1990 р. в Україні діє Українська асоціація клубів ЮНЕСКО, яка об'єднує майже 50 клубів студентської молоді.

Здійснюється патронування ЮНЕСКО над особливими пам'ятками української культури. За Списком всесвітньої спадщини захищаються історико-архітектурні об'єкти України: архітектурний ансамбль Софія Київська, Києво-Печерська Лавра та історичний центр міста Львова. Важливим питанням є також включення українських біосферних заповідників до Міжнародної мережі біосферних заповідників ЮНЕСКО – Чорноморський, Стужиця, Асканія-Нова, Дунайський. Уперше в світі у нашому регіоні створено транскордонний тристоронній польсько-словацько-український біосферний заповідник Східні Карпати та румунсько-український біосферний резерват Дельта Дунаю.

Окремою сторінкою співпраці України з ООН є подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Міжнародна спільнота досить оперативно відреагувала на квітневі 1986 р. події в Україні. Першою відгукнулась ООН та її організації: від них надійшла найвагоміша допомога у ліквідації наслідків аварії. 1986 р. у Відні відбулися Міжустановчі консультації за участі організацій, що відають питаннями атомної енергії, охорони здоров'я, продовольства тощо — МАГАТЕ, ВООЗ, ФАО та ін. Восени 1986 р. було прийнято два важливих міжнародних документи — Конвенцію про оперативне оповіщення про ядерну аварію і Конвенцію про допомогу у випадку ядерної радіації. Був створений Міжустановчий комітет з реагування на ядерні аварії, куди увійшли представники низки міжнародних організацій. Уряди СРСР, УРСР і БРСР 1990 р. офіційно звернулися до ООН з проханням розглянути питання наслідків Чорнобильської катастрофи на Генеральній Асамблеї ООН. На 45-й сесії Генеральної Асамблеї ООН було призначено Координатора ООН з питань ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, підготовлено Зведений план міжнародного співробітництва в цій площині. Були визначені такі пріоритетні напрями: здоров'я, переселення, економічна реабілітація постраждалих територій, соціально-психологічна реабілітація постраждалих людей, продовольчий і сільськогоспо-

Фотографії з фондів галузевого Державного архіву МЗС України. Фонд №5, опис №9

**Г.Шевель, Міністр закордонних справ УРСР (праворуч), В.Мартиненко, постійний представник УРСР при ООН (поруч);
(другий ряд) М.Макаревич (праворуч), Ю.Кочубей, А.Очадовський, червень 1978 р.**

В. Мартиненко, Міністр закордонних справ УРСР на трибуні 36-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, Нью-Йорк, 2.10.1981 р.

Міністр закордонних справ УРСР В. Мартиненко (праворуч) презентує Генеральному секретарю ООН Перес де Куельяру пам'ятну медаль «1500-річчя м. Києва»

дарський моніторинг, екологічне оздоровлення навколишнього середовища. Резолюції Генеральної Асамблеї передбачали створення спеціальної Чорнобильської програми в межах системи ООН. Радіологічні наслідки Чорнобиля досліджує МАГАТЕ. Ця організація, яка захищає інтереси атомної енергетики, намагалася з'ясувати причини аварії та виробити рекомендації для ліквідації її наслідків. У 1989 р. вона розпочала роботу над проектом щодо оцінок і впливу наслідків катастрофи на здоров'я людей і навколишнє середовище. 1990 р. у Відні представники Росії, Білорусі та України разом із МАГАТЕ підписали угоду про проведення міжнародних досліджень з Чорнобиля в науковому центрі «Прип'ять». МАГАТЕ сприяло в організації Чорнобильського центру радіаційних досліджень: тільки у 1993 р. нею було здійснено п'ять проектів на суму кілька десятків мільйонів доларів. Активну підтримку постраждалим регіонам надала ЮНЕСКО: у 1991 р. організація розробила Чорнобильську програму, що охоплювала будівництво шкіл, дослідження й підготовку кадрів, аналіз соціальних, економічних наслідків аварії, збереження культурних цінностей. Загалом програма ЮНЕСКО «Чорнобиль» містила 70 проектів. 9 січня 1991 р. у Парижі було підписано угоду між ЮНЕСКО і СРСР про виконання програми з ліквідації наслідків Чорнобиля. На заклик ЮНЕСКО відгукнулися відомі представники інтелігенції західних країн — П'єр Карден, Мірей Мат'є, Марина Владі, Матіас, Сальваторе Адамо та ін. Було створено Фонд Чорнобиля й організовано Акцію милосердя — «Мільйон для дітей Чорнобиля», надано допомогу у створенні реабілітаційних центрів за кордоном. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) сприяла відкриттю в Києві радіологічних центрів, які реалізують проекти цитологічного характеру: онкології, гематології, імунології. Екологічними проблемами Чорнобиля опікується Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП). У 2000– 2002 рр. Україна одержала від організації більш як 400 тис. доларів субсидій на розвиток науки та інформатики, а за програмою співробітництва «ЮНЕСКО–Чорнобиль» використано понад 10 млн. доларів.

Для розповсюдження та популяризації досягнень країни, її історії, культури, стану освіти та науки широко використовується трибуна міжнародних організацій. За допомогою ЮНЕСКО опубліковано й розповсюджено іспаномовну «Антологію української поезії» (1993 р.), українсько-англомовний каталог «100 фільмів українського кіно» (1995 р.), відзначено 100-річчя від дня народження О.Довженка, 400-річчя від дня народження Б.Хмельницького, 400-річчя від дня народження П. Могили, 100-річчя від дня народження українського піонера космічної техніки Ю. Кондратюка (О. Шаргея) тощо.

Важливими компонентами зовнішньополітичного курсу в забезпеченні національних інтересів будь-якої держави є захист і посування економічних інтересів. Для України, економіка якої перебуває на стадії трансформації у ринкову, економічна дипломатія набуває особливого значення й покликана розв'язувати такі завдання: досягнення мінімуму ризиків подальшої інтеграції України у світову економіку з урахуванням забезпечення економічної безпеки країни; формування справедливої міжнародної економічної системи за повноправної участі України у міжнародних економічних організаціях; розширення вітчизняного експорту і раціоналізація імпорту в країну, сприяння українському підприємництву за кордоном, протидія дискримінації вітчизняних виробників і експортерів, забезпечення дотримання вітчизняними суб'єктами зовнішньоекономічної ді-

Фотографії з фондів галузевого Державного архіву МЗС України. Фонд №5, опис №9

**Делегація УРСР на 37-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, Нью-Йорк, 1982 р.
Сидять (зліва направо): В.Мартиненко, Міністр закордонних справ УРСР, В.Сиволоб, В.Кравець, постійний представник УРСР при ООН.
Стоять (зліва направо) – О.Сліпченко, Б.Тарасюк, В.Рожков, В.Степанов, Б.Корнієнко, В.Хандогій, В.Коротич, В.Ліпатов, В.Чорний, В.Нагайчук, А.Плюшко, І.Турянський, Л.Савчун, В.Бєлашов, В.Лапицький, С.Кулик**

яльності українського законодавства під час здійснення подібних операцій; сприяння залученню іноземного капіталу — інвестицій у реальний сектор і пріоритетні сфери української економіки; збереження та оптимальне використання української власності за кордоном; обслуговування українського зовнішнього боргу відповідно до реальних можливостей країни, максимальне повернення засобів у рахунок кредитів іноземних держав; формування комплексної системи українського законодавства і міжнародної договірно-правової бази в економічній сфері.

Визначальне значення для всієї економічної політики України матиме, поза сумнівом, членство країни у Світовій організації торгівлі, яка розробляє систему правових норм міжнародної торгівлі та здійснює контроль за їх дотриманням. Основними цілями СОТ є забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізація міжнародної торгівлі, поступове скасування митних і торговельних обмежень. СОТ має статус спеціальної організації ООН і являє собою організаційно-правову основу системи міжнародної торгівлі[2].

Проблему набуття членства в СОТ Україна порушила ще 1994 р. під час переговорів Президента України Л. Кучми з Генеральним директором СОТ Р.Руджеро. Українська сторона ознайомила Р. Руджеро з Програмою економічних реформ, розпочату в Україні восени 1994 р., якою передбачалося розв'язати найважливіші стратегічні цілі в економічній сфері. За деякими оцінками, Україна щорічно втрачала понад 8 млрд. доларів через те, що не була членом СОТ і не мала загальновизнаного статусу країни з ринковою економікою. Набуття членства в СОТ висунуло перед нашою державою й нові завдання, серед яких – збереження найуразливіших галузей промисловості та сільського господарства через проведення ефективної захисної політики, в тому числі запровадження механізмів нетарифного регулювання.

Дедалі більших обертів набирає економічне співробітництво України із структурами ООН, а саме розбудова комерційного співробітництва, що включає закупівлю необхідних для реалізації програм Організації товарів, а також надання послуг. Система ООН надає українським виробникам широкі можливості для продажу товарів, у тому числі за межами України. ООН, її спеціалізовані установи, програми та фонди – усього 21 організація – щорічно закуповують товари та послуги на загальну суму понад 10 млрд. доларів[3]. Наприклад, Офіс послуг із закупівлі МАГАТЕ щорічно укладає близько 8 тис. угод на суму 90 млн. євро, половина з яких призначена для потреб держав-членів агентства, у тому числі України, в рамках здійснення відповідних проектів. Решта, переважно оргтехніка, лабораторне і польове обладнання, спрямовується на потреби Штаб-квартири МАГАТЕ у Відні (Австрія) та його лабораторій у Вайберсдорфі (Австрія) та Монако[4]. Надзвичайно вигідним може бути співробітництво українських постачальників із Всесвітньою продовольчою програмою[5] – найбільшим у світі агентством, що опікується питаннями гуманітарної допомоги. Водночас, переважна частка продовольства, що закуповується в Україні іноземними компаніями, відбувається, на жаль, поза участю українських виробників. Координатором комерційних операцій, які здійснюються в Україні для проектів Програми розвитку ООН, є Центр бізнес-операцій Програми розвитку ООН[6].

З метою підтримки українських експортерів МЗС України разом із Торгово-промисловою палатою України щорічно організовує в Україні для підприємців семінари щодо правил та процедур закупівлі товарів і послуг. Слід зазначити, що згідно з встановленими ООН правилами, організаторами таких семінарів можуть бути лише урядові установи та торговельно-промислові палати. ООН не бере участі у виставках та ярмарках комерційного характеру.

На наступні роки розробляються нові програми співпраці України з ООН, реалізація яких сприятиме розвитку українського економічного потенціалу і гуманітарного простору.

Людмила ЧЕКАЛЕНКО,
доктор політичних наук

---

[1] *З метою реалізації проектів ФАО надала Україні грант, розміром 1,2 млн. доларів.*

[2] *СОТ була створена 15 квітня 1994 р., ставши правонаступницею ГАТТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі) — організації, яка функціонувала від 1947 до 1994 р. й налічувала 128 членів.*

[3] *http://www.ungm.org/Publications/Documents/ASR_2007. pdf*

[4] *www.iaea.org*

[5] *Україна займає сьоме місце в Європі за обсягами закупівель продовольства. – //www.wfp.org*

[6] *Центр розміщує оголошення про тендери на web-сайті www.un.kiev.ua/bc, а також здійснює реєстрацію потенційних постачальників товарів та послуг.*

Буш, Боно, світовий тероризм і Цілі розвитку тисячоліття

Марія ВАСИЛЬЄВА, аспірантка Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

Цілі розвитку тисячоліття – це вісім напрямів, які глави держав і урядів 189-ти країн-членів ООН затвердили під час саміту Організації Об'єднаних Націй у вересні 2000 року. До 2015 р. світова спільнота пообіцяла досягти конкретних результатів у сфері подолання бідності, забезпечення якісної освіти та ґендерної рівності, зменшення дитячої смертності, поліпшення здоров'я матерів, обмеження поширення ВІЛ/СНІДу та туберкульозу і забезпечення сталого розвитку довкілля. Для багатьох людей на планеті Цілі розвитку тисячоліття – це не просто абстрактні завдання, вони дарують надію на покращення життя та забезпечення більш справедливого та мирного світу.

«Цілі розвитку тисячоліття слугують об'єднувальною платформою для вирішення проблем найбідніших людей і досягнення соціальної згуртованості суспільств у всьому світі, – сказав Президент України Віктор Янукович. – Водночас вони передбачають широкий спектр завдань для майбутнього розвитку націй. Не випадково завдання Цілей розвитку тисячоліття органічно входять як складова до довгострокових стратегій і програм багатьох країн, даючи змогу їм вибудовувати свою економічну, соціальну та екологічну політику навколо цих ключових цілей. Україна, приєднавшись 10 років тому до Декларації тисячоліття ООН разом з іншими також взяла на себе зобов'язання досягти до 2015 року намічених рубежів. Лише 5 років віддаляють нас від 2015 року – терміну виконання взятих зобов'язань»[1].

Попри загальну готовність світової спільноти боротися з бідністю та зусилля окремих держав із виконання завдання Цілей розвитку тисячоліття зі збільшення допомоги розвитку до 0,7% валового національного доходу (ВНД)[2] (вже п'ять країн-донорів – Данія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія та Швеція витрачають на офіційну допомогу розвитку більш як 0,7% свого ВНД[3]), обсяги порушення базових соціальних та економічних прав людини у світовому масштабі залишаються величезними.

Так, за даними ООН, майже половина всього населення світу (47% чи 2,5 млрд. осіб) проживає на доходи у розмірі менше за 2 дол. на день, при чому 1,4 млрд. з них перебуває в умовах крайньої бідності (менше 1,25 дол. на день). Між 1960 та 1997 роками співвідношення між найзаможнішими 20% і найбіднішими 20% населення світу збільшилося з 30:1 до 74:1[4]. Щороку від легко виліковних хвороб помирає майже 10 мільйонів дітей віком до 5 років[5], 73 мільйони дітей позбавленні права на початкову освіту[6] та 140 мільйонів дітей не мають достатньо їжі[7].

Допомога розвитку має критичне значення у забезпеченні цих прав, оскільки, за умови ефективного використання, вона є важливим джерелом ресурсної реалізації пріоритетних проектів політичного, соціального та економічного реформування, інструментом інституційних перетворень та міжнародної інтеграції. Значимість цього інструменту можна усвідомити, якщо оцінити загальні обсяги зарубіжної допомоги: з кінця 1940-х років розвинені країни витратили близько одного трильйона американських доларів на зарубіжну допомогу країнам, що розвиваються[8]. Однак чи є зусилля світової спільноти достатніми?

У 1998 році Програма розвитку ООН підрахувала – для того, щоб забезпечити чистою водою та належними санітарними умовами усіх мешканців планети Земля, необхідно витратити 9 мільярдів доларів. Додаткові 12 мільярдів необхідні для забезпечення послугами захисту репродуктивного здоров'я усіх жінок світу. Ще 13 мільярдів буде необхідно для забезпечення

кожній людині не лише достатньої кількості їжі, а й базового медичного догляду. Зрештою, додаткові 6 мільярдів можуть дати людям, які цього потребують, можливість отримати початкову шкільну освіту[9]. Якщо підсумувати, загалом вийде 40 мільярдів доларів США.

Однак, які ж маємо пріоритети сучасного світу? Увесь бюджет Організації Об'єднаних Націй становить лише 1,8% від загальносвітових військових витрат[10]. На їжу для домашніх тварин в Європі та США витрачається 17 мільярдів доларів, на цигарки в Європі – 50 мільярдів, на алкогольні напої – 105 мільярдів, а на наркотики в усьому світі – 400 мільярдів доларів[11]. Про яку орієнтацію світових витрат на Цілі розвитку можна говорити, якщо найбагатша країна – Сполучені Штати Америки витратили на одну війну в Іраку понад 87 мільярдів доларів[12], тоді як менш ніж за половину цієї суми можна було б забезпечити чистою водою, їжею, базовим медичним доглядом та початковою освітою всіх людей на планеті.

Знаючи про це, чи варто дивуватися, що в світі зростають масштаби тероризму? Оскільки це, як відомо, не релігійна, а саме соціальна проблема, викликана бідністю, дискримінацією та нереалізованістю людських можливостей.

Однак, хоч як це парадоксально, саме завдяки тероризму відбулися найрадикальніші зміни з часів Президента Кеннеді в системі зарубіжної допомоги найбільшого світового донора програм допомоги розвитку – Сполучених Штатів.

Саме так, адміністрація Президента Буша отримала можливість провести значні реформи в цій сфері завдяки найбільшій американській трагедії з часів Перл Харбора – терактам 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку та Вашингтоні. Адже після цих трагедій зарубіжна допомога США отримала новий стратегічний вимір – елемент глобальної війни з тероризмом.

У вересні 2002 року Президент Буш проголосив Стратегію національної безпеки своєї адміністрації, яка вперше затвердила глобальний розвиток як третю «опору» національної безпеки США разом з обороною та дипломатією[13]. Також у 2002 році обґрунтування витрат на зарубіжну допомогу почало виокремлювати війну з тероризмом як найбільший пріоритет зарубіжної допомоги, підкреслюючи розмір допомоги, яку США надавали близько 30-ти державам, які мають пріоритет у війні з тероризмом. Значні програми післявоєнної відбудови в Афганістані та Іраку, на які у 2004 р. було витрачено більше, ніж на всі інші програми допомоги разом узяті, також стали показником використання зарубіжної допомоги для боротьби з тероризмом.

Окрім того, адміністрація Буша увійшла в історію завдяки безпрецедентному збільшенню обсягів американської зарубіжної допомоги. Ця визначна подія відбулася на Міжнародній конференції ООН із проблеми фінансування з метою розвитку у Монтерреї (Мексика) у березні 2002 року. Президент Буш не міг пропустити цю конференцію, оскільки його товариш та техаський сусід Президент Мексики Вісенте Фокс був її організатором. Ухваливши рішення взяти участь у цій конференції, президент Буш мав повідомити на ній про щось важливе та привабливе. Через те, що європейські лідери вже готувалися оголосити на конференції про значні збільшення в бюджетах програм допомоги розвитку своїх країн, єдиним, що мало сенс, було оголошення про значне збільшення в обсягах американської зарубіжної допомоги. У результаті на конференції в Монтерреї Президент Буш оголосив про збільшення зарубіжної допомоги США до 5 мільярдів американських доларів на рік в період до 2006 р.

Конференція в Монтерреї спрацювала як пусковий механізм для значного збільшення обсягів зарубіжної допомоги. Однак ще до цього Буш став об'єктом досить незвичного лобіювання – на його рішення збільшити обсяги американської зарубіжної допомоги вплинув фронтмен гурту U2 Боно.

Хоча Боно й виглядає як типовий рок-музикант – сонячні окуляри, неголений, чорна сорочка, джинси та чорний піджак – це незвичайна людина. Він переймається проблемами розвитку та подоланням бідності в світі, особливо в Африці. Як відданий християнин – має добрі зв'язки з низкою впливових консерваторів у Вашингтоні, серед яких той самий Буш. Хоча всі деталі цієї історії не отримали розголосу, співробітники американського уряду свого часу підтверджували, що роль Боно в ухваленні рішення на користь збільшення американської зарубіжної допомоги була значною. Фотографії Джорджа Буша на засіданні Міжамериканського банку розвитку, на якому він зробив заяву перед конференцією в Монтерреї про збільшення американської зарубіжної допомоги, зафіксували Боно разом із тодішнім лідером країни. Тоді йому серед інших президент виніс персональну подяку[14].

Запропоноване збільшення зарубіжної допомоги США до 5 мільярдів доларів як досить радикальний крок відображає тенденцію будь-яких значних організаційних та політичних реформ. Вони зазвичай провокують опонентів та майже завжди є політично витратними і продовженими в часі. Адже президентській адміністрації, яка планує втілити такі реформи, необхідно подолати спротив інститутів виконавчої гілки влади, Конгресу та відповідних груп інтересів, набувши їхню прихильність поступками в якихось інших сферах. Що вагоміша реформа та що більші законодавчі зміни вона передбачає, тим складнішим та подовженим у часі є цей процес. Словом, Президент та його адміністрація, зазвичай, мають викласти неабиякий політичний капітал, щоб втілити вагомі зміни в системі зарубіжної допомоги.

Однак 2002 рік був особливим. У пам'яті американців, як і всього людства, були ще свіжі трагічні події 11 вересня, коли вони на власні очі побачили, як проблеми та незадоволення у віддаленій частині світу можуть призвести до страшних наслідків у їхній країні. В час, коли обидві палати Конгресу контролювали республіканці, а демократи та засоби масової інформації були не в змозі протистояти Президенту після терактів і початку глобальної війни з тероризмом, Конгрес був більш ніж будь-коли готовий підтримати пропозицію господаря Білого дому піти на суттєве збільшення обсягів американської допомоги.

У результаті сталося те, що американські політологи називають ефектом «відкритого вікна», коли події 11 вересня створили на політичній арені Сполучених Штатів небачено

сприятливі умови для реформаторської діяльності чинної президентської адміністрації. Завдяки цьому, до того, що адміністрація Буша провела через Конгрес законодавство про значне збільшення обсягів допомоги та проголосила головним пріоритетом зарубіжної допомоги боротьбу з тероризмом, вона реалізувала ще й ряд інших ініціатив, які окреслили та зміцнили цілі зарубіжної допомоги зі сприяння економічному розвитку, зменшенню бідності та подолання глобальної пандемії ВІЛ/СНІДу.

З метою концентрації значно більших обсягів американської допомоги в низці найбідніших та бідних країн, які виявили готовність до впровадження економічних і соціальних реформ, на початку 2004 року була створена нова організація – Корпорація «Виклики тисячоліття» (Millennium Challenge Corporation (MCC).

У відповідь на глобальні проблеми, що існують у сфері охорони здоров'я, які пізніше стали одним із пріоритетів американської зарубіжної допомоги, Конгрес ще в середині 1990 років створив окремий рахунок виділених асигнувань для програм із охорони здоров'я дітей та збільшив фінансування міжнародних програм боротьби з ВІЛ/СНІДом та іншими інфекційними захворюваннями. У своєму зверненні до Конгресу (State of the Union Address) у січні 2003 р. Президент Буш оголосив п'ятирічний план вартістю у 15 мільярдів доларів з подолання СНІДу, малярії та туберкульозу[15]. Через три роки у Стратегії національної безпеки 2006 року ця мета була підтверджена планом виділення відповідних коштів лише в рамках «Надзвичайного плану для подолання ВІЛ/СНІДу»[16]. Це надало ще більшої ваги раніше проголошеній цілі зарубіжної допомоги у сфері охорони здоров'я.

Внаслідок цих ініціатив, обсяги зарубіжної допомоги США різко зросли. Причому, це зростання відбулося швидше, ніж будь-коли з часів впровадження Плану Маршала. Воно підняло США з останніх місць в переліку країн-донорів, які виділяють відсоток свого валового національного доходу на цілі допомоги розвитку, де вони перебували тривалі роки. В абсолютному вимірі у 2008 році США були найбільшим світовим донором, спрямувавши на зарубіжну допомогу 26 мільярдів доларів. Однак у відсотковому співвідношенні обсягів допомоги та ВНД, позиції країни все ще залишалися слабкими. Адже на зарубіжну допомогу було витрачено лише 0,18 % ВНД країни[17].

Як бачимо на прикладі Сполучених Штатів Америки, на політичні рішення найавторитетніших країн світу у сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття впливають різні, часом парадоксальні чинники. Цього року відзначається десятиріччя прогресу на шляху їх досягнення. Результати є нерівномірними як за цілями, так і за регіонами. Виклики часу постають перед усіма країнами, проте досягнення Цілей є можливим лише за умови належного рівня відданості справі, консолідації зусиль і ресурсів усіх розвинених країн.

За умов глобалізації, що сприяє дедалі більшому усвідомленню залежності між соціальною безпекою держав-світових лідерів від успіхів економічного розвитку та стабільності в країнах, що розвиваються, спостерігається зближення позицій в оцінках необхідності зусиль на шляху подолання бідності в світі. Як зауважив Тоні Блер: «Розрізнення зовнішньої політики, обумовленої цінностями, та політики, обумовленої інтересами, є вочевидь хибним. Глобалізація спричиняє взаємозалежність. Взаємозалежність спричиняє необхідність створення спільної системи цінностей. Іншими словами, ідеалізм стає «реалполітік»[18].

---

[1] *Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010. Національна доповідь. – К.: Програма розвитку ООН. – 2010. – С. 4. // http://undp.org.ua/files/ua_52412MDGS_UKRAINE2010_REP_ukr.pdf*

[2] *Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, ухвалена Резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї від 8 вересня 2000 р.*

[3] *Net official development assistance in 2008. – OECD, 30 March 2009.*

[4] *Human development report 1999. – UNDP, 1999. – P. 3. // http://hdr.undp.org/en/media/HDR_1999_EN.pdf*

[5] *The Millennium Development Goals report. – United Nations, 2008.– P. 21. // http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2008/MDG_Report_2008_En.pdf*

[6] *Ibid, P. 13.*

[7] *Ibid, P.10.*

[8] *Assessing aid: what works, what doesn't and why. – New York: Oxford University Press. – 1998. – P. 2.*

[9] *Human Development Report 1998. – UNDP, 1998. – P.37. // http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1998_en_chap1.pdf*

[10] *«The UN's entire budget is just a tiny fraction of the world's military expenditure, approximately 1,8% ». // http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending*

[11] *Human Development Report 1998. – UNDP, 1998. – P.37. // http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1998_en_chap1.pdf*

[12] *John Perkins. Confession of an Economic Hit Man. – San Francisco: Plume. – 2006. – P. xiv.*

[13] *National Security Strategy of the United States of America. – Executive Office of the President, September 2002. – P. 21. // http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf*

[14] *Lancaster C. George's Bush Foreign Aid: Transformation or Chaos? – Center for Global Development, Washington D.C., 2008. – P.17–18.*

[15] *President's Bush State of the Union Address to the Joint Session of Congress, January 28, 2003. – http://usgovinfo.about.com/library/weekly/aasou2003_text.htm#AIDS*

[16] *National Security Strategy of the United States of America. – Executive Office of the President, March 2006. – P. 31. // http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf*

[17] *Net Official Development Assistance in 2008. – OECD, 30 March 2009.// http://www.oecd.org/dataoecd/48/34/42459170.pdf*

[18] *Виступ Тоні Блера в Університеті Джорджтаун, США. – 26 травня, 2006 р. // http://www.number10.gov.uk/Page9549*

Місцеве самоврядування: історія та сучасність

Олег ХУСНУТДІНОВ, начальник Управління зовнішньоекономічної діяльності та міжнародних зв'язків Міністерства ЖКГ України, кандидат наук з державного управління

(Продовження, початок у №3–4)

Головна проблема в розробці місцевих моделей соціального партнерства полягає в усвідомленні того, що кожна територіальна громада, громадська організація має можливість розробляти власну модель із урахуванням специфічних проблем, пріоритетів і ресурсів.

За останні майже двадцять років соціальне партнерство на рівні територіальних громад активно впроваджується в Україні як на рівні великих міст (Київ, Одеса, Харків, Донецьк), так і менших (Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Боярка) [6, с. 9].

Ще в серпні 2000 року Одеська міська рада одностайно ухвалила Рішення № 1440-XXII про затвердження Положення про соціальне замовлення в місті Одесі. Це рішення стало мало не першим в Україні, що регулювало питання соціального партнерства на рівні територіальної громади, і було ініційовано громадськими організаціями міста. Положення уможливлювало важливу соціальну діяльність з надання послуг мешканцям Одеси шляхом делегування міською владою соціальних послуг громадськими організаціями, що може виявитися дієвішим і дешевшим, ніж залучення бюджетних установ і комунальних підприємств. У документі видно прагнення вирішити якомога повно питання рівноправного партнерства місцевого самоврядування з громадським рухом.

Також Розпорядженням Київської міської адміністрації № 2252 від 20 грудня 2000 р. було затверджено Положення про порядок проведення конкурсу соціальних проектів, який відбувся навесні 2001 року. Такі конкурси – більш традиційний вид соціального партнерства з громадськими організаціями, що діють на території громади. Конкурси мають на меті розв'язання соціальних проблем, визначених як пріоритетні в законах України чи інших актах законодавства, залучення додаткових ресурсів і споживачів соціальних послуг, а також підвищення довіри до міської влади.

Порівняно з Одеським положенням, Київське передбачало, що громадські організації виконавці можуть одержувати частково фінансування та обирати собі субпідрядника на інших партнерів. Основні положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти наведені в роботі Регіонального центру «Сприяння» [6, с.11-22].

Потрібно зауважити, що вперше в Україні було затверджене «Положення про порядок фінансування програм і проектів молодіжних та дитячих громадських організацій» Наказом Міністерства України у справах сім'ї та молоді у 1997 році [7], тим самим наказом був затверджений склад Експертної ради при Міністерстві України в справах сім'ї та молоді з розгляду програм і проектів молодіжних і дитячих організацій у кількості 13 осіб [4, с. 248–251] й ця практика донині існує в Україні.

Саме молодіжні громадські організації мають стати важливим чинником залучення молоді до участі у суспільних процесах, сприяти вирішенню різноманітних соціальних, професійних, освітніх та інших проблем молоді. Формування та ефективна діяльність розвиненого демократичного молодіжного руху має стати необхідним елементом формування третього сектора й побудови громадянського суспільства в Україні. Але попри те, що з року в рік зростає кількість молодіжних і дитячих громадських організацій, задіяна в них частка молоді залишається незначною. Ці факти підтверджуються даними численних соціологічних опитувань та аналізом кількісного складу членів цих громадських організацій.

Основними характерними ознаками молодіжних громадських організацій України на сьогодні, як і 20 років тому, є:

1. Недостатня структурна організованість молодіжних організацій (далі МО), відсутність єдності поглядів і дій у стратегії участі МО в розбудові Української держави;

2. Слабкість та аморфність організаційних структур, нерозвиненість регіональних осередків всеукраїнських організацій. В областях, містах і районах МО представлені здебільшого регіональними, а не всеукраїнськими структурами;

3. Відсутність відомих, яскравих особистостей та лідерів МО, а з іншого боку – значна залежність організацій від своїх лідерів;

4. Хоча майже жодна МО не афішує, що одним із головним пріоритетів в її діяльності є участь в політичних процесах, що відбуваються у суспільстві, власне ці політичні інтереси є першочерговими в практичній роботі більшості МО;

5. Значна залежність (насамперед кадрова та фінансова) МО від «своїх» політичних партій, структурними підрозділами яких вони є де-факто;

6. Практично поза увагою МО є робота з дітьми та підлітками, вирішення конкретних проблем молодих людей, забезпечення їм певного соціального захисту, лобіювання їх інтересів в органах влади;

7. Молодіжний рух є нечисленним і певною мірою розпорошеним;

8. Дуже слабка матеріальна та фінансова база діючих МО. Вони фактично не залучені до важелів державного управління та механізмів формування й реалізації молодіжної політики, не можуть самостійно, без державної підтримки, здійснювати реалізацію великих со-

ціальних програм і проектів для молоді.

Та останнім часом у діяльності МО намітилися нові тенденції, що було зумовлено розвитком суспільно-політичних процесів в Україні:

- упродовж попередніх виборчих кампаній МО отримали фінансові вливання для проведення рекламних та організаційних заходів. Велика частина цих коштів була витрачена для розвитку матеріально-технічної бази самих організацій, що зробило їх більш дієздатними;
- значна кількість лідерів МО була обрана депутатами місцевих рад, що дозволило активно лобіювати інтереси молоді в органах державної влади;
- виникнення більшого рівня порозуміння між різними МО сприяло досягненню консенсусу щодо найголовніших проблем молоді (а саме – представлення молоді в органах державної влади, захист інтересів молоді, їх громадянських і соціальних прав у державних та недержавних інститутах);
- активний процес формування правового простору держави, який має надати можливість МО вирішувати різноманітні проблеми молоді.

Ці нові тенденції посилили об'єднавчі процеси в молодіжному середовищі, що дає можливість структурування молодіжного руху не тільки на всеукраїнському, а й на регіональному рівнях.

Незаперечним є той факт, що українська молодь у 2010 році зовсім не та, що була 10 років назад. Розвиток новітніх технологій, розширення інформаційного поля, створення нових суспільно-політичних відносин у державі вплинули на формування абсолютно нової ментальності молодого покоління. Одночасно необхідно визнати, що впродовж 10 років із дня здобуття Незалежності в державі не було вироблено системного підходу в роботі з молодіжним середовищем. Ось чому поняття «патріотизм», «Батьківщина», «об'єднання», «консолідація» не мають на сьогодні для більшості молодих українців майже ніякого практичного значення. Для того, щоб реально покращити становище молоді та здійснити реальний прорив в еволюції всієї нації вже неможливо працювати старими методами, оперувати забутими всіма лозунгами. Впевнено можна стверджувати, що для розвитку молодіжного руху не потрібні ніякі координатори та інтегратори на засадах «демократичного централізму» та закріплення їх статусу в діючому законодавстві, що суперечить загальним демократичним тенденціям розвитку сучасного молодіжного руху в світі.

Світовий Молодіжний Форум (World Youth Forum; The Third Session), визначав такі загальні напрями молодіжної політики в світі (далі Action Plan):

- прийняти в усіх країнах світу основні принципи молодіжної політики до 2005 року відповідно до Action Plan. Ці принципи мають бути закріплені у законодавстві. Молодіжна політика має реалізовуватися шляхом співробітництва урядових структур із молодіжними громадськими організаціями (далі НДО – недержавні організації) у рамках соціального партнерства;
- узагальнити досвід формування та реалізації молодіжної політики та заохочувати використання основних принципів і позитивного досвіду країнами-учасницями ООН. Підтримувати уряди тих країн, в яких державні органи допомагають роботі молодіжних структур;
- сприяти співробітництву молодіжних НДО на національному рівні та формуванню Молодіжної платформи, створеної за ініціативи молодіжних організацій. Ця Молодіжна платформа, яка презентуватиме широкий спектр демократичних молодіжних організацій, має бути визнана урядами та мати гарантований вільний розвиток. Важливість існування Молодіжної платформи пояснюється тим, що неурядові молодіжні організації мають працювати разом таким чином, щоб погляди та ідеї молоді знаходили своє відображення в суспільних процесах;
- Молодіжна платформа має поважати незалежність кожного члена організації та діяти за принципами солідарності та демократії;
- Молодіжна платформа забезпечуватиме механізми взаємодії НДО з урядовими структурами на засадах

взаємної поваги та рівності з метою повного відображення проблем молоді в реалізації державної молодіжної політики;

• Молодіжна платформа посилюватиме можливості національних НДО в співробітництві з структурами ООН та іншими міжнародними організаціями (включаючи міжнародні молодіжні НДО та молодіжні НДО інших країн).

Для формування третього сектора та побудови відкритого демократичного українського суспільства, яке має бути гармонійно інтегроване до світового співтовариства, необхідно сприяти об'єднанню, консолідації, структуруванню молодіжного руху на засадах державності та становлення «модерної» української нації. Необхідно також надати молодіжному руху соціальної спрямованості, тобто орієнтувати молодіжні організації на вирішення конкретних проблем молоді в межах соціального партнерства з державною владою. В основу діяльності молодіжних організацій необхідно покласти принцип: «Краще один реальний проект, ніж сотня гасел», недопустивши голого декларування навіть найменшого пункту, підвести під всі етапи реалізації чітке матеріально-технічне забезпечення (в тому числі й фінансування), ввести принцип пріоритетності, адресності державної підтримки та ефективного контролю за використанням бюджетних коштів.

Тому молодіжним організаціям України була запропонована, розроблена автором даної статі, Всеукраїнська комплексна програма «Молодіжна платформа України» яка має бути загальнонаціональним громадським проектом.

Проект «Молодіжна платформа України» (далі за текстом – МПУ) містить два основних напрями роботи щодо розвитку молодіжного руху в Україні:

1. Побудова структури молодіжного руху в Україні (структура Молодіжного самоврядування в Україні), як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях, з метою консолідації молодіжного руху в Україні та підтримки молоддю курсу демократичних реформ Президента та уряду України;

2. Розробка та здійснення комплексної Програми молодіжних громадських організацій «Молодіжний соціум – XXI», яка спрямована на розв'язання реальних проблем молоді.

Молодіжна платформа України має діяти в рамках Програми діяльності Кабінету Міністрів України.

Реалізація Молодіжної платформи України дозволить:

• провести в Україні об'єднавчий процес у молодіжному русі та консолідувати діючі молодіжні організації відповідно до загальносвітової «парасолькової» моделі; сприяти створенню та діяльності регіональних структур всеукраїнських МО та місцевих організацій;

• спрямувати молодіжні організації до здійснення демократичних перетворень в державі, побудови відкритого демократичного суспільства;

• визначити шляхи співробітництва молодіжних громадських організацій з різними державними органами як рівноправних партнерів у рамках соціального партнерства;

• закласти необхідну законодавчу базу для існування та еволюційного розвитку молодіжних організацій в Україні;

• розвити процеси інтеграції молодіжних організацій України до європейських і світових молодіжних структур;

• підготувати нових молодих лідерів для здійснення соціально-правових та демократичних перетворень в державі;

• сформувати активну та свідому позицію молоді щодо різних аспектів духовного, соціально-економічного, політичного та культурного життя суспільства, сприяти участі молоді в виборах, подолати її соціально-політичну апатію.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Просвіта, – 1996. – 78 с.

2. Народ – джерело влади: Метод. матеріали до питань всеукраїнського референдуму / За заг. ред. В.М.Князєва. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 40 с.

3. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20.

4. Молодіжний рух в Україні: Довідник. Ч.І.– К.: Столиця, 1998. – 252 с.

5. Закон України «Про місцеве самоврядування» // Голос України. – 1997. – № 102 (1602).

6. Винников О.Ю, Соф'янц Н.А. Правові засади соціального партнерства в територіальних громадах України: громадські організації та органи влади. – Севастополь: Вебер, 2001. – 96 с.

7. Положення про Експертну раду при Міністерстві України у справах сім'ї та молоді з розгляду програм і проектів молодіжних та дитячих громадських організацій: Наказ Міністерства України у справах сім'ї та молоді № 311/7 від 9 вересня 1997 року.

8. Local Government Law. In a Nutshell. Third edition. – David J. McCarthy. – New York, 1990.

9. Самоврядування та територіальна організація влади в Польщі / Я.Гонцяж, Н.Гнидюк, О.Куленкова, В.Гуменюк; За ред. Я.Гонцяжа. – К.: Міленіум; Вид-во УАДУ, 2001. – 184 с.

10. Пірен М.І. Духовність – фактор консенсусу в українському суспільстві: Матеріали наук.-практ.конф. «Духовність та злагода в українському суспільстві на перехресті тисячоліть» (16–18 вересня 1999 р., Київ). – К.: КВГІ, 1999. – С.247 – 252.

Європейська безпека в умовах багатополярного світу

Сергій ТОЛСТОВ,
директор Інституту політичного аналізу і міжнародних досліджень

Частина 2

З точки зору оцінки перспектив міжнародної взаємодії доцільно більш докладно зупинитися на ймовірних змінах, які можуть стосуватися європейського та євроатлантичного простору.

Військово-політична ситуація в Європі вкрай суперечлива. З одного боку, пряма воєнна небезпека для країн ЄС з боку Росії є чистим вимислом. Хоча російські ініціативи частково спрямовані на ослаблення ролі НАТО як механізму ув'язки інтересів США та їхніх європейських союзників, стратегія Росії залишається переважно оборонною і передбачає не стільки вплив на країни Східної Європи, скільки запобігання розгортанню військових об'єктів інфраструктури НАТО і глобальної системи ПРО США поблизу своїх кордонів. Саме в цьому сенсі доречно розцінювати зміщення акцентів нової російської військової доктрини, затвердженої 5 лютого 2010. Зокрема, у розділі «Основні зовнішні військові небезпеки» зазначено наступні загрози:

а) прагнення наділити силовий потенціал НАТО глобальними функціями, реалізованими в порушення норм міжнародного права, наблизити військову інфраструктуру країн-членів НАТО до кордонів Російської Федерації, в тому числі шляхом розширення блоку;

б) спроби дестабілізувати обстановку в окремих державах і регіонах і підірвати стратегічну стабільність;

в) розгортання (нарощування) військових контингентів іноземних держав (груп держав) на територіях суміжних із РФ та її союзниками, а також у прилеглих акваторіях;

г) створення і розгортання систем стратегічної протиракетної оборони, які підривають глобальну стабільність і порушують співвідношення сил у ракетно-ядерній сфері, а також мілітаризація космічного простору, розгортання стратегічних неядерних систем високоточної зброї;

д) територіальні претензії до Російської Федерації та її союзників, втручання в їх внутрішні справи;

е) розповсюдження зброї масового ураження, ракет і ракетних технологій, збільшення кількості держав, які володіють ядерною зброєю;

ж) порушення окремими державами міжнародних домовленостей, а також недотримання раніше укладених міжнародних договорів у галузі обмеження та скорочення озброєнь;

з) застосування військової сили на територіях суміжних з РФ держав у порушення Статуту ООН та інших норм міжнародного права;

і) наявність (виникнення) вогнищ та ескалація збройних конфліктів на територіях суміжних з РФ та її союзниками держав;

к) поширення міжнародного тероризму;

л) виникнення вогнищ міжнаціональної (міжконфесійної) напруженості, діяльність міжнародних озброєних радикальних угруповань у районах, прилеглих до державного кордону РФ і кордонів її союзників, а також наявність територіальних протиріч, зростання сепаратизму та насильницького (релігійного) екстремізму в окремих регіонах світу.

Російська військова доктрина вказує на те, що попри зниження ймовірності розв'язання проти РФ великомасштабної війни із застосуванням звичайних засобів ураження та ядерної зброї, на ряді напрямів військові небезпеки РФ посилюються. Виходячи з цього, виникнення військового конфлікту з застосуванням звичайних засобів ураження (великомасштабної війни, регіональної війни), який ставить під загрозу саме існування держави, володіння ядерною зброєю розглядається як передумова для переростання такого військового конфлікту в ядерний військовий конфлікт. Враховуючи ці обставини, РФ (ст. 22 доктрини) «залишає за собою право застосувати ядерну зброю у відповідь на застосування проти неї та (або) її союзників ядерної та інших видів зброї масового ураження, а також у разі агресії проти РФ із застосуванням звичайної зброї, коли під загрозу поставлено саме існування держави». Утім, це положення було відображено і в попередній редакції російської військової доктрини 2000 р.

За цих умов експертами НАТО висловлювалися дві основні точки зору. Одна полягала в застосуванні до Росії більш жорсткого підходу, інша – у продовженні спроб зближення з метою врегулювання суперечностей. Дискусія між представниками цих двох точок зору активізувалася і стала більш змістовною у зв'язку з підготовкою нової стратегічної концепції НАТО, проект якої передбачається завершити до осені 2010 р. Очікується, що нова концепція сприятиме консолідації підходів країн-членів НАТО у відносинах з Росією і більш ясно сформулює наміри НАТО щодо РФ.

За оцінками керівника Центру європейських реформ Т.Валашека, у рамках дискусії артикулювали дві тактичних мети:

1. «Заспокоїти» побоювання країн-членів НАТО в Центральній та Східній Європі, «яких турбує Росія, особливо після війни 2008 р. в Грузії». Зазначається, що занепокоєння прибалтів і Польщі «підриває солідарність» у рамках НАТО, породжуючи сумніви в рівній безпеці його членів;

2. Посилити «кооперативні відносини» Росії з НАТО, оскільки «жоден із членів Альянсу НАТО не хоче конфлікту з Росією, принаймні з тих, які знаходяться у східній частині Альянсу», і які знають, що вони будуть у більшій безпеці, якщо Росія співпрацюватиме з Альянсом.

Виходячи з цього, було запропоновано дати «сильніші» гарантії безпеки східноєвропейським членам НАТО. Тому в новій стратегічній концепції НАТО, ймовірно, буде особливо обумовлено положення про те, що стаття 5 Вашингтонського договору про взаємну оборону залишається дієвою для всіх членів НАТО. Ця теза може бути підкріплена мінімально необхідними заходами військового планування і проведенням регулярних військових навчань. З іншого боку, НАТО може запропонувати формулу «повного перезавантаження» відносин із РФ. Наприклад, Альянс може декларувати «відкритість НАТО для Росії», аж до перспективи членства, якщо Росія вирішить до нього приєднатися і буде готова виконати необхідні умови.

У плані заохочувальних мотивацій вказується, що така переорієнтація дозволила б російським збройним силам, історично орієнтованим на потенційний конфлікт із Заходом, зосередити більше уваги на загрозі тероризму на південних кордонах Росії та на Північному Кавказі, а також зміцнила б позиції тих російських урядовців, хто ратує за економічну та політичну модернізацію Росії та за її більш тісні відносини із Заходом.

Новий тактичний підхід НАТО до Росії переслідує в основному дві мети – знизити конфліктність у відносинах з РФ і позбавити російське керівництво можливості та стимулів грати на протиріччях між членами НАТО. У цьому сенсі підтвердження гарантій безпеки для ряду нових членів НАТО є неодмінною умовою перезавантаження відносин із Росією.

Як бачимо, з одного боку, прибічники зміцнення НАТО не передбачають скорочення чи перегляду функцій Альянсу як основної структури європейської безпеки. З іншого, проглядається розуміння того, що без більш активного залучення Росії та подолання існуючих військово-політичних протиріч роль НАТО як домінуючої військово-політичної структури опиниться під питанням. Зауважимо, що такий підхід однозначно передбачає відмову Москви від самостійної військово-політичної стратегії, що вимагає як мінімум врегулювання існуючих розбіжностей військово-політичного характеру у відносинах між Росією та США і санкціонування більш широкого фактичного допуску Росії до прийняття військово-політичних рішень глобального характеру.

Виходячи з нинішніх тенденцій, можна припустити три варіанти, на основі яких може будуватися модель європейської безпеки в доступній для огляду перспективі.

1. Консервація напруженості та її підтримка на регульованому рівні. У цьому випадку НАТО, продовжуючи ухилятися від визнання ОДКБ, спробує зберегти та підтримувати свою роль як основної структури європейської безпеки. Солідарність членів НАТО та вплив США в цьому випадку мотивуватимуться фактором потенційної «російської загрози» як основного стимулу до військово-політичної співпраці на тлі спроб розгортання військової інфраструктури США в Східній Європі в рамках стратегії стримування.

2. Консолідація європейського простору з істотним посиленням ролі Німеччини. У цьому випадку основним вектором стає зовнішній захист європейських інтересів у рамках спільної зовнішньої політики та політики безпеки й спільної політики безпеки та оборони ЄС. Проявом цієї тенденції можна вважати підтримку Францією пропозиції канцлера Німеччини А. Меркель створити об'єднаний «економічний уряд» ЄС. Причому, створення нового інституту влади не потребує внесення змін у раніше підписані договори. У цьому плані можна також розглядати й пропозиції експертів передати врегулювання проблем безпеки країн Центрально-Східної Європи Центральноєвропейській Раді безпеки під головуванням Німеччини та Росії.

3. Укладання гарантійного пакту, який передбачає забезпечення індивідуальних інтересів учасників, консервує зони відповідальності й визначає або уточнює компетенцію основних міжнародних організацій і союзів, включаючи НАТО, ЄС, ОБСЄ, СНД і ОДКБ.

Зазначимо, що протиріччя в рамках європейської підсистеми набули позиційного характеру, що не передбачає їх спорадичного загострення без дуже вагомих причин, і водночас стримує пошук взаємоприйнятних варіантів співпраці. Відмінність думок і підходів, які стосуються подальших сценаріїв багатосторонніх відносин, супроводжується ідеологічними кампаніями і явним зниженням ефективності багатосторонніх інституцій. Москва прямо вказує на розгортання баз США і НАТО поблизу російських кордонів як на пряму військову загрозу безпеки РФ і має намір перешкоджати такій діяльності всіма доступними методами. Як зазначають західні політики та оглядачі, російське керівництво спочатку відкидає прозахідну орієнтацію держав пострадянського простору, сприймаючи її як антиросійську, і розглядає посилення західного, і особливо американського впливу в цьому регіоні як фактор ослаблення російської міці.

У свою чергу, уряди країн НАТО скептично оцінюють не тільки зміст, а й саму форму російських пропозицій, що стосуються довгострокового пакту про євро-

пейську безпеку. У цьому плані примітне визнання помічника держсекретаря США у справах Європи та Євразії Ф. Гордона, за словами якого адміністрація США готова обговорювати ідею російського президента Д. Медведєва про укладення нового юридично зобов'язуючого Договору про європейську безпеку, але вважає його непотрібним. Оскільки вже є «хороші інститути для забезпечення євробезпеки», включаючи ОБСЄ, НАТО і Раду Росія–НАТО, і є «хороші принципи» європейської безпеки, в тому числі сформульовані в Гельсінкі в Заключному акті 1975 р.

Той факт, що ефективність цих інститутів недостатня, а дієвість принципів сумнівна, не беруть до уваги. Добрими чи достатніми ці інститути та принципи можна вважати лише з величезною часткою умовності, закривши очі на існуючу напруженість, порушення формальних принципів і норм, явний параліч ОБСЄ і нездатність системи забезпечити її учасникам рівну та гарантовану безпеку.

Утім, критичні оцінки пропозицій російського керівництва з боку західних експертів цілком з'ясовні. Разом з тим, вважають, що головний сенс зовнішньополітичних ініціатив, які пов'язують із президентством Д. Медведєва, полягає в посиленні принципу «неподільності безпеки», за яким будь-який захід щодо посилення безпеки будь-якої держави чи організації (НАТО, ЄС) мають вживати з урахуванням «інтересів безпеки» інших країн. Тобто Росія декларує готовність піти на обмеження своєї свободи в однобічному використанні сили за умови, що США і НАТО зроблять те саме. До того ж, російські пропозиції відсувають НАТО на другий план, повернувши Раді Безпеки ООН роль останньої інстанції, яка приймає рішення про застосування сили. Тобто, якби в 1999 р. НАТО керувалося такими правилами, Альянс не зміг би розпочати війну в Югославії без санкції ООН [1].

Дискусія навколо нової Стратегічної концепції НАТО показала, що попри декларований оборонний характер і євроатлантичну регіональну основу НАТО, в разі виникнення загрози безпеці чи прямої атаки на один або групу членів НАТО, ця організація має намір залишити за собою право вдаватися до дій у відповідь або превентивним заходам в будь-якому регіоні світу. Передбачається застосування превентивних заходів, включаючи військові, а також істотне розширення бази можливих загроз, включаючи ресурсні, енергетичні, екологічні та захист кіберпростору. Передбачається підтримувати партнерство з країнами, які не можуть або не мають наміру ставати членами НАТО, а також розвивати ідею створення глобального мережевого партнерства, що автоматично передбачає лідируючі позиції НАТО у світовій системі та забезпечення глобального характеру інтересів членів Альянсу як колективної субстанції.

Часто згадується теза про те, що головною метою міжнародних ініціатив Д. Медведєва є перегляд підсумків поразки Росії в «холодній війні». Але це твердження справедливо лише частково, а його інтерпретації виглядають далеко не безперечними. Принаймні немає вагомих підстав вважати, що Москва готова чи схильна до активного застосування сили для нав'язування своєї волі сусіднім державам. Однак, судячи з усього, інтереси й тактика Москви далеко не настільки нерозумні та прямолінійні. Принаймні Д. Медведєв позитивно сприйняв формулу партнерства для модернізації, озвучену на саміті «Росія–ЄС» у Ростові (2010 р.), і закликав уникати конфліктів у зовнішній політиці, поставивши в приклад примирення з Польщею, з якою «вдалося відновити дружні відносини».

На нараді з російськими послами в зарубіжних країнах і представниками в міжнародних організаціях (12 липня 2010 р.) прозвучала думка про те, що російська дипломатія має шукати взаємодоповнюючі форми відносин із країнами СНД, які не повинні протиставлятися політичним цілям і процесам, які спостерігаються на європейському, американському та азіатсько-тихоокеанському напрямках. Д. Медведєв запропонував російській дипломатії «створення стимулів» для залучення партнерів по СНД до інтеграції на пострадянському просторі «на основі спільності модернізаційних імперативів». У цьому сенсі пропонується використовувати потенціал двосторонніх відносин, нещодавно створеного Митного союзу та діючої структури ЄврАзЕС.

Зрозуміло, Москва не відмовляється від ідеї «консолідації простору СНД». Однак, МЗС РФ пропонує робити наголос на «об'єктивні конкурентні переваги», які створюються для учасників інтеграційних процесів у рамках СНД, ЄврАзЕС, Митного союзу Росії, Казахстану та Білорусі, з перспективою формування єдиного економічного простору. На цій основі пропонується протидіяти «спробам позарегіональних сил втрутитися у відносини Росії з країнами СНД». Зазначається розуміння необхідності «гнучких формул» суміщення діалогових і кооперацій-них форм взаємодії з США на просторі СНД у сферах загальних інтересів «з жорсткою вивіреною протидією спробам працювати на дезінтеграцію, фрагментацію і відрив від Росії нашого геостратегічного оточення» [2].

Висловлюються побоювання, що якщо НАТО «відступить під натиском Росії» і припинить експансію на пострадянському просторі, Захід тим самим винагородить Росію за її агресивні дії на Кавказі та спровокує повернення до політики сфер впливу в Європі. Водночас, прибічники жорсткого курсу щодо Росії визнають, що порівняно з сучасним Заходом Росія критично слабка, і навряд чи зможе претендувати на щось більше, ніж «фінляндизація» України та Грузії. Прибічники ультимативно жорсткого курсу воліють свідомо ігнорувати несилові форми російського впливу, так само як і спроби Москви домогтися певних форм взаємозалежності з європейськими країнами. Щоправда, окремі експерти зазначають, що для нинішнього Заходу в довгостроковій перспективі може бути вигідна «фінляндизація» пострадянського простору, оскільки вона дозволить уникнути непотрібних ризиків і зайвих зобов'язань у сфері безпеки [3].

Таким чином, проглядається певний формат геополітичного компромісу, умови якого передбачають пом'якшення ефекту багатополярності у формі відмови Москви від активної геополітичної гри у віддалених регіонах (Близький і Середній Схід, Латинська Америка) в обмін на пом'якшення протидії регіональної інтеграції в просторі СНД.

Більш уважний аналіз підтверджує явну двозначність ситуації, що склалася. Військовий конфлікт у Грузії в серпні 2008 р. показав, що замість європейської системи безпеки є якась суміш з інститутів «холодної війни» (підправлених пластичними операціями) і ліберальних (причому, далеко не загальних і всеосяжних) норм, які не спрацювали як раз у той момент, коли вони були найбільш потрібні.

Ідеологічна інтерпретація політичних процесів сама по собі також не може бути способом вирішення існуючих проблем. Наприкінці січня 2010 державний секретар США Гілларі Клінтон підтвердила прихильність адміністрації Барака Обами до стратегії розширення демократії, яка була визначальним чинником східноєвропейської політики США в 1990-ті роки. Перебуваючи в Парижі Г. Клінтон підкреслила, що розширення НАТО і ЄС створило безпрецедентний рівень стабільності та безпеки у східній половині континенту. Та якщо це зауваження вірне, то чим в такому випадку можна пояснити прагнення політичних кіл у країнах Центральної Східної Європи отримати «додаткові гарантії» безпеки з боку США і НАТО, які, в разі їх реалізації, неминуче супроводжуватимуться нарощуванням військової інфраструктури і посиленням напруженості.

Аналітики, які обґрунтовують неминучість нової «холодної війни» між Заходом і Росією, більш відверті. Майбутнє «спірної» європейської периферії, що лежить між східним кордоном НАТО і ЄС і західним кордоном Росії, вважається найважливішим джерелом розбіжностей між Росією і Заходом. І хоча й Захід, і Росія продовжують говорити про співпрацю у сфері європейської безпеки, в цьому регіоні знову поновилася боротьба за геополітичне переважання.

Геополітичний характер суперництва припускає спрощену оцінку інтересів сторін, оскільки головним результатом суперництва вважають досягнення переваг і послаблення можливостей суперника. У цьому сенсі, з точки зору західних прибічників геополітичного підходу, роль України розглядається в плані створення «успішних перешкод» проти експансіоністських задумів і домагань Росії. Таким чином, розширення НАТО вважають заходом, який запобігає розширенню сфери впливу Росії, що в принципі проблематично й навряд чи можливо.

Що ж до суто політичних оцінок, більшість російських експертів однозначно стверджують, що в серпні 2008 р. Д.Медведєв не міг промовчати чи продовжувати політику бездіяльності у відповідь на спробу грузинського керівництва здійснити військове захоплення Цхінвалі. У зв'язку з цим заслуговує на увагу версія російського політолога М.Злобіна, на думку якого, визнавши Абхазію, Д. Медведєв «вбив останній цвях у ялтинську систему міжнародних відносин», яка стала стрімко руйнуватися після розпаду СРСР і комуністичного блоку. До визнання Абхазії (і Південної Осетії) Росія була головним захисником цієї системи, заснованої на підсумках Другої світової війни, та відповідного їй міжнародного права. Нова світова система почала складатися без участі Москви. Однак рішення Медведєва щодо Абхазії зробило Росію активним учасником будівництва нового світопорядку. Росія не тільки заговорила, нарешті, однією мовою з Заходом, не тільки повторила, причому більш рішуче, його дії – від визнання країн після розпаду СРСР до незалежності Косова, – а й вперше позначила допустиму межу загрози своїм національним інтересам, що дозволило посилити інтереси Росії на Чорному морі [4].

Утім, технологічна відсталість, а тепер і зросла фінансова залежність Росії від Заходу служать дуже вагомим стримуючим засобом, який значно істотніше, ніж неоконсервативна риторика, впливає на можливості російської політики в Центральній Європі й на пострадянському просторі. Що ж до інших факторів, зростаюча конкуренція Китаю відносно поставок нафти і газу з Центральної Азії не тільки докорінно підриває російську концепцію нової енергетичної наддержави, а й створює потенційну загрозу енергодефіциту для країн ЄС, які впродовж низки років безуспішно намагалися конкурувати з Росією в боротьбі за монополію у поставках центральноазіатського газу.

Таким чином, очевидний політичний парадокс. Внаслідок застосування одностороннього тлумачення принципів і норм права й тривалої полеміки навколо політичних основ європейської безпеки, сторони дійшли висновку, що потрібно повертатися до витоків і шукати форму поєднання принципів та інтересів. У цьому плані цікавою формою відповіді на спорадичні загострення протиріч між Заходом і Росією можна вважати пропозиції розглянути в практичній площині перспективу членства Росії в НАТО. І хоча такий крок по суті нічого не змінить з точки зору адаптації принципів і норм взаємодії до нинішніх реалій, його практичне значення полягало б у врахуванні інтересів Росії як великої держави та важливого учасника європейської системи. Іншими словами, це означає зміцнення безпеки за рахунок розширення кола учасників з правом вирішального голосу.

По суті, крім заморожених локальних конфліктів, тероризму та різних форм трансрегіональної злочинності в різних формах, а також конкуренції різних схем енергетичних поставок, у європейському контексті навряд чи можливі серйозні проблеми та конфлікти, здатні порушити практику взаємної стриманості. Зрозуміло, в окремих

країнах Європи можуть відбуватися внутрішні конфлікти або заворушення у формі міських бунтів чи етнорасових хвилювань. Як показує практика останніх років, не можна виключати й можливості дестабілізуючого впливу великих природних катаклізмів. Однак матеріалізуватися в пряму військову загрозу ті чи інші вузли напруженості та конфліктні ситуації можуть лише в разі, якщо вони, наприклад, отримають форму «розморожування» конфліктів у Південній Осетії, Абхазії, Придністров'ї та Нагірному Карабаху, вилюються в проведення військових операцій проти держав, які є союзниками Росії в рамках ОДКБ, або призведуть до прямого військового втручання США, НАТО чи окремих країн-членів НАТО в сусідніх з Росією країнах.

Виходячи з цього, доречно поставити під сумнів тезу про збереження в європейському просторі традиційних загроз безпеці. Ця теза не знаходить підтвердження з цілої низки причин, головна з яких полягає у дуже низькому ступені ймовірності військового конфлікту між НАТО і Росією, який може стати результатом прямого зіткнення сторін по лінії їх територіального дотику, наприклад, в тій самій Прибалтиці. Причиною будь-яких форм прямої конфронтації може стати лише конкуренція за володіння реальною ресурсною базою, контроль над якою може бути визнано життєво необхідним для тієї чи іншої сторони, що само по собі виглядатиме нетрадиційним.

Поки набагато більш імовірним сценарієм ескалації представляється загострення протиріч між Росією і США й, можливо, іншими членами НАТО з питань, пов'язаних із ситуацією в периферійних районах, таких як Іран, Перська затока чи Центральна Азія. Проте рекомендації західних політиків і експертів НАТО розширити спектр спільних проблем безпеки, включаючи енергетичні поставки, створюють цілком відчутні перспективи розширення можливого застосування сили. Примітно, що після російсько-білоруського газового конфлікту 21–24.06.2010 р. зазвичай стриманий єврокомісар з енергетики Г. Еттінгер зробив вкрай різку заяву, прирівнявши скорочення транзиту російського газу через Білорусь у Литву до енергетичної агресії («це проблема не однієї країни, це напад на весь ЄС»).

У певному сенсі європейську безпеку можна розглядати як локальний феномен, особливістю якого є надзвичайно висока концентрація міжнародно-політичних зобов'язань і присутність різних міжнародних інститутів. У цьому плані внутрішня резистентність середовища європейських міжнародних відносин досить висока, щоб утримувати міждержавні політичні й більше розпливчасті ідеологічні протиріччя на контрольованому рівні. Однак не можна не враховувати можливого дестабілізуючого впливу процесів на глобальному рівні.

Існування НАТО, як і інших діючих на постійній основі військово-політичних союзів, покликане перешкоджати процесам стихійної еволюції міжнародних відносин. Але у багатополярному світі здатність НАТО моделювати світову політику і впливати на форми взаємодії поза сферою прямої традиційної відповідальності виявляються суттєво ослабленими. Очевидне посилення нерівномірності світового розвитку сприяє зміні глобальної силової структури, що тягне за собою неминучість корекції або демонтажу світового порядку, який існував упродовж останніх 15 років. Розширення спектру проблем, які НАТО розглядатиме як загрозу безпеки своїх членів, сприятиме посиленню військової складової в діяльності Альянсу.

Визначення інтересів і загроз безпеки завжди залежить від партикулярних інтересів і підходів учасників. При зміні підходу потенційно можливі такі проміжні сценарії, як розширення групи країн, які беруть участь у формуванні порядку денного в питаннях європейської безпеки (наприклад, у формі спільної платформи ЄС і Росії, або загальної платформи НАТО та Росії). Зазначимо, однак, що цей шлях передбачає істотну зміну світоглядних стереотипів відповідно до нових реалій багатополярного світу на основі визнання необхідності розширення складу домінуючої «спільноти безпеки» і бази його реальної підтримки.

Відповідно, для континентальної Азії більш реальним виглядає формування подібних платформ і пактів на основі Шанхайської організації співпраці, яка вже уклала партнерську угоду з ОДКБ (жовтень 2007 р.) і могла б вступити, як пропонують її окремі учасники, у відповідні договірні відносини з ЄС та НАТО.

Досягнення порозуміння між НАТО, ЄС (у контексті розвитку Європейської політики безпеки і оборони) та ОДКБ мало б винятково сприятливе значення для утвердження статусу України у відносинах європейської безпеки як позаблокової держави. Проте слід враховувати, що в жодному з існуючих проектів, за винятком форуму з рівноправною участю всіх держав-членів ОБСЄ, позиція та інтереси України, як і ряду інших постраждянських держав, не знаходить адекватного представництва. Така специфіка об'єктивно змушує українське керівництво шукати більш-менш послідовний баланс інтересів із найбільш впливовими партнерами і способи гармонізації відносин між ними.

Список використаних джерел

1. Lasserre I., Barluet A. Moscou veut refondre la securite europeenne // Le Figaro, – 05.12.2009.

2. Програма ефективного використання на системній основі зовнішньополітичних факторів з метою довгострокового розвитку Російської Федерації. 10 лютого 2010 №4980 Г / С. (Проект). – 11.05.2010. – Http://www.runewsweek.ru/country/34184/.

3. Крастєв І. Модель майбутнього Європи. – Http://www.polit.ru/analytics/2010/06/15/europe.html.

4. Микола Злобін: Три головних успіхи Дмитра Медведева. – 17.03.2010. – Http://www.snob.ru/selected/entry/15060.

Стан і перспективи відносин України з країнами Центральної Азії

Роман СИРІНСЬКИЙ, кандидат філософських наук, експерт Центру дослідження проблем громадянського суспільства

Події останніх місяців продемонстрували відновлення бажання інтенсивно розвивати відносини з Україною у її партнерів зі Співдружності незалежних держав. Зміни в глобальній політиці (передусім – досягнення згоди з багатьох питань обраними у 2008 році президентами РФ та США, наприклад – перше за історію НАТО та РФ досягнення ними згоди щодо спільного проекту із забезпечення військовою технікою третьої країни: поставки вертольотів МІ-17 до Афганістану) також створюють додаткові можливості для реалізації українських національних інтересів у всіх регіонах світу. Зокрема, в такому складному, але й перспективному як Центральноазіатський, який упродовж останніх років залишався поза належною увагою офіційного Києва, при тому, що основні світові потуги намагаються посилити свою присутність у ньому. І пов'язано це не лише з ситуацією в сусідньому з пострадянськими країнами Центральної Азії (ЦА) Афганістані чи джерелами вуглеводневих енергоресурсів Каспію, а й з іншими перспективними проектами: транспортними (Великий Шовковий шлях), енергетичними (гідроенергетика та видобування урану) та багатьма іншими.

2010 рік уже став прорівним у відносинах України з Республікою Казахстан. Президенти обох країн обмінялися візитами (при тому, що загалом вони зустрічались в цьому році вже вісім разів), в ході яких було підписано ряд важливих угод, спрямованих на розвиток двостороннього співробітництва. Зокрема, окрім досягнення найбільш резонансної домовленості про збільшення на 8 млн. тонн обсягів транзиту казахстанської нафти українською територією, було ухвалено такі важливі документи, як Протокол про внесення змін та доповнень до Плану дій Україна – Казахстан на 2010–2011 роки; Меморандум між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Міністерством фінансів Казахстану про співробітництво у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму; План співробітництва в космічній сфері на 2010–2011 роки між Національними космічними агентствами України та Казахстану; Угода про створення сприятливих тарифних умов на перевезення вантажів залізничним транспортом; Угода між Міністерствами освіти та науки України та Казахстану про співробітництво в галузі освіти і науки та інші.

Президенти двох країн також висловили наміри й надалі поглиблювати співробітництво в найрізноманітніших галузях. Дуже важливою для України стала принципова згода Нурсултана Назарбаєва поглиблювати двосторонні відносини в енергетиці. Іншими перспективними галузями українсько-казахстанського співробітництва він назвав взаємодію в галузі «мирного атому», освоєнні космосу за допомогою українських ракетоносіїв та казахстансько-

го космодрому, металургії та машинобудування (особливо сільськогосподарського). Серйозність, а не декларативність цієї заяви підтверджується тим, що ще на початку поточного року Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Казахстан в Україні Амангельди Жумабаєв на сторінках «Зовнішніх справ» (№ 1 за 2010 рік) стверджував: «Одна з важливих галузей, які викликають у нас інтерес – машинобудування. Україна зберегла необхідну промислову базу ще з часів СРСР, і Казахстан зацікавлений у поставках сільгосптехніки, техніки для електростанцій, імпорті вагонів. Водночас

розглядаються можливості створення заводів для складання та обслуговування цієї техніки на території Казахстану».

Окремим рядком у перспективних проектах українсько-казахстанського співробітництва стоїть взаємовигідне використання транзитних потенціалів наших країн. Президент Казахстану запросив Україну до участі в проекті трансконтинентального коридору Китай–Європа та виходу через казахстанську територію в КНР та інші країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону. А Україну в Казахстані розглядають також і як міст у Європу. Так Амангельди Жумабаєв стверджує в тій самій статті: «Вигідне транзитне розташування України відіграє певну роль у реалізації державної програми «Шлях до Європи», відкриває додаткові можливості для просування економічних інтересів Казахстану в європейському регіоні, особливо, з урахуванням поступової інтеграції України в Євросоюз. Україна може стати ефективним майданчиком для виходу на європейські ринки товарів і послуг». Залишається сподіватись, що українські партнери не оминуть увагою, як це траплялося в минулі роки, настільки перспективні для нашої країни ініціативи казахстанської сторони.

На жаль, Україна не може похвалитись таким самим значним поглибленням відносин з іншими країнами Центральноазіатського регіону (ЦАР). Щодо найменших і найбідніших країни регіону – Киргизької Республіки та Республіки Таджикистан – це пов'язано із внутрішньополітичною нестабільністю в них, яка в поточному році сягнула найбільших за останні роки масштабів. Зміна влади та червневі трагічні події в Киргизії та протистояння (аж до збройного) офіційного Душанбе з рядом колишніх лідерів Об'єднаної таджицької опозиції, що розпочалося ще минулого року, не лише мінімізують можливості України розвивати відносини з цими країнами, а й створюють загрози для стабільності всього регіону. Такі перспективні проекти, як поставки українських турбін на таджицькі ГЕС, вочевидь, будуть відкладені. Тим паче, що намір Душанбе добудувати Рогунську ГЕС з її рекордно високою греблею викликає дедалі менше розуміння у світового співтовариства, особливо після торішньої аварії на Саяно-Шушенській ГЕС та повідомлень про активізацію бойовиків у важкодоступних гірських районах Таджикистану.

Травнева зустріч Президента України Віктора Януковича з Президентом Туркменистану Гурбангули Бердимухамедовим ознаменувалася висловлюванням останнього щодо хороших, злагоджених відносин між Україною і Туркменистаном практично в усіх сферах та його сподівань щодо відновлення масштабів торговельно-економічної співпраці, яка останніми роками зазнала певних втрат. Проте Туркменистан, який є стратегічним партнером України, свою зовнішньоекономічну активність останнім часом сконцентрував на диверсифікації шляхів експорту природного газу й досяг важливого успіху – запуску газопроводу в Китай, та активізував переговори щодо Трансафганського газопроводу (до Пакистану та Індії). Але, мабуть, більш важливим для себе він вважає розвиток енергетичних відносин з платоспроможнішими країнами Заходу й приєднання до газопроводу «Набукко», хоча й не говорить про це відкрито, щоб не викликати роздратування керівництва Російської Федерації. Україна ж для нього втратила дуже значну частину інтересу після підписання російсько-туркменських (10 квітня 2003 р.) і українсько-російських (5 січня 2006 р.) договорів, які усунули прямі «газові контакти» Києва та Ашгабата. «Підігріти» інтерес Туркменії до нашої країни в найближчій перспективі, вочевидь, може тільки активізація ЄС на газовому ринку цієї країни, не пов'язана з «Набукко», тобто розширення поставок через російську та українську території або ж поки що ілюзорний проект «Білий потік» (Туркменистан – Каспійське Море – Азербайджан – Грузія – Чорне море – Україна – ЄС).

У даній ситуації, як «позитивний виклик» Україні слід сприймати передусім бажання Туркменистану (як і інших країн ЦАР) підвищити свою конкурентоспроможність і перетворитися з пострадянських «сировинних придатків» на країни з високорозвиненою промисловістю, що передбачатиме зменшення у їх експорті частки продукції з низьким ступенем обробки. Варто зауважити, що Україні буде складно підтримати підйом промислового потенціалу центральноазіатських країн без допомоги західних партнерів (насамперед, як донорів фінансів та нових технологій), які й так само стимулюються до розвитку відносин із країнами ЦАР у зв'язку із загрозою їх переходу під контроль Росії та Китаю. Проте в силах Києва допомогти країнам ЦАР у гуманітарній сфері, в розвитку освіти та науки, без чого їх «модернізаційний прорив» буде, щонайменше, неповним.

У даному аспекті для України доцільним видається запропонувати своїм центральноазіатським партнерам план співробітництва в галузі освіти, наприклад, розвиток зв'язків між вищими навчальними закладами, навчання в Україні за технічними спеціальностями. Можливим є проект інтеграції вищих навчальних закладів України та країн ЦА. Аналогічну співпрацю можна запропонувати й закладам охорони здоров'я. Це можуть бути угоди про надання медичних послуг і лікування, спільні дослідницькі програми, навчання медичного персоналу з країн ЦАР в Україні та допомога в оснащенні клінік. Враховуючи, що Президент Туркменистану за першою освітою – медик, такий проект з високою ймовірністю має непогані шанси на успіх.

Республіка Узбекистан нині переживає черговий підйом розвитку відносин із країнами Заходу, що видно з торішнього повного зняття з неї санкцій ЄС, введених після відмови від міжнародного розслідування анди-

Помічник держсекретаря США з питань Південної та Центральної Азії Роберт Блейк під час торішнього візиту до Узбекистану

Прикордонний річковий катер «Гюрза» виготовлений на «Ленінській кузні», поставки якого профінансовані США для Узбекистану

жанського інциденту 2005 року. До того часу Узбекистан був досить вагомим партнером США й НАТО в рамках антитерористичної операції в Афганістані.

Торішня відмова ЄС від режиму санкцій щодо Узбекистану – закономірний результат політики європейських структур, спрямованої на зближення з одним з лідерів Центральної Азії, багатої енергоресурсами та важливої для боротьби з тероризмом. Зняття санкцій, яке супроводжувалося визнанням певного прогресу РУ в плані забезпечення прав людини, фактично дало зелене світло співробітництву Узбекистану з євросоюзівськими структурами та країнами ЄС у всіх галузях.

Не менш вагомого прориву досягла Республіки Узбекистан й у відносинах зі США. У ході політичних консультацій, які відбулися 17–18 грудня минулого року у Вашингтоні, був розроблений План дій щодо зміцнення двостороннього співробітництва між Узбекистаном і США на 2010 рік (затверджений І. Каримовим 11 січня 2010 року). Одним із пунктів у ньому стоїть проект «Закордонне військове фінансування». А Україна вже має позитивний досвід виготовлення за американський кошт військової техніки для Узбекистану.

Варто зазначити, що в громадській думці країн Центральної Азії домінує наступна теза (очевидно, цілком близька і позиціям керівництва) – країни регіону стануть здатними на економічний прорив тільки долучившись до «високих технологій», серед постачальників яких бачать насамперед ЄС, США, Японію та Південну Корею. Керівництво країн ЦАР (передусім, це стосується економічних лідерів регіону – Казахстану та Узбекистану) також бачить свої території найважливішими транспортними вузлами континенту. Узбекистан, наприклад, для реалізації цієї ідеї побудував у місті Навої надсучасний аеропорт (як складову проекту «Вільної індустріально-економічної зони»). Варто зазначити, що в ряді проектів наступним пунктом цього трансконтинентального коридору на Заході Узбекистан бачить поки що нашу країну, але не міг упродовж останніх років зрозуміти пасивності українських чиновників у цьому й ряді інших перспективних проектів. Тим паче, що Україна могла б стати не лише транспортним, а й «технологічним мостом» для Заходу в країни ЦА завдяки наявним можливостям українських підприємств у плані адаптації західних технологій до потреб пострадянських країн.

Варто ще раз наголосити, що для України важливо не втратити шанс приєднатися до співробітництва Центральноазіатських країн із Заходом. Досвід профінансованих США поставок «Ленінською кузнею» прикордонних річкових катерів «Гюрза» для Узбекистану, призначених для патрулювання Амудар'ї, передовсім, з метою боротьби з наркотрафіком – лише найбільш відомий приклад подібної кооперації, причому не найперспективніший. Адже ряд багатообіцяючих напрямів співробітництва між Україною та країнами ЦАР було заморожено. Наприклад, спільна участь у розробці євроазіатських транспортних коридорів у рамках проектів «Шовкового шляху» (залізничний маршрут Фастів–Волгоград–Бейнеу–Ченгельди, який одержав статус міжнародного транспортного коридору №8, і маршрут Україна–Грузія–Азербайджан–Туркменистан–Узбекистан–Казахстан–Китай). Також не було реалізовано проект роботи українських компаній на нафтогазовому ринку Узбекистану. Адже ще в 2000 році Ташкент пропонував Києву одержати в концесію нафтогазоносні родовища в Узбекистані (і певний час тримав їх «законсервованими» для України).

Як свідчать результати досліджень, проведених упродовж кількох останніх років Центром дослідження проблем громадянського суспільства, поліпшення українсько-російських відносин і перегляд позиції країн Заходу щодо Республіки Узбекистан відкриває перед Україною низку перспектив, які мають сприяти зміцненню не лише українсько-узбецьких зв'язків, а й відносин України з усіма країнами Центральноазіатського регіону.

По-перше, це активізація військово-технічного співробітництва. У жовтні 2000 року в Ташкенті була підписана угода між міністерствами оборони Узбекистану та України про військово-технічне співробітництво. Тоді ж «Укрспецекспорт» уклав з узбецькою стороною ряд контрактів на поставки стрілецької зброї, малої артилерії та боєприпасів для систем залпового вогню. А ще наприкінці 90-х років в Узбекистані були представлені інтереси таких великих українських компаній у сфері виробництва зброї та військової техніки, як «Форт»,

«Топаз» і «Мотор-січ». Усі ці проекти актуальні до тепер. Ташкент неодноразово цікавився придбанням української продукції (наприклад, 30-міліметровими двоствольними автоматичними гарматами, бойовими модулями «Шквал» для комплектації «Гюрзи»). При цьому доцільно враховувати, що Узбекистан цікавлять, передовсім, засоби протиповітряної оборони, оскільки при розпаді СРСР на території республіки залишилася велика кількість складів радянської армії з іншим озброєнням та військовою технікою.

По-друге, співробітництво з країнами Центральної Азії у сфері безпеки, що певним чином випливає з попереднього пункту. Але тут йдеться передусім про просування насамперед проектів так званої «м'якої безпеки», тобто усунення соціально-економічного підґрунтя для екстремізму, тероризму, нелегальної міграції та наркотрафіку.

По-третє, розвиток економічних зв'язків. Узбекистан, як і інші країни Центральної Азії, може стати великим полем для розширення експортного потенціалу українських підприємств найрізноманітнішої спеціалізації, зокрема агропромислових, оскільки внаслідок природних катаклізмів – рекордні морози взимку та аномальна спека влітку – тільки протягом останніх років у країнах ЦАР збільшився дефіцит продуктів харчування і відповідно виросла ціна на них. Очевидно, попитом користуватиметься більшість української продукції цієї галузі, хоча, на думку експертів, найуспішнішим буде експорт цукру та алкогольних виробів як це не парадоксально звучить по відношенню до мусульманських країн (тут слід зазначити, що значну частину населення у цих країнах становлять представники інших віросповідань, серед яких алкогольні бренди, вироблені та розкручені на пострадянському просторі, користуються неабияким попитом). Перспективним також вбачається співробітництво в таких галузях, як переробка плодоовочевої продукції, тваринництво і рослинництво, причому не лише торгівля, а й селекціонування нових сортів, максимально пристосованих для вирощування у кліматичній зоні країн Центральної Азії. Україна має досвід у створенні та вирощуванні таких «племінних» та «елітних» видів, що вже продемонстрували свою перспективність.

Кажучи про перспективи співробітництва в машинобудуванні, представники Узбекистану традиційно ставили на перше місце можливості партнерства у вітроенергетиці, галузі сільськогосподарського машинобудування, автомобільній та авіаційній промисловості. Окремим пунктом стоїть виробництво обладнання для малих та середніх ГЕС, оскільки питання експлуатації водних ресурсів є проблемним для регіону і, як наголошувалось вище, залишається постійним подразником у центральноазіатських внутрішньо-регіональних відносинах (наприклад, узбецько-таджицьких навколо Рогунської ГЕС, яку Ташкент вважає загрозою не лише своєму агропромисловому комплексу, а й національній безпеці в цілому через можливість техногенної аварії чи терористичної атаки). А от у разі успішного просування такого українського устаткування в Республіку Узбекистан, Ташкент, керуючись при цьому й власними інтересами, міг би стати пропагандистом української продукції у сусідніх країнах. При цьому основний акцент Україні слід робити на виробах, які є високотехнологічнішими за центральноазіатські та китайські аналоги, але водночас більш прийнятними для регіональних умов (внаслідок пострадянської технологічної сумісності), ніж західні зразки.

Остання вимога стосується і приладобудування: перспективними для центральноазіатського ринку серед українських товарів цієї групи часто називають газові лічильники, сонячні батареї та енергозберігаючі лампи.

Значні перспективи співпраці існують в текстильній, хімічній, нафтогазовій промисловості та туризмі, реконструкції та вдосконаленні транспортних комунікацій, спільній участі у відновленні економіки Афганістану.

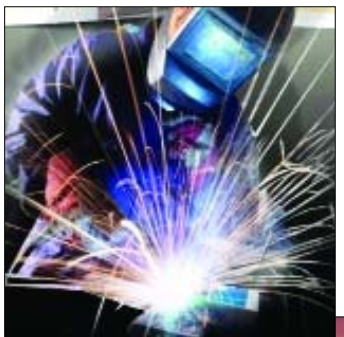
Досягнуті главами держав та урядовцями домовленості в економічній галузі мають швидко впроваджуватися через розширені міжвідомчі консультації, бізнес-форуми та створення СП, у чому центральноазіатські партнери України мають досить велику зацікавленість. Варто ще раз наголосити: неувага попереднього українського керівництва до ініціатив, з якими виходили перспективні партнери Центральноазіатського регіону, призвела до практично повного витіснення України з ЦАР.

Співробітництво України з Іраном в енергетичній галузі в контексті політики провідних країн світу

Сергій НАГОРНИЙ,
старший консультант Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України

Денис НАГОРНИЙ,
журналіст,
м. Дюссельдорф, Німеччина

The article analyses the current state of energy processes in the Near East, development of cooperation between Ukraine and the leading countries with Iran in oil and gas field. On the basis of the analysis substantiates the implication that Iran is remaining for Ukraine as a major partner in the Near East.

Найбільш перспективними напрямами співробітництва між Україною та Іраном є енергетика, нафтопереробка, нафтохімія, транспорт, промисловість і підготовка кадрів. Подальший розвиток українсько-іранських відносин у галузі енергетики та науково-технічного співробітництва відбуватиметься як шляхом реалізації підписаних раніше на міждержавному рівні спільних проектів, так і в напрямі співробітництва на рівні приватних структур.

Договірно-правова база українсько-іранських відносин у цілому забезпечує юридичне підґрунтя для розвитку співробітництва між Україною та Іраном у нафтогазовій сфері. Нині між двома країнами укладено та діють 18 угод, які регулюють економічні відносини між двома країнами. У підписаних документах зафіксовано позицію України по відношенню до Ірану як одного із перспективних економічних партнерів в регіоні Середнього Сходу [5].

Розвиток українсько-іранських відносин в енергетичній галузі координується Міжурядовою українсько-іранською комісією з економічного та торговельного співробітництва, яка довела свою спроможність виступати в ролі головного координатора двостороннього співробітництва в економічній сфері. Характерним прикладом позитивного надбання в двосторонніх відносинах України та Ірану стало виконання Плану заходів згаданої Міжурядової комісії впродовж 2004–2007 рр.

Особливе значення Ірану для України в енергетичній сфері полягає у наступному.

По-перше, за висновками західних експертів, в Ірані зосереджено майже 20% світових покладів енергоносіїв – це 150 млрд. барелей нафти та 130 трильйонів газу [6, С.6–7]. Ці дані засвідчують, що Іран здатний відіграти дедалі більш зростаючу роль у забезпеченні енергетичних потреб ЄС. За вказаними даними Міністерства нафти Ірану, половина покладів вуглеводнів Ірану розташована на материкових і стільки ж на шельфових родовищах Перської затоки. Найбільш багаті родовища нафти та газу були виявлені на півдні Ірану.

По-друге, у питанні транзиту енергоносіїв з Середнього Сходу найбільш амбітним є проект транзиту іранського газу до Європи територією України. Даний проект було визначено пріоритетним ще в постанові ВР України «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності» від 25 жовтня 1991 р. У документі йшлося про підтримку пропозиції Вірменії про будівництво разом із іншими колишніми республіками СРСР трансконтинентального газопроводу «Іран – Європа» через територію України [7]. У середині 90-х років із ініціативи української сторони розпочалися активні переговори щодо будівництва такого газопроводу з Ірану до Західної Європи. При цьому слід нагадати, що у липні 2005 року українська компанія «Нафтогаз України» вже пропонувала уряду Ірану розглянути варіант прокладки газопроводу за маршрутом «Іран–Вірменія–Грузія–Чорне море–Україна–Європа».

По-третє, постачання іранських енергоносіїв визначено в «Енергетичній стратегії України на період до 2030 року» як перспективні джерела імпорту природного газу.

На нашу думку, головна причина не реалізації жодного проекту 1990 років полягала у відсутності відповідної державної політики

Посол Ісламської Республіки Іран Акбар Гасемі, який 26 травня 2010 року вручив вірчі грамоти Президенту України Віктору Януковичу, головне своє завдання бачить у налагодженні більш тісних економічних відносин з Україною

на цьому напрямі, через що не було забезпечено три необхідні умови імпорту нафти з регіону Середнього Сходу: створення належної інфраструктури; політичне рішення щодо забезпечення закупівель нафти; вирішення проблеми купівельної спроможності України.

Перспективи українсько-іранського співробітництва в енергетичній сфері пов'язані певним чином з небезпекою формування негативного міжнародному іміджу України, оскільки Іран розглядається США, ЄС та ООН як порушник глобального режиму нерозповсюдження ядерної зброї, а також як держава, яка підтримує міжнародний тероризм. Однак радикалізм політичних рішень ЄС стримується економічною зацікавленістю європейських країн (Іспанії, Італії, Великої Британії, Німеччини, Франції) розвивати двостороннє співробітництво з Іраном.

Іранські фахівці такі як Мохаммад Нобахт, Хашемі Коземпур та інші зазначають, що сьогодні Іран розглядає варіанти поставки природного газу до європейських країн. При першому варіанті поставки проходитимуть через Туреччину і Чорне море. Можливе також приєднання до газопроводу «Набукко», яким газ із каспійських родовищ і родовищ Ірану та Іраку планується постачати до Центральної Європи.

Реалізація проекту транспортування іранського газу до України та Європи за маршрутом «Вірменія–Грузія–Чорне море» обтяжена низкою несприятливих факторів, серед яких є:

– політичний вплив Росії на Південному Кавказі у зв'язку з незацікавленістю в обхідному шляху поставки природного газу до ЄС;

– складність і висока вартість проекту, викликана необхідністю прокладення труб по дну моря.

Проект транспортування іранського газу до ЄС потребує тривалого процесу переговорів із усіма зацікавленими сторонами, включно з європейськими країнами, Туреччиною, Азербайджаном і Грузією.

Українські експерти звертають увагу на можливість диверсифікації газопостачання України шляхом закупівель зрідженого природного газу з Ірану. Вказаний варіант співробітництва позбавляє від залежності власника газопроводу, однак технологія регазифікації доволі складна й потребує значних інвестицій.

Не менш важливим, але більш реалістичним напрямом реалізації українських інтересів в енергетичній галузі на Середньому Сході є участь українських компаній у нафтогазових проектах країн регіону. У рекомендаціях парламентських слухань «Енергетична стратегія України на період до 2030 року», схвалених Постановою Верховної Ради України від 24 травня 2001 року, йдеться про необхідність активізації зв'язків, зокрема, з Іраном, які передбачають державну підтримку участі українських компаній в енергетичних проектах за кордоном, стимулювання експорту високотехнологічного енергетичного обладнання та устаткування.

Сьогодні Україна має об'єктивні сприятливі умови в енергетичному співробітництві з Іраном. У цьому контексті Україна має забезпечити свою активну роль у пошуку системного порозуміння між США, ЄС та Іраном щодо зняття тих політичних перешкод, які заважають подальшому економічному розвитку взаємовідносин із цією державою.

Серед найбільш вагомих проблем співробітництва України з Іраном в енергетичній галузі зазначимо наступні:

– дуже складну зовнішньополітичну та зовнішньоекономічна ситуацію, що

склалася навколо Ірану у зв'язку з його «ядерною програмою»;

– негативне ставлення керівництва Ірану до підтримки офіційним Києвом ініціатив країн ЄС, які здійснюються нашою державою в рамках інтеграції до європейських та євроатлантичних структур[1];

– за умов світової фінансово-економічної кризи збільшується ризик витіснення значної частки української продукції (хімічної, металургійної, машинобудівної) та знижується конкурентоспроможність України на перспективному іранському ринку;

– низька інтенсивність політичних відносин між Україною та Іраном, яка останнім часом пояснюється, з одного боку, вичікувальною позицією іранських владних структур з огляду на складну соціально-політичну ситуацію в Україні, а з іншого – в Україні також очікують на поліпшення міжнародного становища навколо Ірану, передовсім шляхом нормалізації відносин із провідними країнами Заходу. При цьому Україна виступає за мирні шляхи вирішення «Іранської ядерної програми»;

– на українсько-іранських відносинах зберігається відбиток відмови України від «Бушерського контракту» під тиском Сполучених Штатів. Наша держава відмовилася від участі харківського «Турбоатому» в іранo-російському договорі щодо поставки до Ірану устаткування до атомної електростанції в м. Бушер (Іран), в результаті чого терміни здачі в експлуатацію АЕС «Бушер» відкладалися кілька разів[2].

Інтереси США. У регіональній енергетичній політиці США пріоритет віддається політико-економічним відносинам із країнами, які володіють великими запасами енергоресурсів на Близькому та Середньому Сході. Енергетична складова політики США в Каспійському регіоні передбачає: розширення напрямів і шляхів транспортування енергоносіїв з регіону, використовуючи при цьому нафтогазові проекти «Набукко», «Баку–Тбілісі–Ерзерум» та інші; лобіювання Транскаспійських газо- і нафтопроводів; сприяння доступу країн ЄС до родовищ газу та нафти Каспійського регіону з метою зменшення їх енергетичної залежності від Росії; переорієнтацію економіки та енергоресурсів країн Каспійського регіону на Захід.

Складовою національної енергетичної політики США у період адміністрації Дж. Буша було недопущення домінування Ірану в Близько- і Середньосхідному регіонах. Інструментом реалізації цього завдання було введення жорстких економічних санкцій проти Ірану. Нині президент США Барак Обама намагається розробити більш гнучку політику щодо Ірану. Можливі зміни

Мал.1

у політиці США відкривають більш сприятливі можливості для країн ЄС, а також і для України, у сфері розвитку енергетичної співпраці з Іраном.

Інтереси ЄС. Політика ЄС щодо Ірану визначається нагальною необхідністю пошуків нових джерел енергопостачання. В цьому контексті Європа докладає зусиль задля розвитку співпраці з Іраном як однією з найбільш багатих на енергоресурси держав Каспійського регіону.

Свідченням такої політики є наступні чинники. По-перше, ЄС є найбільшим покупцем іранської нафти впродовж 2008–2009 рр., частка ЄС в експорті становить 30% (мал. 1). По-друге, Євросоюз зміцнює свої позиції в регіоні Перської затоки та Каспійського моря через реалізацію нових геостратегічних проектів (Транскаспійський) для підвищення своєї конкурентоспроможності у боротьбі за енергетичні ресурси регіону.

Останнім часом позиція ЄС щодо іранського питання стала менш жорсткою і передбачає розв'язання ситуації навколо ядерної програми Ірану з подальшим зняттям санкцій.

Експерти Європейського Союзу визнають, що найбільший проект поставки газу до Європи «Набукко» неможливий без іранського газу. Наразі реалізація цього проекту стримується відсутністю достатньої кількості постачальників газу. Іранський газ поки що заблокований запровадженими США санкціями. Панарабський газопровід (країни Близького і Середнього Сходу – ЄС) все ще будується, а Туркменистан віддає перевагу прикаспійському маршруту транспортування додаткових обсягів газу – через Казахстан, Узбекистан і Росію. Певні політичні неузгодженості виникли також у зв'язку з подвійною позицією одного з ключових учасників проекту – Угорщини, яка розвиває співробітництво з «Газпромом» з використанням підземних сховищ газу на своїй території, що розглядались як важливий елемент проекту «Набукко». Укладення угоди між Росією та Болгарією у 2007 р. щодо будівництва газопроводу «Південний потік» через Чорне море має потенціал уповільнити реалізацію проекту «Набукко».

Інтереси Росії. Економічні інтереси Росії збігаються з інтересами Ірану та іншими країнами ОПЕК передусім у позиції підтримання високих світових цін на нафту. У газовій сфері Росії належить перше місце. На нашу думку, в інтересах Росії є налагодження співробітництва з Іраном у нафтогазовій сфері.

Позиція Росії в іранському питанні спрямована на те, щоб не дозволити США переформатувати геостратегічний простір Близького і Середнього Сходу відповідно до своїх стратегічних завдань і, фактично, спрямована на підтримку Ірану як реальної противаги США в регіоні.

Росія та Іран пов'язані спільними проектами у енергетичній, транспортній, військово-технічній сферах. Росія залишилась єдиним масштабним експортером, який відкрито продовжує поставки ядерного палива для іранської АЕС у м. Бушері. Також, Росія прагне утворити з Іраном «газовий ОПЕК». Обидві країни залучають країни-учасниці міжнародного Форуму країн-експортерів газу до переговорного процесу, який триває з 2001 року[3].

Інтереси Китаю. Завдяки своїй агресивній енергетичній стратегії Китай закріплюється на тих ринках, де ще залишаються вільні ресурси, зокрема, Іран та Судан, які не контролюються провідними західними компаніями. При цьому слід враховувати, що Китай застосовує в Ірані тактику, яка передбачає інвестиції не тільки в енергетичну галузь, а й у будівництво доріг, інфраструктуру, військово-технічне співробітництво.

Упродовж 2009 р. Китай досяг нових успіхів у зміцненні своїх позицій на іранському енергетичному ринку через укладання китайськими компаніями багатомільярдних контрактів на розробку іранських нафтових родовищ (Північний Парс вартістю 16 млрд. дол. США та Ядаваран вартістю 2 млрд. дол. США).

Інтереси Японії. Японія займає четверте місце у світі після США, ЄС, Росії і Китаю за обсягами споживання енергетичних ресурсів. Рівень забезпеченості енергоресурсів за рахунок внутрішніх джерел в Японії дуже низький. Майже 85% енергетичних ресурсів, що споживаються в країні, імпортується, у тому числі нафта (99,7%).

Одним із основних завдань енергетичної стратегії Японії є сприяння розширенню доступу національних компаній до великих родовищ інших країн, насамперед Ірану. Майже всі ці компанії отримують фінансову підтримку з боку державної Японської національної нафтової корпорації. Уряд проводить політику, спрямовану на поставку в країну в основному сирої нафти, а не нафтопродуктів. У зв'язку з цим в Японії потужний розвиток одержали нафтохімічна та нафтопереробна промисловість.

Японські компанії прагнуть підсилити свою роль у забезпеченні країни газом шляхом одержання права на участь у видобуванні, переробці та транспортуванні його за рахунок інвестування відповідних проектів. Передусім розглядається співробітництво з Іраном як головним постачальником природного газу. При цьому велике значення мають технологічні розробки Японії в цій галузі, що дає перевагу таким компаніям, як «Імпекс», «Міцубісі», «Токіо інженірінг корпорейшн» та корпорації «Чійода».

Іран зберігає провідне місце у п'ятірці найбільших країн-постачальників сирої нафти до Японії.

Одним із основних інтересів Японії у відносинах з країнами Каспійського регіону є розширення доступу японських компаній до родовищ нафти та газу в Каспійському морі, які поки що до кінця не розподілені між великими міжнародними компаніями.

Інтереси Індії. Останніми роками утворюється новий центр сили – Індія. Політика Індії щодо співробітництва у нафтогазовій сфері з країнами Середнього Сходу полягає не лише в експорті іранського газу нафтопроводом «Іран–Пакистан–Індія», а й у прямій участі у нафтогазових розробках. Індійські нафтові компанії вже ведуть переговори про партнерство з компанією «Нафтіран Інтертрейд Компані».

Індійські компанії мають намір оволодіти 50% акцій одних із найбільших родовищ нафти та газу Ірану таких як Південного Парса та Азадегана.

У 2005 р. індійські нафтогазові компанії уклали договір з Іраном на експорт 5 млн. тонн іранського рідко-

го природного газу на рік. Зазначимо, що в індійській позиції є певні коливання, безсумнівно пов'язані з американсько-іранськими відносинами.

Експерти зазначають, що саме Китай, Японія та Індія у найближчі 5–10 років у регіоні Середнього Сходу випередять ЄС більш ніж утричі за темпами споживання енергетичних ресурсів, а до 2015 р. попит на нафту сягне 800 млн. т проти 240 млн. т Європейського Союзу і матиме стійку тенденцію до зростання. На думку авторів, саме країни Азії визначатимуть інвестиційну політику, а також вибиратимуть найбільш зручні маршрути транспортування нафти, відтягуючи на себе ресурси, на які потенційно може претендувати й Україна.

Іран важливий для України власним економічним потенціалом, перспективами інвестиційного співробітництва та можливостями співпраці в енергетичній галузі.

Тому необхідна глибока наукова розробка іранського напряму енергетичної політики України з урахуванням енергетичного потенціалу Ірану для його входження до єдиного Каспійсько-Чорноморсько-Балтійського енергетичного простору.

Залучення Ірану до реалізації газотранспортних проектів в Чорноморсько–Каспійському регіоні сприяє політична кон'юнктура, а саме певне дистанціювання Ірану від Росії через підтримку останньої антиіранської резолюції 1803 Ради Безпеки ООН. Саме тому, сьогодні Іран фактично підтримує ідею будь-якої альтернативної російським варіантам доставки природного газу з Каспію в Україну й далі в інші європейські країни.

Розвиток належної співпраці з Іраном в енергетичній сфері, попри об'єктивну зацікавленість обох країн, сьогодні стримується режимом міжнародних санкцій на основі рішень Ради Безпеки ООН унаслідок наявної в Ірані ядерної програми. Президент США Б. Обама намагається розробити нові концептуальні підходи до іранської проблеми, що призведе до більш сприятливих умов для розвитку енергетичного співробітництва з Іраном як ЄС, так і України.

Оптимальним вирішенням даної проблеми може стати залучення України до широких енергетичних проектів європейського масштабу за участю Ірану, гарантом здійснення яких будуть кілька впливових європейських країн – традиційних стратегічних партнерів США.

Проект газопроводу «Набукко» слід розглядати не як альтернативний, а як органічно поєднаний з Євразійським нафтотранспортним коридором. Уряду України важливо розглядати газопровід «Набукко» як додатковий маршрут поставки енергоносіїв до Європи[4]. Найвірогідніший шлях поставки іранських енергоносіїв до ЄС – це приєднання Ірану до проекту «Набукко».

Цей проект може бути успішним тільки при синергії дій України, ЄС і країн Каспійського басейну, а також підтримці США. У цьому контексті Україна могла б залучитись до посередницьких зусиль, спрямованих на нормалізацію відносин між США, ЄС та Іраном; у рамках співробітництва України з ЄС у сфері формування єдиної європейської енергетичної безпеки, здійснити кроки до об'єднання своїх зусиль із метою підключення Ірану до міжнародних енергетичних проектів, які ініціюються Європейським Союзом.

Використовуючи власний досвід, Україна, яка під тиском великих держав позбавилася третього у світі за розмірами ядерного потенціалу, могла б продемонструвати міжнародній спільноті свою активну дипломатичну позицію, а також налагодити більш конструктивний діалог з Іраном, що сприяло б подальшому розвитку економічної співпраці з ним.

Список використаних джерел

1. Меморандум між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Іран про торговельно-економічне співробітництво на 2003–2007 рр. Режим доступу http:// www.ua-zakon.com/time2003 /period 19.htm

2. International Energy Agency (World Energy Outlook 2009), BP (Statistic Review of World Energy, June, 2008 /2009) Режим доступу http: //www.bp.com/bodycopyarticle.do?categoryId=1&content1d=7052055

3. Постанова Верховної Ради України «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності» від 25.10.1991 р. Режим доступу http://www. zakon. rada.gov. ua/

[1] *Україна приєдналася до виконання пункту 19 резолюцій 1737 (2006), пункту 8 резолюції 1747 (2007) та пункту 13 резолюції 1803 (2008) Ради безпеки по Ісламській Республіки Іран Резолюція 1803 підтверджує раніше ухвалені санкції щодо транзитних і торговельних операцій з Іраном і закликає Тегеран виконувати свої зобов'язання щодо нерозповсюдження ядерної програми. Вказані дії України розцінюються іранською стороною як такі, що суперечать духу та принципам взаємовигідного співробітництва між нашими країнами [4].*

[2] *22 вересня 2009 р. за повідомленням інформагентства «ІРНА», віце-президент Ірану, голова Організації з атомної енергії А.А. Салєх заявив, що АЕС «Бушер» готова на 96% (майже все устаткування станції встановлене) і незабаром розпочнеться тестування цієї станції*

[3] *Нині постійними членами Форуму вважаються 13 країн (Алжир, Болівія, Венесуела, Екваторіальна Гвінея, Єгипет, Іран, Катар, Лівія, Нігерія, Росія, Тринідад і Тобаго, Норвегія і Казахстан (у статусі спостерігача).*

[4] *Проект сприятиме суттєвому збільшенню надходження інвестицій у сферу видобування газу в Каспійському регіоні і забезпечить гарантії стабільних поставок газу європейським споживачам.*

Афганська проблема в сучасних міжнародних відносинах

Ігор ГОРОБЕЦЬ,
кандидат історичних наук,
доцент Дипломатичної академії України при МЗС України

Андрій МАРТИНОВ,
доктор історичних наук,
провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України

Після завершення «холодної війни» афганське питання залишається у центрі світової політики. Розташований у серці Центральної Азії Афганістан, попри бідність свого населення, виявляється багатим на корисні копалини та має стратегічно важливе геополітичне становище. Це обумовлює зацікавленість у вирішенні афганської проблеми на свою користь більшості великих держав і міжнародних організацій. Складна та суперечлива взаємодія між ООН, НАТО, Євросоюзом, Шанхайською організацією співробітництва визначає стан та перспективи афганської проблеми у контексті розвитку сучасної системи міжнародних відносин. Фактично Афганістан перетворився на поле конкуренції між ідеалістичними уявленнями про можливість привнесення у традиційне ісламське суспільство норм та цінностей модерної західної демократії та прагматичними принципами «Realpolitik». Причому дедалі частіше домінантними стають розрахунки саме реальної політики.

Внутрішньополітична ситуація в Афганістані залишається напруженою та невизначеною. 18 вересня 2010 року в країні відбулися парламентські вибори. Вони стали черговим випробуванням для Президента країни Хаміда Карзая та командувача військовим контингентом НАТО американського генерала Девіда Петреуса. Адже ще президентські вибори 2009 року в Афганістані переконливо довели, як важко виборчі процедури «накладаються» на місцеву дійсність. Причому проблеми виникають не лише з організацією виборчого процесу, а й з традиційними «хворобами», такими як корупція, поширення неправдивої пропаганди, звинувачення організаторів виборів у нечесній грі. У цьому «джентльменському» наборі не стали винятком й нинішні вибори.

На думку Вашингтона, вони мали довести життєздатність створеної у Афганістані після початку антитерористичної операції восени 2001 року політичної системи та її спроможність вирішувати наявні проблеми. Президент Хамід Карзай зацікавлений у збільшенні представництва своїх прибічників у парламенті країни як у способі узаконення своєї влади. Протилежні прагнення властиві нелегальній афганській опозиції – талібам. Попри недопущення до виборчих процедур вони зробили все, аби переконливо показати непридатність західних виборчих моделей до афганської дійсності. Інструментом цього стало систематичне насилля. На фініші виборчої кампанії в країні відбулися гучні акції протесту проти спалення Корану в США. Талібан поширив інформацію, що правляча еліта країни перебуває на утриманні Центрального розвідувального управління.

Натомість афганських журналістів закликали пропагувати активність на виборах, особливо серед жінок. Для останніх були створені спеціальні виборчі дільниці. Але вже у день голосування насилля в багатьох регіонах Афганістану досягло максимуму. Після

Афганці моляться біля мечеті Blue Mosque за день до парламентських виборів в Мазарі-Шариф
(Majid Saeedi / Getty Images)

17 вересня працівники мали в своєму розпорядженні всього п'ять вислюків, тому їм довелося три години пішки діставатися до селища Raydara, щоб привезти туди бюлетені
(Paula Bronstein / Getty Images)

Спостерігачі роблять замітки на виборчій дільниці в Кабулі. (Patrick Baz / AFP - Getty Images)

Літня жінка показує, що голосувала відбитками пальців. (Paula Bronstein / Getty Images)

голосування на владу чекало не менш серйозне випробування – підрахунок голосів. Внаслідок організованих терактів чимало виборчих скриньок просто неможливо було доставити до центральної виборчої комісії. Це знову дало підстави ставити під сумнів законність влади президента Хаміда Карзая, адже його вплив фактично не поширюється за межі урядового кварталу в Кабулі.

Вибори також не вирішили ключових проблем, які залишаються актуальними для контингенту НАТО в Афганістані. Головна з цих проблем – відсутність авторитетної афганської влади, здатної перебирати відповідальність за безпеку на себе. Мільярдні кошти, витрачені на формування афганської армії, поки що себе не виправдали. У день виборів таліби переконливо довели, що їхня тактика партизанської війни з несподіваними ударами по найуразливішим місцям є ефективною. Такий стан речей посилює протиріччя в НАТО. Виведення нідерландського підрозділу може стати лише першою ластівкою.

Водночас поле маневру Хаміда Карзая у питанні налагодження мирного діалогу з талібами обмежене військово-політичним домінуванням НАТО. Таліби не бачать у Карзаї самостійного політика, здатного відповідати за власні рішення. Крім того, талібан не є зразком централізованої організації. Така децентралізація робить його партизанську тактику невразливою для дій армії НАТО, але ускладнює вироблення єдиної політичної позиції.

Політика НАТО, спрямована на виявлення «поміркованих» талібів і на організацію з ними переговорного процесу, також зазнала краху через те, що талібан, швидше, поділяється на кланово-племінні угруповання, ніж на ідеологічні «секти». Ідеологічно позиція всіх талібів консолідована. Вони наполегливо радять контингенту НАТО якомога швидше залишити країну. Утім, трагедія для НАТО полягає в тому, що такий відхід за всього бажання буде неможливо представити у інформаційному просторі як чергову перемогу над світовим тероризмом. НАТО вимушено зробило на Афганістан ставку, яку воно не може програти. Але й виграти у традиційному розумінні в цій ситуації також неможливо. Здається, президент США Барак Обама це усвідомив, але до завершення виведення військ із Афганістану ще дуже далеко. До того часу треба вирішити питання, що робити з країною після завершення місії НАТО. Адже повернення до влади у Кабулі талібів, які вже відзначилися у гіршому сенсі під час свого першого пришестя у 1996–2001 роках, не лише не влаштовує більше третини афганців, які голосують на виборах, а й близьких сусідів Афганістану та всі великі держави. За цих обставин вибори лише загострили ці стратегічні питання, але вони не могли дати й не дали на них відповіді.

Пораненому в день виборів під час ракетного обстрілу в провінції Кунар афганському хлопчику надають медичну допомогу в госпіталі в Джалалабаді. Під час серії атак у день парламентських виборів в Афганістані загинуло не менше 10 чоловік (Parwiz / Reuters)

Солдат Бундесверу контролює вулиці Кундузу в дні парламентських виборів 18 вересня 2010 р.

Північноатлантичний альянс демонструє політичну рішучість завершити військову частину операції перемогою. Водночас Президент США Барак Обама, пов'язавши іракську та афганську операції, наголосив на пріоритетності саме афганської операції. Для цього є чимало причин. Головні з них стосуються становища в регіоні загалом (іранський фактор, терористична активність у Пакистані, нестабільність у Киргизстані тощо). Крім того, на кону в Афганістані, на відміну від Іраку, стоїть не просто репутація НАТО, а його майбутнє. Сполучені Штати, реалізуючи афганську операцію, намагаються забезпечити прийняття (у листопаді 2010 р.) нової редакції стратегії НАТО. Йдеться про наділення альянсу глобальними функціями в галузі міжнародної безпеки.

Розуміння сучасної ситуація в Афганістані залежить від чіткого усвідомлення історичних аспектів розвитку подій. З геополітичної точки зору, як це визнається всіма класиками геополітичної думки, Афганістан є своєрідним комунікаційним центром Євразії. Тут перетинаються різні економічні, політичні, військові, культурні та інші інтереси фактично всіх світових держав.

Слід зазначити, що сучасна ситуація має коріння як у далекій історії, так і в нещодавніх подіях. Визначальний вплив на афганську політику має історія цієї країни. Вона в свою чергу визначається географічними особливостями Афганістану. Переважно гориста територія, долини в якій відокремлені одна від одної перевалами, втрата контролю над якими позбавляє комунікацій, спричинила до того, що до XIX століття європейські військові потуги не мали серйозного впливу на Афганістан. Але це не означає, що різні племена Афганістану не з'ясовували військовими засобами відносини між собою. Вся історія Афганістану є історією міжплемінних війн за сфери впливу та гегемонію у країні. Це визначило специфічний менталітет, зокрема, пуштунів, які традиційно претендують на лідерство.

Тривалі війни визначили специфіку афганської економіки. Фактично за виробничим потенціалом країна залишилася на середньовічному рівні. Спроби СРСР у 1979–1989 рр. «індустріалізувати» Афганістан успіху не мали. Країна є аграрною, причому спеціалізується на виробництві наркотичної сировини. Це забезпечує самофінансування різноманітних «польових командирів» та ускладнює пошук внутрішньополітичного мирного врегулювання.

Особливо на «індустріальну» основу виробництво наркотиків було поставлено під час «джихаду» проти Радянського Союзу. Підтримка США одіозних фігур на кшталт Г.Хекматіара, навіть Усами Бін Ладена (у 1980 роках), які були героями опору радянським військам, спровокувала консервацію радикального ісламістського менталітету в Афганістані. Ця хвороба поширилася й на Пакистан. Ісламабад домагався визнання «лінії Дюранда», яка розмежувала споріднені пуштунські племена. Всі кабульські режими, починаючи з короля Захір Шаха і до уряду Наджибулли, не визнавали справедливість цього кордону, який склався внаслідок британської колоніальної політики.

Пакистанські спецслужби почали підтримувати афганські ісламістські угруповання ще з 1960 років, задовго до введення радянських військ. У підсумку ісламістська проблема стала викликом для політичної стабільності сучасного Пакистану. Вона навіть загострилася після набуття Пакистаном у травні 1998 року ядерної зброї. Внаслідок цього афганська проблема набула не просто регіонального характеру, а стала спроможною негативно впливати на глобальну безпеку. Тому реакція США після терактів 11 вересня 2001 р. була цілком прогнозованою. Правильними видавалися й перші військові кроки в Афганістані, коли восени 2001 р. руками коаліції етнічних меншин т.зв. «Північного альянсу» таліби були вибиті з Кабула. Але вони знайшли притулок у зоні вільних пуштунських племен. Це ще більше ускладнило зміст антитерористичної операції в Афганістані.

Члени команди медиків «Dustoff» 101-ї бойової бригади авіації оперативної групи «Тінь» допомагають афганському та американському солдатам, які отримали поранення в результаті вибуху придорожньої бомби у день виборів, дійти до санітарного вертольоту в Кандагарі (Erik De Castro / Reuters)

Незабаром НАТО було залучено до військової складової операції, що стало додатковим тягарем для альянсу. Ніколи операція не була популярною у громадській думці країн євроатлантичного регіону, тим паче, такою вона не стала після початку світової економічної кризи та скорочень бюджетних видатків. Утім, досі всі 28 країн-членів НАТО були її учасниками, поки влітку 2010 року свій контингент вивели Нідерланди. Приводом для такого рішення голландців стала заява Генерального секретаря НАТО Андерс Фог-Расмусена, що часового обмеження на проведення операції альянс не має.

Утім, США та НАТО з послідовністю, яка варта кращого застосування, повторюють радянські помилки в Афганістані. «Дешевше» було б утримувати в Кабулі «політично вірний режим», воювати проти одних варварів руками інших варварів, але наразі ця тактика виглядає малоймовірною. Але основною проблемою є відсутність критеріїв того, що вважати «перемогою» в Афганістані. Зрозуміло, що військово-технічний потенціал НАТО унеможливлює поразку на полі бою від талібів. Проте ресурси НАТО не розраховані на постійні антипартизанські зусилля. Таким чином війну в Афганістані неможливо ані виграти, ані програти. Виходячи з політичних мотивів, її можна вести «вічно», принаймні до останнього афганця. Якщо, звичайно, ступінь внутрішньополітичного невдоволення війною, як це було для США у В'єтнамі, та й для СРСР у Афганістані, передусім у європейських країнах НАТО не зростатиме. Тоді демократичні уряди будуть вимушені коригувати терміни присутності в Афганістані.

Реально критичною межею можна вважати період

2012–2013 рр., коли у листопаді 2012 у США відбудуться президентські вибори й завершиться у 2013 р. термін дії військових підрозділів, зокрема, поліції країн Євросоюзу на території Афганістану. Виведення військ у 2011 р., до завершення формування афганської урядової армії видається малоймовірним. Як з'ясувалося, афганські правоохоронці не мають належного рівня фізичної підготовки й початкової освіти. Тому передача основних повноважень від міжнародного контингенту афганцям можлива лише за достатньої наявності ресурсів і лише в окремих «спокійних» районах.

Спроби перекласти більшу відповідальність за афганські справи на ООН є малоймовірною з огляду на залучення значних ресурсів Об'єднаних Націй на допомогу Пакистану. Також більше до пакистанських проблем ангажований Європейський Союз. Причому політичний режим, що існує в Ісламабаді, створює для Заходу не менше проблем, аніж непевна влада Хаміда Карзая в Афганістані. Оголошення Сполученими Штатами пакистанських прибічників талібів терористами не зменшило рівня релігійного насилля в країні. У тривалому протистоянні між пакистанськими військовими та ісламістами склалася патова ситуація. Але це не заважає колишньому пакистанському президенту Первезу Мушаррафу, який вже два роки перебуває у лондонській еміграції, казати про можливість повернення у пакистанську політику. Нестабільність у Пакистані позбавляє сили НАТО в Афганістані надійного тилу.

Крім того, зона напруги, завдяки зусиллям пакистанських ісламістів, стрімко поширюється на індійську частину штату Кашмір. Восени 2010 року там також відбувалися серйозні заворушення. Зрозуміло, що осторонь від цих проблем не може стояти й Китай. Насамперед з огляду на недавні проблеми із уйгурськими ісламістами в автономній китайській провінції Сінцзян.

Об'єктивно китайські та індійській інтереси щодо обмеження впливу радикального ісламу зміцнюють взаємодію з цього питання Китаю, Індії та Росії. Одним із форматів такого діалогу стає діяльність Шанхайської організації співробітництва (ШОС). Однак можливе подальше зміцнення ШОС не відповідає геостратегічним інтересам США, які не зацікавлені у кінцевому оформленні потужного російсько–індійсько–китайського євразійського геополітичного союзу. Присутність військ НАТО в Афганістані уповільнює процес консолідації євразійського полюсу сили.

Водночас ані Росія, яка не має надійного кордону з країнами Центральної Азії та є країною, якою йде наркотрафік до Європи, ані Китай, який має змогу вичавлювати до Афганістану найбільш радикальних лідерів уйгурів, ані Індія, яка прямо пов'язує дестабілізацію Пакистану внаслідок посилення впливу талібів із загостренням становища у Кашмірі, не зацікавлені у швидкому провалі операції НАТО на території Афганістану. Адже в такому разі буде дестабілізовано не лише регіон Центральної Азії та Перської затоки, а й Індостан та Сінцзян.

Зрозуміло, що у цьому геополітично важливому регіоні ісламський фактор залишається важливим інструментом обґрунтування політичних інтересів. Тому стратегічна перспектива вирішення афганської проблеми залежатиме не лише від систематичних зусиль США й НАТО, а й від тенденцій, які відбуваються у суспільній свідомості мусульман. Спроби «модернізувати» іслам, свідченням чого є спроби французьких законодавців унормувати носіння жіночих ісламських символів на кшталт хіджабу, наштовхуються на серйозний опір. Водночас між «європейським ісламом», представленим мусульманами емігрантами у більшості країн Європейського Союзу, та умовно кажучи «азійським ісламом» поглиблюється ціннісна прірва. Критично важливою у сенсі модернізації ісламу та його прилаштування до умов соціокультурних цінностей, нав'язаних добою глобалізації, можна вважати ситуацію в Туреччині. Якщо турецький уряд Реджепа Ердогана зможе наблизити країну до Європи, а важливою запорукою цього є швидке перетворення Туреччини на регулятора потоків нафти та газу до країн ЄС (нафтопровід Баку–Тбілісі–Джейхан і перспектива газопроводу «Набукко»), загальна ситуація в ісламському світі може змінитися на користь прибічників політичної та соціокультурної Реформації в ісламі. Однак ця перспектива є не безумовною. Й на афганському полюсі, навпаки, наразі позиції ісламських традиціоналістів виглядають більш переконливо.

Жінки-наглядачі дивляться, як представники виборчої комісії підраховують голоси на виборчій дільниці в Кабулі. Представник ООН Staffan de Mistura вважає, що на явку виборців міг вплинути низький рівень безпеки (Patrick Baz / AFP - Getty Images)

Інформаційний ресурс України – використати самим чи віддати іншим?

Олександр СОСНІН, доктор політичних наук, професор

Розмірковуючи про нове століття, ми найчастіше кажемо про перехід людства до постіндустріального або інформаційного суспільства, для його характеристики використовується також і термін «суспільство знань», чим підкреслюється, що йдеться про новий щабель нашого суспільно-економічного розвитку, в якому знання та інформаційні комунікаційні технології (ІКТ) стрімко змінюють характер організації всіх процесів і процедур життя. Слід визнати, що останні, власно кажучи, дестабілізували традиційну систему роботи з інформацією, а Інтернет взагалі створив принципово нові економічні, технологічні та правові проблеми в цій сфері. Зокрема, сьогодні правовий захист у сфері авторських прав часто не встигає за прискоренням інноваційних процесів і входить у суперечність із інтересами як творців нових продуктів (несанкціоноване копіювання), так і споживачів (використання фальшивих брендів і т.п.). Можна сказати, що й інноваційний розвиток, який пов'язаний саме з процесами інтенсивного впровадження знань в економіку, суттєво ускладнив процес взаємопроникнення економіки та права.

Ми наполегливо наголошуємо, що ІКТ упродовж останніх двадцяти років впевнено охоплюють наше виробництво, розвиток промислових технологій, науку, освіту, торгівлю, культуру, політичні і державні інститути. Зрозуміло, що у нас тут, як і всюди, є позитивні й негативні тенденції та явища. Зокрема, глобалізація систем поширення інформації привела навіть до того, що для характеристики певних її видів, а також культури почали застосовувати прикметник «масова» або така, яка потрапляє в центр нашої уваги тенденційно підібраною: новини та музика, реклама нових харчових або медичних продуктів, розваг та відпочинку тощо. Зрозуміло, що це, головним чином, послуги та продукти транснаціональних корпорацій (ТНК), а тому окремі держави, де розташовані їх штаб-квартири, домінують й в сфері формування суспільної думки, свідомості, нав'язують свої цінності, спосіб життя, стереотипи поведінки. Саме тому глобалізація, яку ми спостерігаємо, є виключно новим явищем, яке не має прямих історичних аналогів. Як процес, вона, безумовно, направляється інтегрованим капіталом і світовими банківськими структурами та транснаціональними корпораціями, діяльність яких сьогодні значною мірою контролює уряд США. Як наслідок, сьогодні в комунікаціях переважає англійська мова, що визначає й домінування в світі англомовної культури. Вперше в історії вони сконцентрували основні світові фінансово-економічні джерела й політичні важелі в своїх руках, і це дозволяє їм активно розповсюджувати в загальносвітових масштабах не тільки продукцію своїх фірм, а, головним чином, стандарти науки, освіти, поведінки, культури взагалі, за допомогою яких вони лібералізують умови життя та економіку країн «третього світу». Їх інформаційна могутність і досвід володіння кадровим ресурсом при впровадженні новітніх, поперше, інформаційних, технологій доведена і дозволяє їм впевнено реалізувати довгострокові науково-технічні, соціально-економічні й політичні програми в глобальному вимірі. Як наслідок, у сучасному світі виникла інформаційна та кадрова нерівність. Вона вражає і повторює всі лінії розколу, що склалися в суспільстві індустріальному, і практично не ліквідує притаманну йому несправедливість. Інформаційно бідні сьогодні це ті самі країни та люди, які в індустріальному та постіндустріальному суспільстві відносилися до найбідніших прошарків.

Саме вони були й залишаються найбільш уразливими в соціальних аспектах: мали гірші умови доступу до освіти, охорони здоров'я, культури.

На новому етапі розвитку сполучаються дві протилежні тенденції. З одного боку, глобалізація ринку приводить до уніфікації технологій, в тому числі засобів масової інформації. Сьогодні загальнозначущі події стають об'єктом підвищеної уваги, активно пропонуються і навіть просто нахабно нав'язуються великим масам людей, оскільки основна їх частина завжди була пасивними споживачами.

З іншого боку, існує і протилежна тенденція — інформаційні послуги диверсифікуються за регіональними або змістовними ознаками. Кожен день створює для людей нові можливості, автоматизуючи індивідуалізацію інформаційних потреб і послуг. Сьогодні частка інтерактивних послуг значно зросла, що приводить і до поступової переорієнтації споживчої культури з пасивної на активну форму. Інтерактивність нових засобів масової комунікації, насамперед глобальних комп'ютерних мереж, припускає пошук інформації на свій смак. У масового споживача вперше за всю історію засобів масової інформації з'являється можливість самостійно формувати набір ділової та розважальної інформації, самому визначати, що й коли слухати й дивитися. Це не означає повної незалежності, але монополія на інформацію розбивається достотною кількістю її джерел, і, як наслідок, споживчий ринок в ін-

формаційній сфері перестає бути масовим, стає більш фрагментарним. За таких умов невеликі національні чи інші співтовариства отримують можливість зберігати мову, формувати почуття духовної єдності, розвивати свою культуру. Водночас, впливаючи на молоде покоління, яке більш сприйнятливе до всього нового, і, таким чином, підпадає під вплив «загальнолюдських цінностей», провідні країни світу формують майбутнє. Не випадково часто йдеться про сталий розвиток, який можна розуміти як встановлення та дотримання балансу інтересів між розвиненими країнами та тими, що розвиваються.

Проблеми, пов'язані із активним впровадженням сучасних ІКТ і переходом людства на новий щабель соціального розвитку, обумовлюють виникнення надзвичайно актуальної та складної проблеми дослідження природи й сутності поняття «інформаційний ресурс», його впливу на людину та суспільство, дослідження процесів впровадження в соціальну діяльність суспільства інформаційних технологій і пов'язаних з ними політико-правових і економічних процесів. Зокрема, відслідковуючи як вибудовується глобальна єдність світу й, одночасно, цивілізаційне протистояння народів світу, можна сказати, що інформаційні ресурси накопичувалися у світі нерівномірно, і можна припустити, що ми перебуваємо тільки на порозі усвідомлення цінності того, чим володіємо, принаймні на державному рівні. А тому у зв'язку зі змінами сучасних поглядів на роль інформації та обумовлених її життєвим циклом, процесами формування основ інформаційного суспільства, впливом науково-технічного прогресу на масштаб мислення фахівців і вчених, особливо в сфері гуманітарних наук, ми маємо відносити сьогодні до ключових питань науки й практики повне визначення таких понять, як «інформаційний ресурс», з особливою гостротою поставити це питання як потребу, що виникла, у нових фундаментальних змінах у розумінні права та соціального управління інформацією, тому що інформаційні війни різного масштабу й різної інтенсивності вже ведуться проти нас саме заради перемоги за право володіти та управляти інформаційними ресурсами й технологіями їхнього ефективного використання. Саме тому поруч із технологічними питаннями інформатизації суспільства — входження в розгалужену мережу глобальних інформаційно-комунікаційних систем і мереж, нам необхідно розбудовувати проблематику інформаційної безпеки й вирішувати практичні завдання її забезпечення.

Із середини 90-х років минулого століття ми потрапили під доволі сильний вплив провідних країн світу, а роль матеріальних активів у ці роки поступово знижувалась і одночасно зростала вагомість нематеріальних, до яких відносяться насамперед наукові знання й інформація в складній комбінації із системою освіти та професійної підготовки фахівців і управлінців і сферою формування правової свідомості громадян.

Остання на сьогодні має надзвичайно важливе значення, оскільки створення знань, інформації, їх збирання, обробка, нагромадження, збереження, пошук, поширення та надання споживачеві, створення й використання інформаційних технологій і засобів їх забезпечення, захист інформації й прав суб'єктів, які беруть участь в інформаційних процесах, не можуть відбуватися без участі держави, отже, постійного примусу до виконання визначених норм і стандартів поведінки. За таких обставин теоретичне обґрунтування правової свідомості громадян щодо інформації є об'єктивною потребою та необхідною умовою подальшого прогресивного розвитку держави та суспільства. Наприклад, правосвідомість як умонастрій, усвідомлене ставлення до елементів інформаційного права, є тим благодатним середовищем, що формує інтерес до наукових знань, з одного боку, і до законодавства – з іншого. Правосвідомість характеризує ступінь взаємодії суспільства, суспільної думки, державної політики й потреб держави в процесі формування правової ідеології еліти суспільства, яка, по-перше, має активно впливати на формування нормативної основи права інформаційного суспільства. Понад те, саме науково обґрунтований підхід до управління соціально-економічними процесами в інформаційній сфері, що розвивається, вимагає того, щоб розглядали ці проблеми під кутом формування нового міжгалузевого наукового напряму юридичної науки – зі своїм змістом і структурою.

Загальновідомо, що поняття «національний інтерес» увійшло в науковий обіг у 1935 р., коли було включене в Оксфордську енциклопедію соціальних наук, і, що на досягнутому рівні розвитку теорії національної безпеки, вона ґрунтується на трьох базових елементах: інтереси – загроза – захист. Саме ця тріада має бути досліджена політологами за умов, коли інформація дедалі більше набуває властивостей споживчого товару, а найважливішою характеристикою сучасної економіки стають процеси її перетворення як нематеріального ресурсу на ресурс

економічний і політичний, у ресурс, який значною мірою визначає матеріальний добробут суспільства, і його окремих громадян, основні сектори економіки виявляються тісно пов'язаними з сектором ІКТ, а управління та споживання переміщується в інтерактивне середовище – електронний уряд, електронна демократія, електронна торгівля тощо стають новими формами взаємодії громадян і влади.

Безумовно, це викликає реакцію, а часто й занепокоєння з боку держави, а тому всюди дедалі частіше статус державних та інших інформаційних ресурсів оцінюється як стратегічний, а їх безпека стає якнайважливішою складовою національної безпеки будь-якої країни. Все більш помітною стає тенденція зсуву в інформаційну сферу таких понять, як національні інтереси, боротьба з тероризмом, протиборство та інших типових для силової боротьби категорій і понять сучасного світу.

Водночас, треба визнати, що в теоретичній конструкції «інформаційне суспільство» або навіть «суспільство знань» досить багато невирішеного. Наприклад, його існування без відомих на сьогодні джерел енергії просто неможливе, оскільки інформація самостійно, як основний ресурс розвитку суспільства, не може забезпечити його життєдіяльність.

Безумовно, інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій значно розширив творчі можливості особистості та суспільства, суттєво змінив умови роботи людей, розширив їх світогляд на проблеми національної безпеки в контексті набуття свободи творчої роботи для окремої людини, підвищення конкурентної боротьби в усіх сферах людської діяльності в глобальному світі. Упродовж століть людством формувалася основна субстанція економічного та духовного життя сьогодення. Ставлення до знань, інформаційних ресурсів освічених людей з боку влади завжди персоніфікувало стан технологічного укладу життя суспільства. (Їх за всю історію свого розвитку людиною пережито, принаймні чотири: революцію матеріалів (кілька тисяч років тому), коли люди навчилися обробляти камені, інші предмети навколишнього світу, й почали створювати примітивні інструменти; промислову революцію (приблизно 300 років тому), пов'язану з початком масового використання механізмів; енергетичну революцію (початок XX сторіччя); інформаційну революцію (почалася в останній третині XX сторіччя й триває до нинішнього часу).

Оглядаючи контури інформаційної політики України на тлі процесів глобалізації, ми бачимо, що сьогодні наша нація перебуває в небезпеці. Їй доводиться приносити в жертву потреби свого матеріального та духовного існування, а саме в них акумулюється ставлення до всієї сукупності суспільно-політичних інститутів, матеріальних і духовних цінностей держави. Економічна криза з новою силою висвітлила хронічне відставання України від розвинених країн щодо впровадження інформаційних технологій і систем зв'язку в виробничу сферу, сферу науки, державного управління та систем забезпечення життєдіяльності громадян. Хто з нас вірить, що загальнодержавні системи податкової служби, пенсійного фонду та інші працюють так, як цього вимагає уявлення про громадянське суспільство? Саме тому, на наш погляд, настав час, коли нашому законодавцю слід сьогодні звернутися до проблем інформаційної сфери й розглядати її розвиток через поняття «інформаційний ресурс» як інтегровану сукупність знань, інформаційних технологій та, власне, самої людини.

Настав час оглянути комплексно спектр проблем, щоб в Україні з'явився виважений і продискутований план дій із урахуванням новітніх тенденцій розвитку освіти, науки та промисловості щодо інформатизації країни і відповідна державна політика щодо використання національного інформаційного ресурсу. Це треба зробити заради забезпечення: конституційних прав і свобод людини та громадянина в сфері одержання інформації; інформаційного забезпечення державної політики України; розвитку сучасних інформаційних технологій і вітчизняної індустрії інформації. Її розвиток вимагає інституалізації, підпорядкування певним законам захисту національного інформаційного простору, національних інформаційних ресурсів, систем їхнього формування, поширення та використання всієї інформаційної інфраструктури заради реалізації прав громадян, суспільства і державних установ держави на інформацію. І, що головне, нові умови цивілізаційного розвитку обумовлюють обов'язкову присутність в структурі поняття «інформаційна безпека» щодо інтересів особи, суспільства і власно держави. Інтереси особи можна описати вимогами забезпечення прав на отримання інформації, прав на захист інформації про особу та інтелектуальної власності. Права і свободи людини і громадянина, які пов'язані з обігом інформації, визначені Конституцією України і можуть бути обмежені законом тільки «у тій мірі, у якій це необхідно в цілях захисту основ конституційного устрою, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави» (ст. 64). Інтереси суспільства – це, передусім, створення досконалого інформаційного середовища та забезпечення вимог до державної політики в інформаційній сфері. Державні інтереси тут полягають, по-перше, в правовому й організаційному забезпеченні безпеки для державних інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційної системи. Нові законодавчі та директивні документи мають сполучати завдання як економічного, так і соціального розвитку України. І тут нам слід визнати, що в Україні, як і в інших пострадянських країнах може не вистачити досвіду та фахівців. На жаль, за час набуття незалежності ми втратили ціле покоління вчених. Не є таємницею, що сьогодні молодь навчають і передають свій досвід не батьки, а діди.

На жаль, процеси побудови теоретичних моделей інформатизації та нового суспільства в Україні взагалі не враховують питання безпеки повною мірою, часто відсуваючи їх на другий план, навіть розуміючи, що їхнє ігнорування обумовлює появу маси нових проблем, у тому числі й рецидивів тоталітаризму. На жаль, у нашому національному законодавстві поняття «інформаційна безпека» подається у двох різних за своєю суттю визначеннях і це є великою світоглядною проблемою.

Наші законодавчі та нормативно-правові акти не визначають повною мірою спеціально вповноважені державою органі центральної влади в сфері охорони інформації з обмеженим доступом, яка не є державною таємницею; захисту особистості, суспільства, держави від помилкової, недостовірної, недоброякісної інформації... Існують вади і в системі державного правління наукою, освітою, промисловістю, які генерують потоки змістовної інформації та систематизують інформаційні ресурси. Можливо тому, що демократичні принципи управління, закладені в Конституції України, дотепер дозволяють деяким керівникам органів державної влади трактувати їх із позиції необмеженого доступу до всіх державних інформаційних ресурсів. Сьогодні, як ніколи, ми повинні провести аналіз і прогнозування загроз інформаційній безпеці та визначити концептуальні підходи й пріоритетні напрями в сфері захисту інформації, здійснити проведення єдиною технічної політики щодо організації та координації робіт по захисту інформації в оборонній, економічній, політичній, науково-технічній та інших сферах діяльності, створити досконалу науково-методичну базу, а також координацію робіт з підготовки кадрів для реалізації програм по захисту інформації.

Вжитих сьогодні заходів явно недостатньо. Ми як і раніше зустрічаємося з дублюванням функцій, відомчою роз'єднаністю, відсутністю контролю над виконанням законів. Недостатньо розвинена нормативна правова база, залишковий принцип фінансування питань, пов'язаних із захистом інформації, відсутністю достатнього числа підготовлених фахівців, іншими негативними явищами, створює реальну загрозу інформаційній безпеці України. Витік інформації сьогодні вже потрібно вважати не тільки в гривнях й доларах, а й у втрачених людських ресурсах.

На жаль, процес усвідомлення гостроти цих проблем значно відстає від темпів зростання загроз, і сьогодні ми змушені констатувати, що саме органи влади по всій їхній вертикалі є найслабшою ланкою в системі управління та захисту інформаційного ресурсу.

Потрібно сформулювати терміново, визначити намагання влади і українського народу, створити коло необхідних і достатніх заходів, через інформатизацію забезпечити гармонічний розвиток усіх галузей управління народногосподарським комплексом, наукою і культурою, використанням фінансів, матеріальними й трудовими ресурсами, унеможливити неконтрольовані дії транснаціональних корпорацій і злочинних угруповань щодо виведення інформаційних ресурсів з України. Вони мають стати синтезом техніко-економічних поглядів, по-перше, вчених і фахівців, визнаних в сфері управління. Настав час приступити до формування правової бази державної політики та регулювання суспільних відносин, які обумовлені процесами створення та обігу інформації. Її слід відносити до найголовніших компонент правової ідеології (доктрини) розвитку держави з такими найважливішими аспектами, як:

– використання науково-технічного і виробничого потенціалу для розвитку всіх елементів національного інформаційного простору;

– формування і регулювання інформаційного ринку (ринку інформації, інформаційних технологій, засобів обробки інформації та інформаційних послуг);

– міжнародне інформаційне співробітництво та інтегрування інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури у світові інформаційні системи;

– створення ефективно діючої системи безпеки інформації в широкому розумінні цього поняття.

Тут до числа першочергових проблем можна віднести наступні: відповідальність за той або інший вид інформаційних ресурсів, режим обміну й надання інформації усередині державних органів, регламентація продажу державної інформації, розробка та реалізація загальних принципів створення й функціонування відомчих інформаційних систем, що визначають механізм фінансової та технологічної експертизи.

Необхідною умовою формування науково обґрунтованої платформи інформатизації України слід визнати розвиток системних досліджень, виявлення тенденцій взаємодії інформаційного права з іншими галузями національного та міжнародного права. Недостатньо виконувати численні НДДКР зі створення засобів і концепцій протидії загрозам інформації. Слід визнати, що в органах державної влади відсутні кваліфіковані фахівці, які обізнані в питаннях інформаційної безпеки в їх глобальному вимірі та взаємозалежності її проблем, і що потрібно створювати нову парадигму цінностей інформації в світі, який інтенсивно глобалізується.

“Zero emissions race” – за 80 днів навколо Земної кулі з нульовими викидами

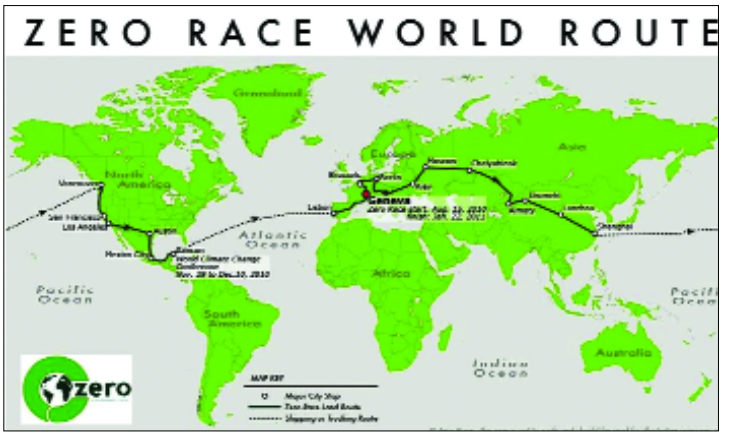
80-денну подорож навколо світу на електромобілях ZERO Race, підтриману Програмою ООН з охорони довкілля (ЮНЕП), називають перегонами заради чистих технологій та порятунку світу.

Перебуваючи за кермом 80 діб, учасники перегонів присвятили свій сміливий задум відомій повісті Жуля Верна. Ініціатором, організатором і керівником перегонів виступив швейцарець Луї Палмер – людина, яка раніше здивувала світ своїм проектом «сонячного таксі». Це була перша в історії подорож на автомобілі з сонячними батареями. Тоді вона привернула увагу 770 мільйонів людей з усього світу.

Що ж до нинішньої акції, автор і втілювач ідеї стверджує, що на неї покладена просвітницька місія – підвищити рівень обізнаності громадян різних країн із чистими технологіями, допомагати урядам, надихаючи державних мужів і пересічних громадян «діяти заради стабільного майбутнього».

...Стартувавши 16 серпня з Женеви від Палацу Об’єднаних Націй, команда, яка складається з чотирьох транспортних засобів із Австралії, Швейцарії, Німеччини та Південної Кореї, на 16-й день пробігу дісталася Києва. Тут вони пройшли тест-драйв. Територією України маршрут проліг через закарпатський Чоп, Сколе та Броди на Львівщині, Новоград-Волинський на Житомирщині. Далі після Києва Чернігівщиною через Батурин – і вперед російською територією на Москву. Далі вже казахстанськими степами, через китайський кордон – до Шанхаю. Не відхиляючись від східного напрямку, – поромом до Ванкувера. Звідти через Лос-Анджелес – до Мексики. Після батьківщини легендарних ацтеків гонщики знову сядуть на паром, щоб повернутися до Європи. І, привітавши Мадрид та Париж, замкнути кільце в Женеві біля Палацу Об’єднаних Націй. Усього учасники перегонів відвідають 150 міст світу.

Власне, Мексика – пік усієї мандрівки, адже гонщики запланували приєднатися там до учасників Канкунської конференції ООН зі зміни клімату. Активісти чистих технологій мають намір показати свої диво-автомобілі світовим лідерам й запитати, чому люди не мають можливості їх купувати? Невже дилерам байдужий цей бізнес чи щось інше стоїть на заваді?

– Скрізь, де ми подорожуємо, чуємо те саме: «Ми в захваті від цих машин! Ми хочемо на них їздити!» То є проблема, – каже відповідальний директор пробігу Луї Палмер. – От ми й відправилися до Канкуна заради отримання відповіді на конференції ООН зі зміни клімату щодо реального розуміння переваг цього виду транспорту. Як сказано у нашому прес-релізі, це подорож до майбутнього, а майбутнє є Зеленим, як ваш чудовий Київ, де я щасливий опинитися. Користуючись нагодою, хотів би подякувати багатьом людям, які забезпечили просування учасників перегонів Україною. І, передусім, це – Катерина та Тамара Малькови з Міжнародної благодійної організації «Зелене досьє». Велика подяка посольству Швейцарії та особисто мадам Вагнер. І також – велика вдячність Міністерству закордонних справ України та Міністерству охорони навколишнього середовища. Найщиріші слова – багатьом іншим організаціям, які сприяли проведенню перегонів.

Як вже було сказано, автомобілісти дісталися української столиці на 16-й день гонки з 80-ти запланованих перебувати за кермом. А загалом їм належить пройти 27 тисяч кілометрів. У Києві було відміряно 1/5 відстані, це – 5500 км.

– Автомобілі, на яких ми долаємо цей шлях, розраховані на використання у містах, – розповів Луї Палмер. – У них є лише два сидіння. Автомобілі можуть бути заряджені впродовж двох з половиною годин і використовують значно менше енергії порівняно з традиційними авто. Наш транспорт, швидше, являє собою гібрид між автомобілем і мотоциклом. Є невеличке багажне відділення на кшталт тих, що існують у спортивних автомобілях. Утім, головне, що вони дуже ефективні, зручні в керуванні. І, звичайно, на 100 відсотків вуглецево нейтральними.

Чи то жартома, чи всерйоз Луї Палмер зізнався, що хотів би подорожувати зі швидкістю світла. Але поки що автомобілі спроможні на подолання 550 миль у день. Тож на часі реальніше опанувати швидкість кораблів, які за часів Жуля Верна були прудкішими за авто.

Узагалі, ідея цих «зелених» перегонів полягає в тому, щоб показати, що в людства є варіанти вирішення завдання зупинити глобальне потепління, а також, що ми можемо бути незалежними від пального. Перевага цих авто в тому, що вони могли проїхати вранці 220 кілометрів і після зарядки – таку саму відстань. Є

нагода показати світові, що маючи змогу проїхати 500 кілометрів у день без того, щоб виділяти шкідливі викиди в довкілля, ці авто просто мають використовувати у нашому щоденному житті.

Що ж до спортивного боку акції, – Луї Палмер застеріг, що гонка відбувається не на швидкість. Хоча її учасники й намагаються з'ясувати, який транспортний засіб є найкращим, найдоцільнішим, найбільш безпечним та гарним. Кожного дня відбувалося неформальне змагання між автомобілями, найкращі заслуговували на найбільшу кількість балів. Стабільно у перегонах лідирувала команда Швейцарії. Далі дружно йшли німецька, австралійська та корейська команди.

– Ви можете спитати, чому саме посольство Швейцарії опікується перегонами, – сказала на київській прес-конференції заступник голови місії посольства Швейцарії в Україні Івана Вагнер. – По-перше, через те, що пан Палмер є громадянином Швейцарії. По-друге, громадяни Швейцарії взагалі дуже свідомо ставляться до охорони навколишнього середовища. По-третє, ми традиційно опікуємося екологічними гонками. Швейцарія усвідомлює важливість зустрічі в Канкуні. Ми надаємо великого значення підготовчій конференції, яка відбудеться напередодні. У ній візьмуть участь сорок найважливіших гравців на арені перемовин зі змін клімату. Це й

США, і КНР, і Індія та інші. Вони зберуться для того, щоб підготувати зустріч у Канкуні. Швейцарія має намір координувати залучення фінансових фондів для вирішення питань зміни клімату. Друга тема – те, що Швейцарія планує залучити приватний сектор до вирішення питань зміни клімату на конференції в Канкуні. Ми сподіваємося, що світовий саміт зі змін клімату буде успішним. Хотіла б подякувати всім українським організаціям за підтримку цих перегонів в Україні. І, передусім, – Міністерству закордонних справ та Міністерству охорони навколишнього середовища за їхню дієву підтримку акції, за їхнє сприяння успішному перетину кордону України. Можна припустити, що ті, хто давав дозвіл на в'їзд, мабуть, не дуже знайомі з такими автомобілями. Проте вдалося досить швидко перетнути український кордон. І також хотіла б побажати всім командам успішно доїхати до Канкуна і згодом повернутися до Женеви.

На зустрічі виступили члени команд-учасниць пробігу, які зізналися, що для них особисто участь у цих символічних перегонах – подія дуже велика. Усі зустрічі впродовж шляху слідування мали дуже відвертий доброзичливий характер. Це, на їхню думку, означає, що інформацію про екологічно чистий транспорт, яку прибічники цих технологій виносять в поле уваги світової спільноти, є дуже важливою.

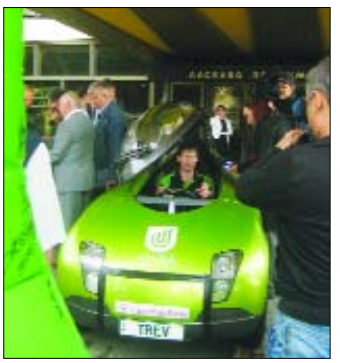
Автомобілями цікавляться – і це доведений факт. Уже лунають обіцянки впродовж найближчих років налагодити масове виробництво цих машин. Нещодавно казали, що електромобіль майбутнього буде гідрогенним. Протягом найближчих років у них вдосконалилися акумулятори. Завдяки останнім вдосконаленням є можливість виробляти автомобілі, які будуть цілком придатними для використання у межах міста. Поки ж ці автомобілі виробляють не масово, здебільшого для того, щоб показати, що вони просто існують. При перевірці вимог до автомобілів, для отримання дозволу на участь у гонці, передусім враховується їхня здатність проїхати за добу не менш як 220 кілометрів після однієї зарядки.

Насамкінець – ще одна дуже важлива деталь. Беручи участь у мандрівці навколо світу, учасники завжди знаходять можливість заряджатися від звичайних розеток електромережі. Саме через вимогу, щоб автомобіль був здатний проїхати 220 кілометрів після однієї зарядки, сталися деякі обмеження по кількості учасників.

І найцікавіше – усі ці автомобілі заряджаються від відновлювача енергії. Лише такий підхід до просування електромобіля є прийнятним для членів команд. Кожний з них має вдома сонячну батарею чи вітряк та виробляє електроенергію для компенсації тієї, яку використовує для перегонів.

Володимир СЕМЕНОВ

Вечір у Посольстві України в Республіці Корея

У Посольстві України в Республіці Корея відбувся урочистий вечір українсько-корейської дружби. Виступаючи на зустрічі, Надзвичайний та Повноважний Посол України Володимир Бєлашов, звертаючись до присутніх, передусім, зазначив, що Республіка Корея була серед перших країн, які визнали незалежність України у грудні 1991 року, а вже 10 лютого 1992 року було підписано «Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Корея», в якому були зафіксовані наміри наших країн стосовно розбудови повномасштабного співробітництва.

Упродовж усіх цих років відносини між Україною та Республікою Корея динамічно розвиваються в усіх сферах – підтримується активний політичний діалог на найвищому рівні, розширюється торговельно-економічне, інвестиційне та фінансово-кредитне співробітництво, стають більш багатогранними культурні та гуманітарні зв'язки, зміцнюється наукова співпраця, співробітництво у сфері освіти, збільшуються туристичні та молодіжні обміни. Все це дозволяє краще пізнати одне одного, визначити найбільш оптимальну модель обопільного співробітництва і з впевненістю дивитися у майбутнє, зазначив Володимир Бєлашов.

Присутні на вечорі підкреслювали, що в Україні з повагою та симпатією ставляться до талановитого корейського народу, який

своєю працею за короткий відрізок часу перетворив країну на високорозвинену індустріальну державу, впливового чинника сучасної системи міжнародних відносин.

Попри те, що Україна і Корея – країни географічно віддалені одна від одної, співпраця між ними невпинно розвивається. Такий розвиток, підкреслювалося на зустрічі, неможливий без відвертого та відкритого діалогу не лише між офіційними представниками держав, а й обміну думками між всіма, хто бере участь у розбудові цих зв'язків, забезпечує їх різні аспекти та напрями. Це ще раз підтвердив спільний вечір, на якому господарі та гості чудово відпочили, один одного розуміли як люди, які мають чимало спільних культурних і загальнолюдських цінностей.

Інтернет-вікторини «КІПРіада-50» та «All'italiana!»

У жовтні в Україні святкують 50-річчя Незалежності Кіпру. У рамках відзначення цієї події Ліга «ДИПКОРПУС» провела інтернет-вікторину «КІПРіада-50».

З нагоди святкування Почесний консул Республіки Кіпр в Маріуполі, ректор МДУ Костянтин Балабанов відкрив виставку фотографій студентки Маріупольського державного університету Анастасії Плотнікової «По Кіпру з фотокамерою, весна 2009». На виставці представлено 44 фотороботи, які Анастасія зробила під час двомісячного стажування у Прес-службі уряду Республіки Кіпр минулого року. У своїх роботах А.Плотнікова відобразила багатогранну красу острова, його історію, біль і трагедію, викликані турецькою окупацією. З метою популяризації Кіпру та творчого таланту молодої журналістки, ліга «ДИПКОРПУС» встановила додаткові призи для переможців інтернет-вікторини «КІПРіада-50» – фотокартини А.Плотнікової з пейзажами Кіпру, які переможці мали змогу обрати самостійно та отримати разом із базовим пакетом нагород.

Ще одне змагання ерудитів «All'italiana!» відбулося в рамках святкування 150-річчя об'єднання Італії. Ліга політологів-міжнародників «ДИПКОРПУС» спільно з Італійським культурним центром Маріупольського державного університету провела першу інтернет-вікторину на тему: «Італія – від епохи об'єднання до сучасності: історико-політичний нарис». У ній взяли участь студенти, старшокласники, усі, хто цікавиться Італією, її історією, політикою та культурою.

Більш докладно про переможців – у наступному номері.

Чи потрібний Україні окремий державний орган із мовних питань?

In the article is analyzing the state language policy in Ukraine from the point on law of Ukraine due to the languages in Ukraine Soviet Socialist Republic. Particular consideration in done on the role of state institutions which are responsible for the state language policy. In conclusion is made attempt to compare and generalize language policy of Ukraine during the last 20 years. Political system is recommending to organize a separate organ due to the language issues.

Розумію, що здебільшого в Україні своє ставлення до певних проблем – не лише гуманітарних – органи влади висловлювали під тиском ззовні. Наприклад, органи регуляторної політики в Україні держава утворювала під тиском чи то СОТ, чи Європейського Союзу. Так було, наприклад, із Національною комісією з питань регулювання зв'язку. Вироблення державної політики з мовних питань – це, що називається, суто наше. Нас ні ЄС, ні НАТО в таких питаннях не підганятиме. Хоча, хто сказав, що в питаннях інтеграції до ЄС в Україні не мають обговорювати й мовні аспекти?! Всесторонньо, комплексно. Візьмемо, наприклад, Державну цільову програму інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008– 2011 роки, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 594. Тим паче, що є Європейська культурна конвенція, яка була підписана 19 грудня 1954 року (Україна приєдналася 24 лютого 1994 року). Відповідно до Конвенції (пункт *a*, ст.2) кожна договірна сторона заохочує вивчення своїми громадянами мов, історії та культури інших договірних сторін і надає цим сторонам можливості для сприяння такому вивченню на її території, і (пункт *b*, ст. 2) докладає зусиль для сприяння вивченню своєї мови або своїх мов, історії та культури на території інших договірних сторін і надає громадянам цих сторін можливості для такого вивчення на її території. До речі, до Європейської культурної конвенції приєдналося 42 держави – члени Ради Європи та п'ять держав – не членів Ради Європи. Як кажуть, є де працювати.

Двостороннє співробітництво України з іншими державами, вочевидь, не може бути обмежене лише економічними чи військовими аспектами. Наприклад, можна активно співпрацювати в питаннях мови, і скажімо, розпочати із тих країн, посли яких охоче ввійшли до Клубу послів в Україні, які спілкуються українською мовою. Можливо, варто готувати двосторонні угоди з іншими країнами на кшталт угоди між урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік і урядом Французької Республіки про вивчення російської та французької мов від 28 квітня 1979 року. Сторони, вважаючи, що знання російської і французької мов є важливим елементом співробітництва та усвідомлюючи потребу поліпшувати знання мов, домовилися заохочувати вивчення і поширення мови однієї країни в іншій як у навчальних закладах, так і серед широких верств населення. Відповідно до статті другої угоди сторони домовилися на взаємній основі проводити щорічний обмін кваліфікованими викладачами (лекторами) і молодими випускниками вищої школи (асистентами) для ведення занять із російської та французької мов в навчальних закладах, співпрацювати в сфері методів викладання російської та французької мови як іноземної, обмінюватися педагогічною документацією і навчальними посібниками, викладати російську і французьку мову по радіо і, за можливістю, по телебаченню. Було створено постійну радянсько-французьку Змішану комісію, яка мала погоджувати конкретні умови в межах технічних і фінансових можливостей.

За те, що має бути створений окремий державний орган із мовних питань, може свідчити наступне. У 2002 році про мову зовнішньоекономічного договору Рада молодих підприємців України вирішила звернутися до кількох державних відомств. Молоді підприємці хотіли зрозуміти, якою має бути мова зовнішньоекономічного договору української сторони. Спочатку звернулися до Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України, який відповів, що діючим законодавством України, зокрема Цивільним кодексом України, Законом України «Про підприємництво», Законом України «Про мови в Україні» підприємницька діяльність не обмежується в частині використання української. І далі: «Зазначеними нормативними не заборонено складати документи російською мовою приватним підприємствам. Але звертаємо вашу увагу на те, що ми живемо в Україні й для підвищення рейтингу нашої держави було би доцільніше використовувати державну мову під час укладення договорів і ведення іншої документації»

Міністерство фінансів України на звернення Ради молодих підприємців спочатку послалося на статтю 10 Конституції України, якою встановлено, що державною мовою в Україні є українська мова. Далі, як годиться, на рішення Конституційного Суду України у справі про застосування української мови. Також у Міністерстві фінансів України зосередили увагу на Законі України «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 року, який визначає держав-

ний статус української мови, зокрема, на статтю 11 Закону. І резюмували: «з урахуванням викладеного при складанні українськими підприємствами первинних бухгалтерських документів повинна застосовуватися українська мова».

І це ще не все. Міністерство юстиції також розглядало лист стосовно надання роз'яснення щодо складання договорів, первинних документів російською мовою. на звернення молодих підприємців. Головний орган у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної правової політики зазначив, що відповідно до ст. 10 Конституції України встановлено, що державною мовою в Україні є українська мова. Далі – послався на Закон України «Про мови в Українській РСР»: згідно із ст. 11 Закону України «Про мови в Українській РСР» мовою роботи, діловодства і документації, а також взаємовідносин державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій є українська мова. У випадках, передбачених у частині другій ст. 3 цього Закону, мовою роботи, діловодства і документації поруч з українською мовою може бути і національна мова більшості населення тієї чи іншої місцевості, а у випадках, передбачених у частині третій цієї ж статті, – мова, прийнятна для населення даної місцевості. Насамкінець міністерство зазначило, що в багатьох нормативно-правових актах передбачено складання первинних документів, договорів державною мовою.

Проте, досить обґрунтовану, юридично виважену відповідь надав навіть не Мін'юст, а Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції. Насамперед, у міністерстві послалися на ст. 92 Конституції України, якою передбачено, що порядок застосування мов визначається виключно законами України; далі звернули увагу на те, що листи органів виконавчої влади не мають нормативно-правового характеру. І аж потім висловили свою думку. В економічному відомстві зазначили, що питання вживання мов врегульовано виключно Законом України «Про мови в Українській РСР». У ст. 24 закону зазначено, що мовами двосторонніх міжнародних договорів України, а також угод громадських органів, підприємств, установ і організацій України з громадськими органами, підприємствами, установами та організаціями інших держав є українська мова та мова іншої сторони договору чи угоди. І акцентували увагу на тому, що в статті сказано не «або мова іншої сторони», що передбачає альтернативу, а «та мова іншої сторони», що не передбачає паралельне існування обох варіантів.

Окремий державний орган у складі уряду України із мовних питань має бути, щоб належно реагувати на подібні факти. Якось Артем Мілевський, футболіст, розповідаючи про своє буття одній газеті заявив, що не знає, як можна дивитися серйозні фільми українською мовою. «Це смішно!», – резюмував український футболіст білоруського походження, нападник «Динамо» (Київ) і національної збірної України, громадянин України. А зовсім недавно висловився, що перед матчами національної команди не співає гімну й навіть слів його не знає. А вчити українську мову не бачить необхідності. Таку інформацію на цитати розтягли по всьому Інтернету, але дуже прикро, що ніхто на такі закиди від держави не відреагував.

Однак для такого потрібна державна воля. І окремий державний орган. З усього сказаного Президентом України, МКТ, Національною радою з питань культури і духовності про необхідність створення державного органу погоджуся лише в тому, що він має бути в системі Кабінету Міністрів України, бо гострою є проблема саме виконання державної політики з мовних питань, які в принципі визначені законом. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» до основних завдань Кабінету Міністрів України, з-поміж іншого, належить забезпечення державного суверенітету України, здійснення внутрішньої політики держави, а серед основних повноважень Кабінету Міністрів України значиться забезпечення проведення державної політики у сфері функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України; створення умови для вільного розвитку мов корінних народів і національних меншин України, сприяння задоволенню національно-культурних потреб українців, які проживають за межами України (пункт третій частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

Видається, що державний орган із мовних питань мав би бути колегіальним. З іншого боку – хотілося б бачити його керівника членом уряду. Окремий член уряду, який відповідає за мовні питання, автоматично підвищив би ставлення держави до мов взагалі, в тому числі й до державної. І такий уряд заручився би державною збалансованою політикою в мовних питаннях, а національні меншини отримали би можливість розвивати й свою мовну самобутність.

Нагадаю, що з метою координації роботи та контролю за виконанням Державної програми розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року була створена Комісія Ради Міністрів УРСР під головуванням заступника Голови Ради Міністрів УРСР. Думаю, що сьогодні на часі ввести посаду віце-прем'єр-міністра України з мовних питань. Цю ідею, напевно, підтримала б і Верховна Рада, спільно з якою Уряд України міг би ініціювати й проводити збалансовану державну мовну політику.

Надія КНЯЗЕВ,
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

«Дочекатися музики»

У київському видавництві «Дух і Літера» Національного університету «Києво-Могилянська академія» вийшло унікальне видання – «Дочекатися музики» – «зустріч зі світом музики та думки» українського композитора Валентина Сильвестрова, широко визнаного в усьому світі, «одного з тих композиторів, які випередили тенденції розвитку світової музики перетину століть. У книжці митець відверто та професійно розповідає про написані твори, аналізує тенденції розвитку сучасної музики, іноді додаючи необхідну дозу гумору та самоіронії, що притаманно особистостям такого рангу.

Презентація книжки «Дочекатися музики» зібрала у Національній спілці композиторів України шанувальників творчості Валентина Сильвестрова, колег по композиторському цеху та музикантів, представників дипломатичного корпусу. Зокрема, автори книжки висловили окрему подяку Христиані Хулльманн, яка спеціально приїхала на презентацію з Берліна, та посольству Федеративної Республіки Німеччина в Україні за участь у її виданні, й почули теплі слова у відповідь.

На презентації були виконані оригінальні твори композитора – «Драма для скрипки, віолончелі та фортепіано»; «Миттєвості Моцарта»; Цикл із шести частин для скрипки, віолончелі та фортепіано; «28 червня 1750...» у пам'ять про I.S.B.; Посвята I.S.B. для скрипки та фортепіано (quasi echo); П'ять серенад для фортепіано; «Постскриптум» (соната для скрипки та фортепіано у трьох частинах). Твори озвучив Ансамбль нової музики «Рикошет» Київської організації Національної спілки композиторів України в складі: Михайло Білич – скрипка, Золтан Алмаші – віолончель, Дмитро Таванець – фортепіано (художній керівник, координатор проекту – Сергій Пилютіков).

Книжка стала творчою вдачею всього колективу, який працював над її створенням. За допомогою зібраного матеріалу та доданого диску з аудіозаписами усіх основних творів композитора, вона дає можливість простежити шлях, пройдений ним, та ознайомитися із запропонованими формами рівноваги, необхідної, з його точки зору, сучасній музиці. На сцені справжніми іменинниками цього вечора відчували себе автор ідеї – організатор та ведучий лекцій композитора, які склали основу матеріалу, Сергій Пілютиков, директор видавництва «Дух і Літера» Костянтин Сигов, науковий редактор книжки Алла Вайсбанд і, звичайно ж, сам композитор – Валентин Васильович Сильвестров.

Наводимо кілька фрагментів, кілька думок В. Сильвестрова з книжки «Дочекатися музики» (в українському перекладі редакції).

«... Є різні типи композиторів. Нещодавно я розмовляв з Губайдуліною. Вона, Пярт або Кнайфель, – усі вони опираються у своїх композиціях на число. Це така піфагорійська думка, що в основі світу полягає число. Я ж розумію так: число – це світло. А виходити треба не зі світла, а з повної темряви. Коли ти виходиш з темряви, ти не знаєш ані сильної долі, ані слабкої, ані пропорцій, – взагалі нічого. Воно-то все, звичайно, існує, але ти про нього нічого ще не знаєш. А ось коли починаєш дізнаватися, і виникає число. Тобто, одна справа, коли ти починаєш з числа, зовсім інша – коли ти до числа приходиш. Коли текст написаний, він і є число, яке народилося з темряви. Це зовсім різні підходи.

...Музика має народжуватися з мовчання. Тут головне – міра мовчання... Ось, наприклад, П'ята симфонія Бетховена. Її зачин... – це звичайні фігури, які побутували тоді і побутують зараз. Але за межами цієї музики вже було накопичено настільки сильна електрика мовчання, що вона просто прорвала, як блискавка. Можна лише здогадуватися про те, якою була свідомість людини, котра складала все це!

...Звичайно, будь-яка людина, якщо вона щось робить, виявляє себе у своїй справі. Навіть, якщо чоботи шиє. Це неминуче. Але тут важливий скачок – твір повинен відділитися від творця і виникнути, як дещо суверенне. Якщо це вдається, виникає відчуття , що не я виражаю себе, а воно.

...Просто, знаходячись у творчому стані, ти раптом піднімаєш голову – і бачиш більше, аніж зазвичай! Здавалося б, ти й раніше все мав, але тут в одну мить бачиш іще більше. Виходить – загострюється мить у людині. Миттєвість! Нам здається, що все тече безперервно, насправді ж життя пронизане дискретністю. І творчий стан – він також дискретний. Не поступовий перехід до нього, а стрибок! Не культ, а

